

DET OFFENTLIGA RUMMET & TRENDER & TENDENSER

Det offentliga rummet
Trender & tendenser

Eva Weibull

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap, institutionen för stad och land

Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitektprogrammet 2010

EX0534 Självständigt arbete i landskapsplanering, 30 hp

Nivå: Avancerad E

© Eva Weibull, e-post: eva.weibull@hotmail.com

Titel på svenska: Det offentliga rummet. Trender & tendenser

Title in English: Open public space. Trends & Tendencies

Handledare: Ann Åkerskog, institutionen för stad och land

Examinator: Petter Åkerblom, institutionen för stad och land

Biträdande examinator: Michael Eriksson, Ramböll

Foto: Ann Henrikson, Björn Winter & Eva Weibull

Utgivningsort: Uppsala

Nyckelord: det offentliga rummet; offentlig plats; offentlig miljö; offentlig yta; trend; tendens; textanalys; stadsplanering; samhällsplanering; landskapsarkitektur

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

Det offentliga rummet
Trender & tendenser

Eva Weibull

Sammanfattning

‘Vad händer med det offentliga rummet?’ och ‘Varför händer det just nu?’ är de två övergripande frågorna i det här examensarbetet. Med begreppet offentligt rum avses en exteriör plats tillgänglig för allmänheten, till exempel torg, parker och gaturum. Utifrån frågeställningarna har trender och tendenser identifierats för det offentliga rummet i stadsplaneringssammanhang i Sverige.

Studien består av tre delar. Den första är den mest omfattande och består av en textstudie. Material som studerats kommer från Boverket (Myndigheten för planering, byggande och boende), Movium (Centrum för stadens utemiljö på SLU) och tidskrifterna Arkitektur, Arkitekten och Plan. Den studerade tidsperioden sträcker sig från 2007 till 2010.

Den andra delen består av intervjuer med två personer som har det offentliga rummet som arbetsfält.

Den tredje delen är en fördjupning i Malmö stads arbete med det offentliga rummet och består av en intervju med en landskapsarkitekt på kommunen.

I uppsatsen presenteras de studerade texterna utifrån sex identifierade temaområden. Temaområdena kan beskrivas som aspekter där det som händer med det offentliga rummet givits uttryck.

Utifrån textstudien och de tre intervjuerna förs en diskussion om övergripande trender och tendenser för det offentliga rummet. Vidare förs ett resonemang utifrån de tre intervjuerna om varför det som händer sker just nu.

Abstract

‘What is happening with open public space?’ and ‘Why is it happening now?’ are the two overarching questions in this master thesis. In the essay the concept of ‘offentligt rum’ (open public space) is defined as an exterior place accessible to the general public, such as squares, parks and streets. I have, based on the issues, identified the trends and tendencies of open public space in Sweden.

The study consists of three sections. The first one is the most comprehensive and consists of a text study. Texts were studied from Boverket (The national Board of Housing, Building and Planning), Movium (Centre for the Urban Public Space at the Swedish University of Agricultural Sciences) and the Swedish journals Arkitektur, Arkitekten and Plan. The studied texts were published from 2007 to 2010.

The second part consists of two interviews. Both the interviewees work with public space on a daily basis.

The third part is an indepth look into the city of Malmö with public space and consists of an interview with a landscape architect at the municipality.

The studied texts are presented in the essay in six identified topics. The trends and tendencies of the open public space have been expressed within these topics.

A discussion based on the text study and the three interviews then follows, which explores comprehensive trends and tendencies of the open public space. The question ‘Why is it happening now?’ is also discussed based on the three interviews.

Innehåll

Sammanfattning	4
Abstract	5
Förord	9
Disposition	9

BAKGRUND

Introduktion	12
Syfte	12
Frågeställningar	12
Avgränsningar & metod	12
Avgränsning	12
Framtagande av material	15
Granskning och bearbetning av material	17
Intervjuer	19
Felkällor, svagheter och insikter	20
Förstudie	21
Begrepp och definitioner	21
Forskning	22
Annan litteratur	24
Examensarbeten	24
Textstudiens källor	25

TRENDER OCH TENDENSER

Textstudie

Arbete med & för det offentliga rummet	31
Planer, lagar och nationella mål	32
Stadsbyggnad	34
Medborgarmedverkan	39
Stadspolitik	40
Konferens och kursutbud	41
Utforma och utformning	43
Plats, form och material	44
Tillgänglighet	48
Flera funktioner	49

Hållbar utveckling & klimat	51
Indikator i fysisk planering	52
Klimatanpassning	52
Klimatansvar och stadsutveckling	53
Rum för alla	55
Trygghet och jämställdhet	56
Makt	58
Integration	60
Livsmiljö	63
Mötesplats	64
Boendemiljö	66
Stadsdelsträdgårdar	68
Aktivitet – agera, observera & reagera	71
Scen och evenemang	72
Lek – en frivillig handling	73
Rum för det tillfälliga	74
Gatukonst	75
Odling	76
Två röster om det offentliga rummet	
Titti Olsson	80
Thorbjörn Andersson	82
Malmö & det offentliga rummet	
Maria Isling	88
Reflektion	
Det händer med det offentliga rummet	94
Därför händer det just nu	100
DISKUSSION & SLUTORD	
Diskussion	104
Jag undrade och ville veta, vad vet jag nu?	104
Metod och källor - reflektioner och kommentarer	106
Landskapsarkitektens yrkesroll	109
Nya frågor	109
Slutord	110
Referenser	112
Bilaga Granskningsguide	

Förord

Det här är ett examensarbete inom landskapsplanering som utförts vårterminen 2010. Arbetet omfattar 30 högskolepoäng och är en avslutande del i mina studier till landskapsarkitekt.Handledare har Ann Åkerskog vid institutionen för stad och land varit. Examinator har Petter Åkerblom vid institutionen för stad och land varit och Michael Eriksson från Ramböll har varit biträdande examinator.

Ett stort tack till dig Ann Åkerskog för ditt engagemang, din uppmuntran och dina vägledande ord. Tack Petter Åkerblom och Michel Eriksson för värdefulla synpunkter och intressanta kommentarer i samband med examensseminariet.

Tack Björn, Ann, Helena och Johanna för att ni lyssnat, frågat, granskat och diskuterat mina funderingar både innan och under arbetet med det här exjobbet. Och tack alla ni andra som också inspirerat, resonerat och undrat.

Disposition

Uppsatsen är upplagd i tre delar. Den första med avsnittsrubriken Bakgrund består av bland annat syfte och metod. Avsnittet avslutas med en del som benämns Förstudie där bland annat begreppsdefinitioner och avhandlingar inom ämnesområdet presenteras.

I den andra delen, Trender & tendenser, presenteras resultatet från textstudien och intervjuerna. Avsnittet avslutas med en reflektion med utgångspunkt i uppsatsens frågeställningar.

Den tredje delen, Diskussion, består av kommentarer och reflektioner angående arbete och mål med uppsatsen. Till exempel diskuteras resultatet i förhållande till det förväntade resultatet, metodval och nya frågor som arbetet väckt. Avsnittet avslutas med ett slutord angående trender och tendenser för det offentliga rummet.

TRENDER - TRENDER
& TENDENSER - DET OFFENTLIGA RUMMET

Bakgrund

Varför utfördes den här studien?
Vad var syftet? Hur gick arbetet till?
Vad kan begreppet det offentliga rummet betyda?
Vad har tidigare skrivits i ämnet?

Introduktion

Jag undrar, och jag vill veta. Det offentliga rummet är ett begrepp som följt mig på landskapsarkitektutbildningen och det är ett ämne som väcker frågor.

Det talas om det offentliga rummet, det pratas om parker och torg. Parker försvaras i förtätningsdebatten, torg diskuteras som mötesplatser. Är det offentliga rummet mer aktuellt nu än det varit? På vilket sätt skulle det vara mer aktuellt? Vad beror det i så fall på? Vad innebär det för framtiden? Med det här arbetet vill jag ta reda på hur det offentliga rummet diskuterats och försöka finna trender och tendenser för det offentliga rummets varande och framtid.

Jag ser det offentliga rummet som min framtida arbetsplats, som ett rum att arbeta i och för som landskapsarkitekt. Jag tror att det offentliga rummet som mötesplats och rum för vistelse är något positivt för stadens invånare och besökare. Därför vill jag få en djupare förståelse för ämnesområdet, för att kunna diskutera och argumentera för det offentliga rummet i stadsplaneringssammanhang.

Syfte

Att få kunskaper om trender och tendenser för det offentliga rummets varande och framtid i stadsplaneringssammanhang i Sverige.

Med begreppet offentligt rum avser jag en exteriör plats tillgänglig för allmänheten. Med trend avses ett förhållande under en tid, med tendens en förändring i viss riktning.

Frågeställningar

Huvudfråga: Vad händer med det offentliga rummet?

För att förtydliga ett tidsperspektiv har jag tagit hjälp av följdfrågan: Varför händer det just nu?

Avgränsningar & metod

Avgränsning

Tre enheter av påverkan på det offentliga rummet

För att avgränsa arbetet och försöka besvara frågan vad som händer med det offentliga rummet blev inledningsvis frågan om *vad* och *vem* som påverkar det offentliga rummet av betydelse. (Eftersom det som händer med det offentliga rummet naturligtvis inte sker av sig själv.) Min avsikt var att ringa in olika typer av påverkan och jag utgick från *vad* och *vem* jag upplevde att påverkade det offentliga rummet. Till exempel ansåg jag att ett teoretiskt perspektiv kan

påverka vad som sker med det offentliga rummet. Dessutom menade jag att hur platser är utformade påverkar vad människor kan göra på platserna vilket i sin tur påverkar det offentliga rummet.

Jag försökte se scenarier av vad som skulle kunna hända med det offentliga rummet. Till exempel att någon anser att det offentliga rummet är viktigt som mötesplats, att en bänk placeras på en offentlig plats för att någon ska kunna slå sig ner och på så vis vistas lite längre på platsen vilket kan öka sannolikheten att ett möte uppstår. Men vad som händer, och i det här exemplet att ett möte ska uppstå, baseras givetvis också på att det verkligen vistas människor på den specifika platsen.

Utifrån tankarna om vad och vem och att se scenarier av händelser definierade jag tre enheter av påverkan som jag upplevde som ramområden för vad som händer med det offentliga rummet. Den ena kallade jag *Begreppsvärlden* och omfattade tankar och åsikter, till exempel "det offentliga rummet är viktigt för att...". Eller som i exemplet ovan att "det offentliga rummet är viktigt som mötesplats." En andra del benämndes *Planerings- och utförandevärlden* och stod för de faktiska och fysiska uttrycken i och angående det offentliga rummet, till exempel vilka material som används och om de offentliga ytorna minskar eller ökar i storlek. I exemplet ovan att det finns en bänk på en viss plats. Den tredje delen tänkte jag mig bestå av *Livet i det offentliga rummet* och utgörs av de människor som befinner sig och verkar på platsen i ett offentligt rum. Det vill säga som i exemplet ovan att någon besöker platsen slår sig ner på bänken och någon annan passerar och ett möte uppstår. Jag valde att utgå från en planerares perspektiv för uppsatsen och hade därför ambitionen att angripa de två först beskrivna världarna. Den tredje delen, livet som människorna på den specifika platsen skapar, ansåg jag att man som planerare kan skapa förutsättningar för men inte styra över. Avsikten var därmed inte heller att behandla den delen i det här examensarbetet.

De 'tre världarna':

1. Begreppsvärlden - tankar och åsikter
2. Planerings- och utförandevärlden - faktiska och fysiska uttryck i och angående det offentliga rummet
3. 'Livet i det offentliga rummet' - utgörs av de som befinner sig på platsen i ett offentligt rum

Jag har definierat tre enheter av påverkan på det offentliga rummet. *Begreppsvärlden* består av tankar och idéer om det offentliga rummet, *Planerings- och utförandevärlden* av de fysiska uttrycken i det offentliga rummet och *Livet i det offentliga rummet* utgörs av människorna som befinner sig och verkar i det offentliga rummet.

Eftersträvat bredd i skala och representation

För att få kunskaper om trender och tendenser för det offentliga rummets varande och framtid i stadsplaneringssammanhang i Sverige har jag eftersträvat en bredd i källmaterialet i fråga om skala och representation. Med bredd i skala har avsetts olika skala geografiskt och till storlek, till exempel hela Sverige, en vis stad eller en specifik park. Med representation menar jag olika avsändare, exempelvis en myndighet, en kommun eller en enskild planerare.

Vid början av projektets gång ansåg jag att material från Boverket, Movium, Sveriges Arkitekter, artiklar från tidskrifterna Arkitekten, Arkitektur, Plan, Area och Utblick landskap samt ett par översiktsplaner vara aktuella som källmaterial. Jag ansåg också att en ungefärlig tidsavgränsning för studien var från idag och 5-10 år tillbaka i tiden. Jag insåg dock ganska snart att arbetstiden för uppsatsen inte räckte till för att undersöka den tidsperioden utan studien kom att omfatta "idag" (februari/mars 2010) och 3 år tillbaka i tiden. Tidskrifterna Area och Utblick landskap slutade ges ut 2003 respektive 2000 vilket innebar att de inte undersöktes. Granskningen av översiktsplaner var planerad till den sista veckan av den undersökande studien. Under arbetet med de övriga texterna kom Malmö stad upp som exempel vid flera tillfällen, bland annat med anledning av tilldelningen av Sveriges Arkitekters Planpris 2008 för stadens arbete med de offentliga rummen (Lauri 2008). Malmö väckte min nyfikenhet så istället för att undersöka ett par översiktsplaner för att angripa ett kommunalt perspektiv bestämde jag mig för att försöka ta reda på mer om Malmös arbete med de offentliga rummen.

Angående den geografiska avgränsningen valde jag alltså att fokusera på Sverige och studera svenskt källmaterial. Jag har dock bedömt det relevant att även granska textmaterial där det hänvisas till andra länder eftersom någon skribent har valt att skriva om det och att det därför även kan sägas påverka det offentliga rummet även i Sverige.

För utförligare beskrivning av källorna se s 25.

Målgrupp

Arbetet vänder sig till studenter och yrkesverksamma inom stadsplanering.

Framtagande av material

Förstudie

Förstudien bestod av en litteraturstudie för att ge en orientering i ämnet och undersöka hur andra skribenter har förhållit sig till ämnet. Studien omfattade uppslagsverk, avhandlingar, examensarbeten och annat publicerat material inom ämnesområdet. En överblick för källorna ges också i Förstudien.

Förstudien inleddes med att ta fram definitioner av begreppet 'det offentliga rummet'. För materialurval i Förstudien användes definitionen exteriör plats tillgänglig för allmänheten för begreppet.

Libris sökmotor användes för framtagandet av avhandlingarna genom *Utökad sökning* med förval *Avhandlingar* (under *Materialtyp/materialtyper*) och sökning på begreppen offentlig* rum*; *offentlig* plats*; och offentlig* miljö* (om trunkering se Sökning på användande av begrepp nedan).

Sökningen skedde den 8 februari 2010. Träfflistan gav 22 träffar varav 14 berörde 'offentligt rum' i form av bebyggelsemiljö. Av dem studerades av tidsbegränsning 9 närmare. För att utnyttja tiden effektivast fokuserade jag på de avhandlingar som för mig var lättast att få tag på, det var dels de som fanns digitalt, dels de som fanns att låna i Uppsala (utan att det var utlånade eller reserverade).

Sammanställningen *Det offentliga rummet: förfall och återuppriktelse* av Allan Ellenius (1992) stötte jag på under inledningen av arbetet vilken jag läste för att få ett utökat perspektiv på det offentliga rummet.

Två examensarbeten som berörde ämnesområdet fanns via institutionen för stad och lands hemsida (<http://www.sol.slu.se/student/examensarbeten.asp>) och studerades.

Textstudie

Sökning på användande av begrepp

Sökurvalet av texter har grundat sig på när textförfattare eller ämnesordsskapare använt sig av begreppet 'offentligt rum' (eller liknande begrepp, se nedan). Jag har alltså studerat texter där begreppet finns med i texten eller som ämnesord i en sökmotor. Urvalet innebär att jag inte läst texter där begreppet inte används men där till exempel orden torg eller park funnits med (även då de utgör en del av det offentliga rummet). För att få en hanterlig mängd studiematerial och minska subjektiviteten från min sida bedömde jag metoden och avgränsningen att undersöka texter där andra har använt begreppet som lämplig.

Efter sökurvalet för bakgrundsstudien och material från Boverket och granskningen av materialet märkte jag att en del skribenter använde begreppen 'offentligt rum', 'offentlig miljö', 'offentlig plats' och/eller 'offentlig yta' inom samma text vilket fick mig att utöka sökningen till att omfatta även de begreppen.

Trunkering har använts när det varit möjligt för att omfatta sökresultat som till exempel i fråga om offentlig* rum* även gälla offentliga rummet och offentliga rum.

I de fall jag har behövt avgöra vad 'offentligt' syftar på har ett urval skett utifrån om det gällt ett eller flera av begreppen rum, plats, miljö eller yta. Har det inte rört sig om något av de begreppen har texten inte varit aktuell för studien. Vidare har definitionen exteriör plats tillgänglig för allmänheten använts, det vill säga texter som enbart handlat om interiöra offentliga rum har inte heller studerats.

Totalt 112 texter har studerats i studien för att utläsa trender och tendenser för det offentliga rummet i stadsplaneringssammanhang.

Boverket

För framtagandet av materialet från Boverket användes Boverkets hemsida och sökmotor vilket ledde till 35 texter.

Sökningen på Boverkets hemsida skedde med orden 'offentlig* rum*' 20 februari 2010. Sökmotoden innebar att orden söktes var för sig i textdokument, dvs. att 'offentlig' kunde nämnas på en plats och 'rum' på en annan. Med hjälp av de textrader som kom upp i träfflistan hämtade ur det aktuella dokumentet kunde jag se om texten berörde 'det offentliga rummet'. Vid sökningen hade jag börjat ana att de liknande begreppen offentlig plats, offentlig miljö och offentlig yta användes i likhet med offentligt rum, därför togs även de texterna med i studien. Men någon specifik sökning för de begreppen skedde alltså inte.

Sökningen gav 112 träffar till och med 2007 varav 35 stämde in på ovan givna kriterier.

Movium

Urvalet texter från Movium skedde via Moviums hemsida och gav totalt 50 texter.

Trunkering behövdes inte för sökningen i Moviummaterialet, vid sökning på 'offentlig' kom även 'offentliga' mm upp. Efter sökningen gjordes urval utifrån om orden 'rum', 'plats', 'miljö' eller 'yta'.

Sökning Bulletinen – 1 mars 2010, öppnade dittills utkomna tidningar som pdf:er och sökte på 'offentlig'. 9 texter innehöll 'offentligt rum' eller liknande begrepp, se ovan.

Sökning Nyhetsarkivet – 1 mars 2010, sökmotor där sökning skedde på begreppet 'offentlig' för tidsperioden. 23 texter innehöll 'offentligt rum' eller liknande begrepp, se ovan.

Sökning Ledare – 1 mars 2010, öppnade alla ledare från tidsperioden och sökte på 'offentlig'. 14 texter innehöll 'offentligt rum' eller liknande begrepp, se ovan.

Sökning Gröna Fakta – avancerad sökning 1 mars 2010 i Moviums databas med förval Gröna Fakta på begreppet 'offentlig' för tidsperioden. 4 texter innehöll 'offentligt rum' eller liknande begrepp, se ovan.

Sökning Movium Rapport – 1 mars 2010, öppnade rapporter från tidsperioden (2007 tom 2010, två rapporter från 2007 fanns) och sökte på begreppet 'offentlig'. Ingen text innehöll 'offentligt rum' eller liknande begrepp, se ovan. <http://www.movium.slu.se/publikationer/index.cfm?p=rapport>

Artikelstudie

Sökningen för artikelstudien skedde via Artikelsök och tidskrifternas egna hemsidor och gav totalt 27 texter.

Sökningen gjordes den 10 mars 2010 via Artikelsök på ämnesorden 'Offentliga rum' och 'Offentlig miljö'. Sökningar via tidskrifternas egna hemsidor gjordes också i ett försök att angripa en större textmaterial. Tidskriften Arkitekturs hemsida gav ett antal ytterligare träffar (sökningen skedde i titel och inledande meningar till artikeln). Sökurval via tidskriften Arkitektens hemsida bedömdes inte hanterlig då avgränsning i tid inte var möjlig och träffarna inte visades i kronologisk ordning (sökningen skedde i fulltext). Sökning via hemsidan för tidskriften Plan gav ingen artikelträff.

Arkitektur – totalt 12 träffar varav 1 ej relevant ('offentlig' användes i betydelsen 'offentlig sektor'). En av träffarna hade en fortsättning med 6 exempel – dvs totalt 17 texter studerade för uppsatsen

Arkitekten – 8 texter

Plan – 2 texter

Granskning och bearbetning av textmaterial

Teori, textanalys och granskningsguide

Mitt teoretiska perspektiv är att utifrån vad som skrivits om det offentliga rummet och vad som framkommit i intervjuerna kan jag säga något om vad som händer med det offentliga rummet och varför det händer just nu.

Jag har utgått från *Textens mening och makt* av Göran Bergström och Kristina Boréns (2000) inför studerandet av texter.

Nedan följer ett antal punkter om vad jag använt från boken och applicerat på min studie:

Att **tolkning** sker vid stort sett alla textanalyser. Med tolkning kan dels avses att "texter måste tolkas – de måste avvinnas mening, betydelse" (s 24). Tolkning kan även innebära att arbetet med att relatera resultatet från själva textanalysen till studiens problem. I mitt fall tolkar jag det som mina frågeställningar.

Att **analysera** innebär att identifiera och undersöka komponenter av något.

Begreppet **validitet** kan sägas innebära att en mätmetod ska kunna undersöka det man avser att undersöka. För min studie innebär det att jag har bedömt att en textstudie av texter där begreppet offentligt rum (miljö, plats eller yta) ingått eller utgjort ämnesord är en relevant metod för att besvara frågorna 'Vad händer med det offentliga rummet?' och 'Varför händer det just nu?' samt intervjuer med personer med yrkesanknytning till det offentliga rummet.

Begreppen **intersubjektivitet** och **intrasubjektivitet**. Det första handlar om att en studie ska visa samma resultat om olika personer utför studien. Den senare handlar om att samma person ska nå samma resultat vid samma studie vid olika tidpunkter. Jag ser min granskningsguide (se Bilaga Granskningsguide) som hjälpmedel för att nå god inter- respektive intrasubjektivitet.

Begreppet **innebördsaspekt** betyder att "språket uttrycker tankar och idéer"; "Den som författar texten använder språket för att reflektera, för att uttrycka sin bild av den omgivande verkligheten eller av sina inre upplevelser. Dessa föreställningar kommer till uttryck i texten" (s 16). Den huvudsakliga delen av textstudien har bestått i att studera innebördsaspekten det vill säga vad som skrivits om och i relation till det offentliga rummet.

Begreppet **interpersonell aspekt** står för att skribenten "nyttjar ... språket i de sociala relationerna med andra, t.ex. för att uttrycka en åsikt, informera om något, ställa en fråga, hälsa, ge en order eller skämta. Språket utnyttjas alltså inte bara för reflexion utan även för handling." (s 16). Den interpersonella aspekten innebär i mitt arbete att jag belyst att skribenter till exempel efterfrågat, betonat, informerat eller uppmanat något angående det offentliga rummet.

För textanalys finns **fem väsentliga element**: text, kontext (inklusive den diskurs texten ingår i), avsändare, mottagare och uttolkare. **Uttolkaren** är jag själv i den här studien.

Analysinstrumentet **kodschema** som är en typ av formulär som används för varje studerad text där förekomsten av vissa begrepp noteras. Jag utformade ett formulär som jag benämnt **granskningsguide**. Den kan beskrivas som mer omfattande än kodschema men med liknande funktion, att ställa samma frågor och försöka besvara dem för varje text som läses. Syftet med guiden har varit att angripa texterna på ett liknande sätt, förtydliga fokus för läsningen och underlätta sammanställningen av textmaterialet. Jag hade sedan tidigare positiva erfarenheter av att en liknande guide användes vid tidigare utfört kandidatarbete. (För frågor i guiden se Bilaga Granskningsguide.)

Ämneskategorisering och temakapitel

En rubrik i granskningsguiden var 'Offentligt rum i relation till...'. Under den listade jag ämnesord för vad den specifika texten handlade om i relation till det offentliga rummet, till exempel trygghet, mötesplats eller lagar. För att skapa ämneskategoriseringar försökte jag se skillnader, likheter och hierarkier mellan orden. Till exempel ansåg jag att det fanns likheter mellan trygghet, jämställdhet, integration och makt vilket ledde till temakapitlet 'Rum för alla'. Trygghet och jämställdhet, Integration respektive Makt blev i sin tur underrubriker i temakapitlet. Jag vände och vred på begreppen och rubrikerna och bedömde och ifrågasatte ordval. Jag ställde mig till exempel frågan 'Varför hör just den texten hemma här och inte där?'. Totalt definierades sex teman. Varje tema kan beskrivas som en aspekt av vad jag upplever händer med det offentliga rummet (se mer på s 29).

Vid textskrivningen utifrån temakapiteln har jag utgått från granskningsguiderna och vid behov gått tillbaka till källan för till exempel kompletteringar och citeringar. Arbetet kan beskrivas som en spiral där texter har flyttats om och rubriker modifierats när anledning bedömts motiverad.

Intervjuer

Steinar Kvale och Svend Brinkman menar i den *Kvalitativa forskningsintervjun* (2009) att "Den kvalitativa forskningsintervjun söker förstå världen från undersökningspersonens synvinkel, utveckla mening ur deras erfarenheter, avslöja deras levda värld som den var före de vetenskapliga förklaringarna." (s 17). Jag har genomfört intervjuer med kvalitativ ansats med ett fåtal personer med syfte att fånga just deras perspektiv angående trender och tendenser för det offentliga rummet i stadsplaneringssammanhang. Upplägget har varit halvstrukturerat vilket innebär att jag utgått från ett antal fokusområden som styr det ämnesorienterade innehållet vid intervjutillfällena (Kvale & Brinkman 2009).

Ambitionen med intervjuerna har varit att de skulle komplettera det skriftliga materialet. Fokus för intervjuerna har därmed varit frågeställningen 'Varför händer det just nu?', jag bedömde att den frågan skulle vara svårare att angripa i textstudien. Frågeställningen har angripits genom frågor utifrån tidsperspektiv och tidsmarkörer (se nedan under Fokusområden).

Kvale och Brinkman (2009) lyfter fram olika typer av intervjufrågor. Jag har använt mig av följande:

- **Inledande frågor** är frågor som får i gång samtalet, till exempel med anknytning till en specifik situation eller händelse
- **Uppföljningsfrågor** kan bestå av följdfrågor till det som just berättats eller till exempel medhållande "mm" som får den intervjuade att fortsätta berätta
- **Sonderade frågor** leder den intervjuade till att berätta mer utan att styra i en viss riktning, till exempel 'Kan du berätta något mer om det?' eller 'Kan du ge något exempel?'
- **Tystnad** genom att ge utrymme för pauser kan intervjun även drivas framåt och den intervjuade kan få möjlighet till tid att associera och reflektera och själv avbryta tystnaden för att fortsätta berätta
- **Tolkande frågor** kan bestå av omformuleringar av intervjuaren av den intervjuades svar för att sammanfatta och förtydliga, till exempel 'Menar du alltså ...' eller 'Kan man säga att...'
- **Direkta frågor** är relaterade till exempelvis ett faktum eller ställningstagande, till exempel om något förhåller sig på det ena eller andra sättet.
- **Strukturerade frågor** styr intervjuens utveckling och kan exempelvis markera när ett visst ämne är tillräckligt behandlat och det är dags att gå vidare till nästa ämnesområde

Två röster om det offentliga rummet

Avsikten med avsnittet 'Två röster om det offentliga rummet' var att intervjua personer som ur olika perspektiv arbetar med det offentliga rummet. Titti Olsson är journalist, redaktör och kommunikationsansvarig och arbetar på Movium - centrum för stadens utemiljö. Thorbjörn Andersson är landskapsarkitekt på Sweco Architects och professor i landskapsarkitektur vid institutionen för stad och land, SLU. Min avsikt har ju varit att fånga en tidsanda och metoden har varit att försöka få de jag intervjuat att associera fritt kring det offentliga rummet och trender och tendenser.

FOKUSOMRÅDEN 'TVÅ RÖSTER OM DET OFFENTLIGA RUMMET'

- Associationer utifrån begreppen det offentliga rummet, trender och tendenser
- Tidsperspektiv och tidsmarkörer

Samtal om Malmö och det offentliga rummet

Avsikten med intervjun med Maria Isling var att fördjupa det kommunala perspektivet i undersökningen. Isling presenterades som projektledare för Malmös arbete med de offentliga rummen i en av de studerade artiklarna (Lauri 2008). Vid en första kontakt med Isling erbjöd hon sig att skicka bilderna till en muntlig presentation hon hållit om Malmös arbete med de offentliga rummen. Artiklar där Malmö omnämnts (se sammanställning s 90), presentationen som Isling skickade mig och information från Malmö stads hemsida låg till grund för telefonintervjun med Isling.

FOKUSOMRÅDEN 'MALMÖ OCH DET OFFENTLIGA RUMMET'

- Tilldelandet av Sveriges Arkitekters Planpris 2008
- Malmös arbete med det offentliga rummet
- Tidsperspektiv och tidsmarkörer

Felkällor, svagheter och insikter

Vad är nu? Jag har inte haft utrymme att inom denna uppsats säkerställa att min valda tidsperiod på drygt tre år är representativ för vad som kan sägas hända med det offentliga rummet. Kanske hade två år, fyra år eller ett annat intervall varit lämpligare, jag vet inte. Frågorna vad som är nu, då och sedan har utgjort en del av avgränsningen. Jag återkommer till tidsperspektivet i Diskussionen (se s 108).

Det är omöjligt att vara objektiv. Att en studie som den här är subjektiv är givet. Troligen hade subjektiviteten minskat (men fortfarande varit närvarande) om studien utförts tillsammans med någon annan. Varken tillvägagångssätt eller resultat hade antagligen varit precis detsamma om någon annan utfört studien. För att underlätta för någon att utföra samma studie har jag därför valt att beskriva tillvägagångssättet i den detaljeringsgrad jag gjort.

Sökmotorer fungerar inte alltid som man önskar. Övriga resultat med anledning av sökmotod förekom främst för Artikelstudien i relation till att söka på Ämnesord då textinsamlingen gav ett relativt begränsat material. Långt ifrån alla texter där begreppet det offentliga rummet finns med i texten har 'Offentliga rum' eller 'Offentlig miljö' som ämnesord. I slutet av arbetet med uppsatsen insåg jag även att ett sökformulär på Moviums hemsida där jag tog fram texter från Gröna Fakta inte omfattade alla de texter som kommit upp om jag sökt i varje enskild publikation.

Förstudie

Syftet med förstudien är att ge en orientering i ämnet och ge en översikt av vad som skrivits tidigare inom ämnet. Viktiga frågor för förstudien har varit: *Vad är det offentliga rummet?* Och hur har *andra* förhållit sig till ämnet? Förstudien har inte visat att någon studie liknande den jag har gjort har utförts tidigare.

Begrepp och definitioner

Svenska Akademiens ordbok (SAOB)

Enligt SAOB är 'offentlig' (med syftning på plats, byggnad, lokal, institution och liknande) avsedd för allmänheten och till vilken allmänheten har (fritt) tillträde.

Nationalencyklopedin (NE)

I Nationalencyklopedin skiljs begreppen 'offentligt rum' och 'offentlig plats' åt. Definitionen av det senare härrör från ordningslagen.

"offentligt rum, del av bebyggelsemiljö som är tillgänglig för allmänheten, t.ex. gator, passager, gallerior, torg och parker. Husens fasader, plank och vegetation kan betraktas som väggar i det offentliga rummet. Begreppet är tillämpligt främst inom städer och stadsliknande samhällen." (NE)

"offentlig plats, enligt ordningslagen (1993:1617) benämning på bl.a. allmän väg, gata, torg, park eller hamnområde som är upplåtna och tillgängliga för allmänheten. Även andra landområden samt utrymmen inomhus som stadigvarande används för allmän trafik (även gångtrafik) är offentlig plats, t.ex. parkeringsplats, s.k. innetorg eller väntsal. Vidare kan kommunen föreskriva att anläggningar för bl.a. lek, idrott, camping, friluftsliv eller begravningsplats skall jämföras med offentlig plats. Allmän sammankomst och offentlig tillställning får inte anordnas på offentlig plats utan tillstånd av myndighet." (NE)

Min användning av begreppet

När jag i uppsatsen hänvisar till andra skribenters användning av begreppet finns definitionen av begreppet givetvis hos de skribenter jag hänvisar till. I de fall jag själv använder begreppet menar jag i det här arbetet en exteriör plats tillgänglig för allmänheten.

Forskning

Drygt dussin svenska avhandlingar berör det offentliga rummet. En av dem är Carina Listerborns avhandling *Trygg stad* där hon studerat: "kvinnors rädsla, trygghetsskapande projekt och stadsbyggnad ur ett feministiskt perspektiv. Studieobjektet är förhållandet mellan föreställningar om rädsla och trygghet och utformandet av projekt i det offentliga stadsrummet, skapade för att minska rädsla och öka trygghet." (s 4). Hon uttrycker en oro för att det "sker en upplösning av det offentliga rummet och att den demokratiska arenan privatiseras då trygghetsinsatserna gör det offentliga rummet alltmer otillgängligt för stora grupper i samhället" (s 10). (Listerborn 2002)

En annan studerad avhandling är Lina Olssons *Den självorganiserade staden – Appropriation av offentliga rum i Rinkeby* (2008). Hennes utgångspunkt är relationen mellan offentligt rum och självorganisering. Med självorganisering menar hon verksamheter "vilka genomförs mer eller mindre självständigt i relation till den offentliga sektorn" (s 9). Olsson behandlar det offentliga rummet dels teoretiskt med utgångspunkt i Henri Lefebvre och Michel de Certeaus respektive "teorier om staden, vardagslivet och olika former för rumslig produktion" samt Don Mitchells "teorier om offentliga rum" (s 53). Hon behandlar det även som studieobjekt för två fallstudier. Det är den teoretiska delen som har bedömts extra intressant för den här uppsatsen med begrepp som 'offentlig plats', 'rum' och 'appropriation'. Olsson skriver om ett antal trender och tendenser; entreprenörsstadens framväxt, ökad segregering, ökad rasifiering, ett större privat inflytande över de offentliga rummen samt självorganisering. Angående begreppet 'appropriation' påpekar Olsson att det inte är något vedertaget begrepp på svenska. Närmast engelskans begrepp 'appropriation' menar hon att svenskans 'tillägnande' är. Med hänvisning till Lefebvre menar Olsson "Att appropriera ett rum innebär att ta det i bruk såsom sitt eget." (s 68). Olsson påpekar i enlighet med Lefebvre att appropriera inte innebär att äga. En liknelse görs med språk som man inte heller kan äga som sin ägodel men däremot använda som sitt eget. Appropriation innebär inte något exkluderande av andra utan kan ske av flera människor samtidigt. I det avslutande kapitlet klargör Olsson att appropriation är en viktig del av självorganisering. Men att begreppen inte är synonyma, appropriation kan ske utan självorganisering. (Olsson 2008)

"Appropriation av rum innebär att man tar rummet i anspråk, tillägnar sig det och på så sätt göra det till sitt."

Lina Olsson
(Olsson 2008 s 219)

"Avhandlingens syfte är att skapa förutsättningar för en diskussion om territoriell maktutövning och arkitektonisk gestaltning ... genom att undersöka den konkreta och gestaltade miljöns roller i denna maktutövning. Kontexten för diskussionen utgörs av stadens offentliga rum"

Mattias Kärrholm

(Kärrholm 2004 s 10)

"Offentliga platser är sociala konstruktioner med skiftande funktion och innebörd. De fungerar som mötesplatser för människor och spridandet av idéer."

Catharina Nolin

(Nolin 1999 s 25)

"I denna avhandling definieras den offentliga parken som en park anlagd och öppen för alla människor boende i ett samhälle. Den kan ha anlagts av en offentlig förvaltning... bekostas med offentliga medel ... med hjälp av privata medel ... på initiativ av en privatperson eller en förening ... det väsentliga i sammanhanget är de tilltänkta brukarna – allmänheten"

Catharina Nolin

(Nolin 1999 s 26)

"Den offentliga utemiljön i våra städer är rummen mellan husen. Där försiggår aktiviteter, planerade, spontana och mekaniska."

Ulla Jergeby

(Jergeby 1996 s 11)

"Utformningen av offentliga miljöer och byggnader avspeglar ofta ett rådande samhällsklimat och ger signaler till omgivningen om reglerna för social samvaro."

Björn Baldersten

(Baldersten 2002 s 181)

"Denna avhandling handlar om det sociala utelivet i stadsdelen. ... Det liv som tar sig skilda uttryck beroende av såväl människors avsikter som handlingssätt som platsens form och innehåll."

Ulla Jergeby

(Jergeby 1996 s 11)

"It is likely that we will be more dependent on walking, bicycling, and public transportation in the future. Street networks and public open spaces are then key issues today just as they were at the end of the nineteenth century, creating compact, sustainable, liveable, equitable, and more competitive cities."

Alexander Ståhle

(Ståhle 2008 s 6)

"En ambition är att avhandlingen ska kunna vara till praktisk nytta genom att till verksamma eller blivande planerare förmedla trovärdiga beskrivningar av invånares syn på den utemiljö man själv kan påverka genom sitt arbete."

Ulla Berglund

(Berglund 1996 s 19)

"Diskussionen om det offentliga rummet i Sverige har aktiverats ofantligt under de sista tio åren. Men fortfarande tycks den röra sig inom två skilda fält: frågan om offentlighetens sociala och politiska innebörd ... och frågan om dess rumsliga framträdande ... Det är mycket sällan innehållet i det ena sätts i relation till det andra."

Catharina Gabrielsson

(Gabrielsson 2006 s 13)

Annan litteratur

Citaten nedan är hämtade ur boken *Det offentliga rummet: förfall och återupprättelse*. Boken är en skriftlig sammanställning av ett symposium som hölls av Konstvetenskapliga institutionen vid Uppsala Universitet 1990. (Ellenius 1992)

”Det offentliga rummet är ett ofta använt samlingsord och avser alla de rum, under bar himmel eller inne i husen, som vi anser det är vår medborgerliga rättighet att förfoga över.”

Allan Ellenius

(Ellenius 1992 Inledning)

”... är först när vi binder samman gammalt och nytt, dåtid och framtid, och låter också spår av tidigare generationer berika våra platser, som det offentliga rummet blir sådant vi vill ha det: befolkat också när det är tomt, besjälade också i sitt förfall, sinnligt därför att det har en historia.”

Thomas Hellquist

(Hellquist 1992 s 53)

”Ursprunget är alltså inte individens behov av att skydda sig, utan den gemensamma insikten och samtalet.”

Johan Mårtelius angående Vitruvius ord om att människor förenades genom upptäckten av elden och att språket och byggandet uppkom.

(Mårtelius 1992 s 42)

Examensarbeten

Ewa Reuterbrand och Monica Wallström särskiljer ’offentliga mellanrum’ från ’offentliga rum’ i sitt examensarbete *Stadens offentliga mellanrum*. Med offentliga mellanrum menar de ”de oidentifierade platser och rumsligheter som av tradition inte behandlas i planeringsprocessen och vars värden och berättigande därmed är svårare att hävda” (s 7). (Reuterbrand och Wallström 2000).

Magdalena Lund undersöker i sitt examensarbete *Hybridlandskap* (2005) vad hybridlandskap kan innebära för offentliga platser i urbana miljöer. Hybridlandskap är Lunds eget begrepp för ”Landskap som oberoende av markyta konstrueras mellan eller ovan byggda strukturer, gestaltade som ett eller korsade i efterhand till ett gemensamt system. I ett större perspektiv hybrid mellan stad och landskap, i ett mindre mellan byggnad och öppen plats – park eller torg – det publika landskapet i staden” (s 3). Lund menar att uppdelningen mellan stad och landskap och byggnad och landskap har börjat lösas upp och hon ser en framväxt av hybridlandskap i världen och en möjlighet för ytor som fyller flera funktioner. (Lund 2005)

Lund slår samman begreppen ’offentlig plats’ och ’offentligt rum’ och hänvisar till en ungefärlig översättning av det engelskans ’open public space’. Hon menar att svenskans ’offentligt rum’ även innefattar en abstrakt betydelse men att hon har valt att fokusera på det fysiska. (Lund 2005)

Textstudiens källor

- Boverket - myndighet för planering, byggande och boende. Ger bland annat ut rapporter, tidningen Planera, Bygga, Bo och ett nyhetsblad.

Mer information se <http://www.boverket.se/>

- Movium - Centrum för stadens utemiljö - "mötesplatsen för forskare och praktiker som vill utveckla kunskaper om stadens utemiljö" Studerat material är avgränsat till tidskriften Bulletinen, Nyhetsarkivet, Ledare och Gröna fakta.

Mer information se <http://www.movium.slu.se/>

- Arkitekten - Sveriges Arkitekters medlemstidning. Sveriges Arkitekter är en intresseorganisation för Sveriges arkitekter, inredningsarkitekter, landskapsarkitekter och planeringsarkitekter.

Mer information se <http://www.arkitekt.se/>

- Arkitektur - Nordens största arkitekturtidskrift utgiven av Arkitektur Förlag AB, dotterbolag till Sveriges Arkitekter

Mer information se <http://www.arkitektur.se/>

- Plan - debattidning om samhällsplanering utgiven av Föreningen För Samhällsplanering

Mer information se <http://www.planering.org/>

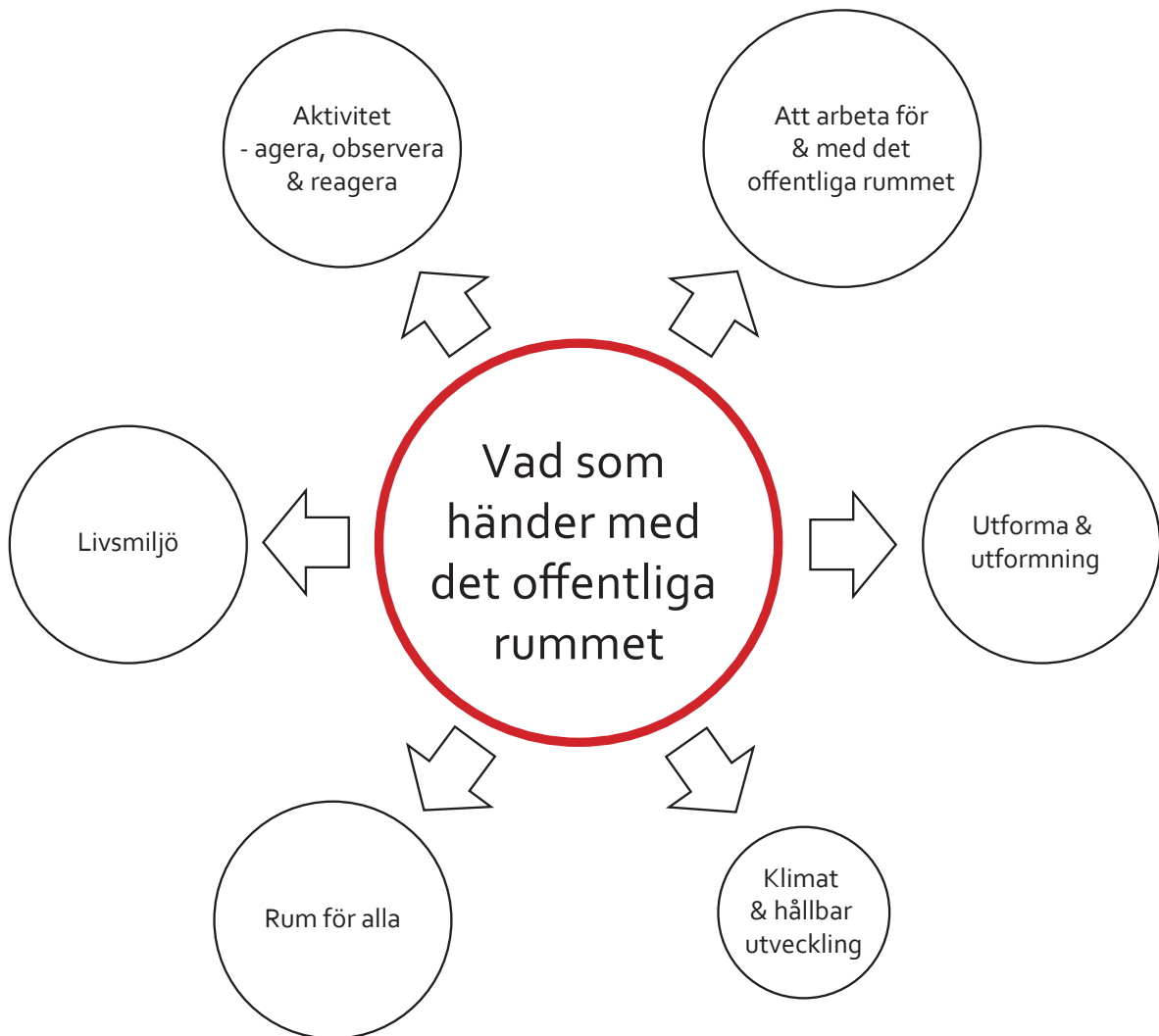
TRENDER - TRENDER
& TENDENSER - DET OFFENTLIGA RUMMET

Trender och tendenser

Vad framkom i textstudien, i intervjuerna och fördjupningen om Malmös arbete med det offentliga rummet? Vilka är trenderna och tendenserna för det offentliga rummets varande och framtid i stadsplaneringssammanhang?

Avsnittet består av fyra delar, i den första relateras trender och tendenser till textstudien. I den andra återges intervjusamtalen om det offentliga rummet. Den tredje handlar om Malmö och det offentliga rummet. I den fjärde diskuteras övergripande trender och tendenser med utifrån textstudien, intervjuerna och fördjupningen om Malmö.

Trender & tendenser

Textstudie

De studerade texterna är organiserade efter teman. Varje tema kan beskrivas som en aspekt av vad som händer med det offentliga rummet. Min utgångspunkt har varit att utifrån vad som skrivits om det offentliga rummet kan man uttolka vilka aspekter som verkar aktuella för det offentliga rummet idag, det vill säga trender och tendenser för det offentliga rummet.

Sex temakapitel med varierande antal underrubriker presenteras. De sex temana är Att arbeta för & med det offentliga rummet, Utforma & utformning, Klimat & hållbar utveckling, Rum för alla, Livsmiljö och Aktivitet - agera, observera & reagera. Underrubrikerna är till för att hjälpa till att ge en överblick över textmaterialet och förtydliga vilka trender och tendenser jag upplever att är aktuella för det offentliga rummet.

Figuren till vänster illustrerar att det som händer med det offentliga rummet ges uttryck inom sex olika temaområden. Ringarna är olika stora för att belysa att temaavsnitten är olika omfattande. Till exempel berörde flest texter 'Arbete med och för det offentliga rummet' och minst antal texter 'Klimat & hållbar utveckling.'

Trender & tendenser

Tema

Arbete med & för det offentliga rummet

Skalan är relativt utzoomad i denna första aspekt av vad som skrivits om det offentliga rummet. Det handlar om arbete med och för det offentliga rummet på en övergripande nivå. Fokus är till stor del på planerarens yrkesroll och yrkesagerande. Det här temat är det mest omfattande av de sex.

Underrubriker för temat är Planer, lagar och nationella mål; Stadsbyggnad; Medborgarmedverkan; Stadspolitik samt Konferens och kursutbud.

Under Planer, lagar och nationella mål tas strategiska planer där det offentliga rummet ingår upp, det offentliga rummet i relation till Plan- och bygglagen och till miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö. Stadsbyggnad handlar dels om yrkesrollen i relation till de offentliga rummen, men även om det offentliga rummet i en skala där hela staden omfattas.

Medborgarmedverkan ser jag som en som en metod i arbetet med det offentliga rummet. Texterna under Stadspolitik handlar om behovet av en stadspolitik där det offentliga rummet utgör en del. Exempelen under konferens och kursutbud handlar om att det offentliga rummet diskuteras på kurser och konferenser.

Planer, lagar och nationella mål

Artikeln *Mer plats för vimmel* av Tomas Lauri i Arkitekten nr 11 2008 handlar om tilldelandet av 2008 års Planpris till Malmö för deras arbete med de offentliga rummen. Ett arbete som beskrivs ha "handlat lika mycket om folkliv som fysiska förändringar." (Lauri 2008)

Malmö stad har utfört en planeringssatsning som handlat lika mycket om humankapital som direktiv om underhåll och byggande. Lauri skriver att arbetet inleddes i mitten av 90-talet och att strategiska program har tagits fram för utvecklingen av den offentliga miljön som har gjort att arbetet har kunnat ske långsiktigt. Barn och unga beskrivs ha haft en särskild plats i arbetet även om det inte handlat om någon utpräglad satsning på vissa åldersgrupper utan snarare om att "göra den vanliga malmöbon nöjd". (Lauri 2008)

Lauri beskriver arbetet som "en slags nätverksplanering där det flesta kommunala nämnder och kontor har varit inblandade". Dessutom tas klubbar, föreningar, intresseorganisationer, företag och köpmän upp som exempel på ofta inblandade parter. Gunnar Ericson landskapsarkitekt och chef för stadsmiljöavdelningen har haft ett övergripande ansvar för arbetet med de offentliga rummen. "Det bästa har varit när många inblandade har kunnat säga att de legat bakom ett projekt" säger han. (Lauri 2008)

En överblick över Malmö stads organisation tas också upp. 1998 bildades en stadsmiljöavdelning istället för parkförvaltningen. Kopplingen mellan miljö och innehåll har blivit starkare, liksom mellan gestaltning och evenemang. Lauri skriver att Ericson "talar om att tillföra vardagen upplevelser" och skriver vidare att "Stadsplanering måste gifta sig med evenemangskulturen." Ericson tar upp Malmöfestivalen som exempel och att det är viktigt med tillgängligheten till det offentliga rummet. Han hänvisar till att inträden inte är den enda finansieringsformen och att man bör fundera över vem evenemanget är till för, invånarna eller turisterna? (Lauri 2008)

Lauri skriver: "Gunnar Ericson menar att både gestaltning av ett stadsrum och evenemang måste kunna berätta en historia." Folkets Park lyfts fram som exempel med en beskrivning av ett varierat utbud och som något som "blivit ett sätt att formulera en ny identitet för en stadsdel". Med hänvisning till uppgraderingen av en park i två miljonprogramsstadsdelar skriver Lauri vidare "Varje del av staden behöver få sina kännetecken." (Lauri 2008)

Men det handlar inte enbart om evenemang, "de permanenta fysiska förändringarna" beskrivs också utgöra en lika stor del av det "nya Malmö". Variation är enligt Lauri ett återkommande ordval hos Ericson men menar också att Ericson anser att en del uttryck på de offentliga platserna ska vara "oföränderliga, konservativa". De riktlinjer för gestaltning som Malmö antagit beskrivs Ericson vara tacksam för. Uttrycken, de är en del av att stadens karaktär. För Barcelona är det gatstenen, för Malmö är det parkbänkarna. (Lauri 2008)

Juryns motivering vid tilldelandet av Planpriset till Malmö stad:

"Malmö stad tilldelas Sveriges Arkitekters Planpris 2008 för sin utveckling av strategin att använda det offentliga rummet för att stödja stadens utveckling. Arbetet pekar på de offentliga rummens betydelse för social mångfald, innovationskultur, attraktivitet och en långsiktigt hållbar stadsutveckling i en kunskapsekonomi. Ett gediget och föredömligt planeringsarbete över traditionella förvaltningsgränser från översiktlig planering till genomförande på plats där medborgarnas delaktighet och inflytande haft en betydelsefull roll."

Juryns motivering (Lauri 2008)

Programhandlingar som hjälpmedel omnämns även i en artikel angående omvandlingen av Norra stationsområdet i Stockholm. Aleksander Wolodarski, ansvarig på stadsbyggnadskontoret, intervjuas i artikeln. Han menar att man utvecklat en ny planteknik med "flexibla detaljplaner med generella höjdangivelser och markanvändning" med tanke på att projektets genomförandetid sträcker sig 20 år framåt i tiden (s 22). Dokumentet Gestaltungs- och kvalitetsprogram kommer att utarbetas varefter marken anvisas. "Arkitekturen och det offentliga rummet skapas utifrån gemensamma ambitioner där arkitekter, byggherrar och staden går hand i hand." säger Wolodarski (s 22). (Redaktionen Arkitektur 2010)

"Arkitekturen och det offentliga rummet skapas utifrån gemensamma ambitioner där arkitekter, byggherrar och staden går hand i hand."

(Redaktionen Arkitektur 2010 s 22)

Skriften *Planer som styrmedel* för att minska klimatpåverkan gavs ut av Boverket i december 2009. Bakgrunden till rapporten är ett uppdrag från regeringen att sammanställa och redovisa erfarenheter om "hur översiktsplaner och detaljplaner kan fungera som styrmedel för att minska växthusgaser." Skriften handlar om att minska samhällets klimatpåverkan genom fysisk planering. För att nå ett mindre transportbehov lyfts funktionsblandade städer fram men också att det finns en problematik kring det. Ett sätt att hantera problematiken är att använda BIDs (Business Improvements Districts) som är en metodik för att gemensamt skapa utvecklingsavtal mellan olika parter. En fara med BIDs lyfts dock fram: "Det finns en risk att tillgängligheten till det offentliga rummet minskar med BIDs om detta inte särskilt uppmärksammas." (22). (Boverket 2009a)

I ett annat avsnitt av rapporten presenteras en vilja från Örebro att offentliga ytor ska skapas i anslutning till handelsytor och exempel på att så också har skett: "Vivallaringen, blir en mer tillgänglig offentlig plats, istället för en trafikled, vilket stämmer med handelspolicyn." (s 71) (Boverket 2009a)

I rapporten *Bra dialog ger bra resultat – Kommunala översiktsplaner och regionala utvecklingsprogram* utgiven av Boverket september 2008 presenteras överensstämmelsen mellan kommunala planer och regionala program för ett antal län och regioner. Den historiska europeiska stadens kvaliteter lyfts fram som förebild för det regionala utvecklingsprogrammet för Stockholms län (RUFs 2001). Kvaliteterna som tas upp är täthet, variationsrikedom, offentliga rum och grönska. (Boverket 2008b)

Anna Lenninger, landskapsarkitekt, skriver i ledaren *Mina träd och andras* i juni 2008 om vegetation i förhållande till vem som äger marken. Hon understryker betydelsen av träd (och upplevelsen av dem) inte bara för den som äger marken där trädet växer, till exempel ett träd på en villatomt utan även för den som exempelvis upplever trädet från gatan. Hon refererar till Plan- och bygglagen och möjligheten att belägga träd med avverkningförbud om de står på mark som omvandlas till tomtmark. För avverkning måste ägaren då söka marklov hos kommunen. Vid om- eller tillbyggnad av flerfamiljshus är reglerna dock annorlunda, då ska marklov beviljas för trädfällning. Lenninger tar även upp skriften *Bostadsnära natur* (se s 39) och säger att den naturligtvis lägger tonvikten på den kommunala parkmarken men att den även betonar att all faktisk grönska i en kommun "har betydelse för kvaliteterna vid framtida stadsutveckling". (Lenninger 2008-06-12)

Fem skrifter från Boverket är kopplade till miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö som Boverket som myndighet har särskilt ansvar för. (Boverket. 2007b; 2007c; 2007d, 2007e och 2008a).

I rapporten *Beslutsunderlag vid detaljhandelslokalisering* finns ett ställningstagande om att storskalig handel med omfattande markparkering inte skapar bra offentliga rum (2008a). I två av de andra skrifterna tas mycket kortfattat upp angående en metod som går ut på att bedöma ursprungliga kulturvärden utifrån vad som är synligt av en byggnad i det offentliga rummet (2007b) och 2007c).

Ytterligare två rapporter från Boverket berör det offentliga rummet i relation till lagar. Den ena handlar om förslag till ny plan- och bygglag (Boverket 2009d). Den andra berör revidering av Boverkets Byggregler (Boverket 2008e).

Stadsbyggnad

Med anledning av att Movium firar 30 år 2010 hölls i januari en jubileumskonferens med temat Odlad staden. Moviums arbete beskrivs från starten 1980 ha övergått från att ha handlat om mark och vegetation i urban miljö till att handla mer om människor och visioner. Moviums framtida arbete de närmaste åren är enligt Olsson dels "visionerna om själva livet i staden – aktiviteterna som ska försiggå där, vardagen och festen, liksom strategierna för hur själva staden ska utvecklas, nycklarna till framgång – och dels visionerna om stadens ekologi – stadens grönbå strukturer som livsnerv och bärande stomme, hur de skapas, utvecklas och sköts." (Olsson 2010-02-24)

"Det handlar i framtiden inte längre om yta utan om innehåll."

(Olsson 2010-02-24) Eivor Bucht, professor i Landskapsarkitektur vid SLU, och Moviums chef vid Moviums start, menar att 1980 vid starten tänkte man i långa tidsperspektiv men att man idag ser helt motsatta förutsättningar: "Man måste tänka i korta tidsperspektiv när världen förändras så snabbt som den gör." Olsson skriver vidare att man måste fråga sig hur vi lever för att kunna planera och bygga staden. (Olsson 2010-02-24)

Bucht lyfter fram ny teknologi som en del för den framtida hållbara staden och exemplifierar med vertikal grönska. Olsson hänvisar till att Bucht tror på cultural planning. "Drivkrafterna i cultural planning finns i konsten och kulturen, hos olika offentliga personer som tänker nytt kring staden och dess offentliga rum, som vågar ta risker och leka." Bucht menar att det handlar om både kulturarv, både materiellt och immateriellt och städers image. Hon lyfter fram Malmö som ett bra exempel. Kanske, resonerar Olsson, handlar det om att identifiera sig med sin stad, att man gjort den till en del av sig själv. Bucht tar upp evenemangskulturen som en viktig nyckel. Olsson skriver "Det handlar i framtiden inte längre om yta utan om innehåll." (Olsson 2010-02-24)

Ett långt reportage i Arkitekten 2009 handlar om Köpenhamn och upprustning och anläggning av parker. Center for Park og Natur är enheten bakom gestaltning och förvaltning av gröna och

blå rekreatiomsområden i Köpenhamn. Offentligt ägande och skötsel av mark lyfts fram framför ett privat. Det hänvisas till ett parbrukarmöte tio år tidigare då boende i ett kvarter föreslog att man istället för att bygga kontor på ett tidigare industriområde vid en kaj anlägga en park. Framgången inspirerade och liknande parker började planeras i Köpenhamn. "Den hade visat att ett nytt grönt offentligt rum kunde bidra till att lyfta ett helt område" säger Leonardsen strategichef på Center for Park og Natur. (Gunne 2009)

Gröna förbindelser och fickparker anses också vara aktuellt, "Det är de koncept man nu arbetar med i de allra färskaste projekten. Att få in lite grönt där det annars bara varit grått" refereras till Leonardsen. På Center for Park og Natur arbetar man att få in mer grönt i staden, det talas om gröna fasader och tak menar Lykke Leonardsen. Exempel på upprustning av lekplatser tas också upp, liksom ett klimatperspektiv där vattenkvalitet är i fokus. I en park planeras till följande sommar "en ny tematrädgård enbart för kvinnor och särskilt för de muslimska som har behov av en plats där de kan lyfta av sig sin slöja." (Gunne 2009)

Finanskrisen omnämns och beskrivs ha "bromsat in ... arbetet med parkerna." Det är framförallt förvaltningen som berörs. "Renovering och skötsel av parker är inte lika synligt som att anlägga nya parker" menar Paul Plettinx, landskapsarkitekt på Center for park og Natur. Nyanläggning är generellt lättare att få pengar för än renovering och skötsel enligt Leonardsen, det nya har ett stort symbolvärde för politikerna menar hon. Gunne lyfter också fram Kvarterslyftet, där en insats underifrån är utgångspunkt. "Det handlar om att ge kvarter både ett socialt och ett fysiskt lyft, genom att förbättra de offentliga rummen." skriver Gunne. (Gunne 2009)

Kerstin Persson skriver om Stockholm stads behov av en ny stadsträdgårdsmästare och om Stockholm stads organisation under rubriken *Stockholms parker söker mästare* i Arkitekten 2009. I artikeln ges ett par personers syn på stadsträdgårdsmästarrollen. Enligt vissa kritiker beskrivs Stockholms parker befinna sig i en utförsbacke. Dålig skötsel tas upp liksom problem med att parker naggas i kanten till följd av "innerstadsfilosofin 'tät stad' omfattar hela kommunen". En splittrad organisation beskrivs bidra till problemen. Exempel på olika intressen som ska samspela på en viss yta tas upp. "Vår uppgift är att bevaka allmänintresset" säger Bodil Hammarberg, landskapsarkitekt på trafikkontoret i Stockholm. (Persson 2009)

"... stadsbyggande och det offentliga rummet, konsten att göra summan större än delarna i en stad."

(Ståhle 2009)

Frågan om Stockholms parkorganisation engagerade Sveriges Arkitekters akademi för landskapsarkitektur redan fem år tidigare från att artikeln skrevs. Då var Bengt Isling ordförande i akademien, han efterfrågar en stadsträdgårdsmästare som har det reella inflytandet över parkskötseln, "som leder en organisation som har strategisk överblick över parker och de offentliga rummen och har budgetansvar för upphandling av såväl skötsel, investeringar som konsulter." (Persson 2009)

Angående arbetet med det offentliga rummet handlar även artikeln *Den gröna storstaden* av Alexander Ståhle om. Ståhle menar att man kan se en trend av att man både i Sverige (och på andra håll) kan säga att "parkerna är en nyckel till urbaniseringen och den så eftertraktade blandstaden, promenadstaden, kunskapsstaden". (Ståhle 2009)

Ståhle lyfter fram Malmö för tilldelandet av planpriset 2008 för sitt arbete med det offentliga rummet. Han menar att det är uppenbart att det är parkerna och strandpromenaden som varit framgångsfaktorn i Bo01. Och ser man på de fortsatta planerna för området fortsätter man med starkt fokus på det offentliga stadsrummet menar Ståhle. (Ståhle 2009)

Ståhle pratar om förtätning, att det är trenden idag och att frågan inte är om utan hur. Han menar att man kan förtäta så att de viktiga gröna platserna finns kvar. Han talar om stadsbyggande och offentliga rum: "Slutsatsen måste vara att stadsplanering behövs för att vägleda dessa krafter, marknaden och lokalopinionen. ... Och det är då vi kommer in på frågan om stadsbyggande och det offentliga rummet, konsten att göra summan större än delarna i en stad." Ståhle omtalar Lindhagens stadsplan för Stockholm från andra delen av 1800-talet och säger "Här skapades en grundstruktur för byggande som utgick ifrån det offentliga nätet av gator och parker. Kvarteren med små fastigheter var mer löst reglerade. Den samtida förebilden är förstås Malmö." (Ståhle 2009)

Han lyfter slutligen fram att det är i närförorten som man kan finna framtidens stadsbyggande. Han tror att det är där "framtidens blandstad, kunskapsstad, promenadstad kommer att utvecklas. Nästa sekelskifte kommer det inte heller att kallas innerstad eller förort. Det kommer vara något annat. Och då kommer vi säkert ha ett bra namn för det." (Ståhle 2009)

Malmö lyfts även fram i artikeln *Kollektivtrafik och gångstråk förenar växande Malmö* av Christina Adlers i Planer Bygga Bo nr 6 2008. Det offentliga rummet beskrivs vara viktigt i den framtida planeringen av Malmö. Tilldelandet av Planpriset 2008 omnämns också i texten. Adlers refererar till Johan Emanuelsson, enhetschef på strategienheten "Vi vill att alla ska känna stolthet i sina egna bostadsområden och vi måste jobba med offentliga rum på flera plan. Det ska finnas tydliga torg och platser där människor möts och livet koncentreras" (s 2). (Adlers 2008)

I samma nummer skriver Barbro Larsson under rubriken *Bilen behövs i staden* om en successiv förnyelse av Uppsalas stadsmiljö med Dragarbrunnsgatan som aktuellt exempel. Karin Åkerblom, processledare på Uppsala kommun, får frågan hur ökat konsumerande och öppnande för biltrafik stämmer överens med hållbarhetstänkande. Åkerblom svarar att "Kommers är en nödvändig förutsättning för en levande stadskärna – men inte den enda, svarar hon. Vi skapar också attraktiva offentliga rum, där man kan vistas utan att det kostar något." (s 1). Ett torg vid Dragarbrunnsgatans norra del lyfts fram som exempel. (Larsson 2008a)

"... Vi skapar också attraktiva offentliga rum, där man kan vistas utan att det kostar något."

(Larsson 2008a) Det arbetas efter devisen "God tillgänglighet men dålig framkomlighet" för bilismen angående den nya utformningen av gatan (s 1). Det innebär att butiker och parkeringshus lätt ska kunna nås lätt med bil men det ska inte gå att köra fort. Målet sägs vara "att skapa ett stadscentrum som invånarna använder som sitt vardagsrum". Dessutom eftersträvas att det ska "hända saker längs gatan som gör den trivsamt och attraktivt alla årstider" (s 2). I förändringen med fastigheterna samarbetar kommunen med fastighetsägarna. (Larsson 2008a)

Thomas Hellquist, professor i arkitektur och gestaltning vid Blekinge Tekniska Högskola, spekulerar under rubriken *Vi blir privata i offentliga rum* i ett nummer av Planera Bygga Bo. Han refererar till en iakttagelse på stan där han noterat att ungefär hälften av människor aktivt använder sina mobiltelefoner och ställer sig frågan om bruket av det offentliga rummet har förändrats. (Hellquist 2008)

Hellquist resonerar vidare om en arkeologisk teori om att människan blev bosatt i skogsbrynet, där skogen gav skydd i ryggen och med utsikt över den brukbara marken, där "kände hon sig ha kontroll" skriver Hellquist (s 2). Han ser en koppling till att offentliga rum "organiseras" på samma sätt (s 2). Han refererar till lattefix strategiska placeringar och menar att de offentliga rummen bör organiseras på samma sätt med "småskaligare, tätare, flexiblare mix av funktioner" (s 2). Enligt den modernistiska stadsplaneringen var zonerings och ökad skala svaret på den växande befolkningens behov av offentliga utrymmen menar han. (Hellquist 2008)

"...ett ställe som tillåter att skilda grupper sysslar med olika aktiviteter, en plats där skillnader – etniska, kulturella och ekonomiska – blir tydliga."

(Andersson et al. 2007)

Hellquist hänvisar till att idag är närhet det bästa en stad kan erbjuda sin invånare enligt många stadsforskare och hållbarhetsexperten. Han talar om att funktionsseparering ska motverkas och avstånd kortas och menar att det inte enbart människor utan också "kreativitet, näringsliv, ekonomi och klimat gynnas av att barriärer bryts" (s 3). Han talar om de närmaste kommande årtiondena som testperiod. För att tankarna ska bli verklighet ser han ett behov av ett skifte i skala, både i fråga om storskalighetens estetik och ekonomi, till en mer mänsklig skala. Han menar att människan måste bli utgångspunkten även utomhus, i stadsrummet. Framtidsbilden är att "Stadens rum återtar sin rätta roll av vårt andra hem, platsen där det ur privata erfarenheter kan växa gemensam handling." (s 3). (Hellquist 2008)

Hellquist citeras också av Andersson et al. i samma nummer av Planera, Bygga, Bo med anledning av en konferens där Hellquist hållit ett seminarium. Det uttrycks en vilja om att Hellqvist tycker att vi "I framtiden bör ... satsa på offentliga rum som tillåter och underlättar etniska, sociala och ekonomiska skillnader, gärna genom att skilja olika utrymmen åt genom till exempel träd, planteringar eller staket." (s 2). Hellquists definition av en offentlig plats beskrivs vara "ett ställe som tillåter att skilda grupper sysslar med olika aktiviteter, en plats där skillnader – etniska, kulturella och ekonomiska – blir tydliga." (s 3). Han lyfter fram Bryant park på Manhattan i New York som plats för olika sysselsättningar som lockar olika grupper. (Andersson et al. 2007)

I skriften *Bostadsnära natur* av Boverket pekas två trender i stadsutvecklingen (i relationen till gröna offentliga rum), den ena handlar om att städer och tätorter växer vilket påverkar tillgången och närheten till bostadsnära natur. Tillväxten sker framförallt genom två parallella utvecklingar, dels inåt genom förtätning, dels utåt genom stadsutbredning. Den andra trenden rör en förändring av ägande och förvaltning av bostadsnära natur och en minskning av offentliga ytor och platsmark i städer och tätorter. Minskad skötsel av befintlig bostadsnära natur och allmän platsmark med följderna att kvaliteten på dessa har sjunkit beskrivs vara en följd av försämrad kommunal ekonomi under 1990-talet. En följd av detta (för att komma tillrätta med problemen) är att vid upprättande av nya detaljplaner minska

andelen gemensamma ytor och allmän platsmark och öka andelen privat kvartersmark. Det händer också att naturmark utanför bostadsområden lämnas utanför detaljplanerna vilket innebär att de inte säkras inför framtida exploatering. Privatisering av allmännyttan påverkar inte enbart byggnaderna utan även den mark som omger dem. Vid planläggning och lokalisering av bebyggelse är kommunerna ansvariga för att ta hänsyn till allmänna intressen. I skriften poängteras att kommunerna oftast ansvarar för den allmänna platsmarken som ska vara tillgänglig för alla. Barns offentliga utemiljö berörs särskilt med hänvisning till FN:s barnkonvention. (Boverket 2007a)

Exempel på arbete med offentliga platser från ett antal städer ges, till exempel att man i Östersund sedan 1996 arbetat med att popularisera vinterhalvåret i Östersund och att det under december till april finns offentliga platser för vinterbruk. Problematiken med att städer och tätorter växer och att det byggs tätt lyfts också fram i rapporten samtidigt som behovet av platser för möten, rekreation och lek inte minskar. "Den bostadsnära naturen och landskapet, som det privata, halvprivata och offentliga rummet, blir ännu viktigare som mötesplats och för

förståelsen för vår relation till de livsuppehållande systemen."

" Landsbygden är alltså ett av stadens viktigaste upplevelse- och rekreationslandskap."

(s 77f). (Boverket 2007a)

(Reiter 2007-12-21)

Staden och landsbygden behöver varandra! är titeln på en ledare

av Ole Reiter från december 2007. Reiter trycker på behovet av

samverkan mellan landsbygd och stad för hållbar utveckling för de bägge. Han lyfter fram den närliggande landsbygden, allemansrätten och talar om ett viktigt offentligt rum för en växande stadsbefolkning. Reiter skriver: "Landsbygden är alltså ett av stadens viktigaste upplevelse- och rekreationslandskap." Reiter refererar till England och att en ökad tillgänglighet av landsbygden för stadsbefolkningen kan generera mer jobb på landsbygden. (Reiter 2007-12-21)

Reiter menar vidare att EU:s landsbygdsprogram för de närmaste åren innebär en ekonomisk stimulering för "diversifiering" av det svenska lantbruket, till exempel för att utveckla nya näringsgrenar. Men, menar Reiter, utvecklingen utgår inte från de urbana invånarnas behov av landsbygden som offentligt rum. Det beror på bristande intresse hos kommunerna enligt Reiter och på att landsbygden ännu inte upptäckts i Sverige som utvecklingsresurs. Reiter avslutar artikeln med uppmaningen att staden och landsbygden behöver varandra. (Reiter 2007-12-21)

Catharina Gabrielssons avhandling (se mer under rubriken Mötesplats s 64) presenteras i en kort recension av Bosse Bergman i Arkitektur nr 5, 2007. Bergman lyfter fram: "En generell slutsats om det offentliga rummet som vi kan dra av arbetet är att dikotomin offentligt-privat förlorat sin giltighet för förståelsen av verkligheten." Dessutom presenteras att avhandlingen behandlar begreppet plats i relation till rum. (Bergman 2007)

I nummer 6 av Arkitektur från 2009 reflekterar Roger Spetz under rubriken *Teori. När och fjärran*. Spetz resonerar kring rum och rytm och talar om det tänkbara rummet, det varseblivna rummet och det personliga rummet. I fråga om rytm hänvisar han till Lefebvres metod rytmanalys

som går ut på att fånga rytmen på en plats. Det kan handla om stora flöden av människor vid en viss återkommande tidpunkt. Spetz skriver: "Skala, territoriell täthet och rytm är specifika rumsliga egenskaper. ... rytmanalys förbinder rum med tid." (s 61). Han avslutar artikeln med "Upplevelsen av skala, territoriell täthet och rytm är samtidigt de aspekter där det arkitektoniska och det sociala griper in i varandra." (s 61) (Spetz 2009)

Medborgarmedverkan

I artikeln *Verktyg behövs för att främja medinflytande* i Boverkets tidning Planera Bygg Bo nr 5 2009 tar Dan Jansson upp ett exempel på medborgardialog. I en så kallad designdialog för projektet Nordliden Strand har representanter för boende och verksamheter, politiker, kommuntjänstemän och byggherrar tillsammans arbetat i flera workshops. I den fördjupade översiktsplanen pekas bland annat nya bostadsområden och offentliga rum ut. Jansson hänvisar till Anders Nilsson, planarkitekt på Sweco Architects, som ser ett ökat intresse för medborgardialog. Nilsson menar också att boende som blir delaktiga i ett tidigt skede i planprocessen upplever större delaktighet och risken för överklagningar minskar. Viljan för en öppen dialog politiskt anses också större. (Jansson 2009)

Titti Olsson skriver under rubriken *Stadsparken – ett open space* en ledare för Movium november 2008. Open space kan ha flera innebörder skriver Olsson, dels hör det samman med begreppet space left over med hänvisning om att det gäller "en plats som blivit över, som man inte vet vad man ska göra med och där därför vad som helt kan hända". Men begreppet kan också stå för en metod med fokus på samtal utifrån en dagordning som deltagarna själva är med och skapar. Olsson berättar att Lunds kommun tillsammans med Movium arrangerat ett open space för att diskutera framtiden för Stadsparken i Lund. I centrum för diskussionerna hamnade aktivitet och upplevelse. Olsson lyfter fram stadsparken som ett viktigt offentligt rum och att invånarna önskade att deras föreslagna aktiviteter och upplevelser skulle ske just i stadens park, "det vill säga i samklang med platsen och dess natur" som Olsson uttrycker det. (Olsson 2008-11-10)

I maj 2007 publicerades ledaren *Utveckla dialogen med medborgarna* skriven av Ole Reiter. Han skriver "Våra samrådsmetoder och organisationsformer är årsbarn med det svenska folkhemmet" och menar att det är läge för nya typer av dialoger med medborgare och arbetsformer för den offentliga organisationen. Han lyfter

särskilt fram dialogen med barn, unga och invandrare som han menar att nuvarande metoder inte når fram till.

Reiter hänvisar till en dansk studie (Bedre byrum) där nya

samarbetsformer varit i fokus. Man har bjudit in danska kommuner att lämna förslag för hur de skulle vilja förbättra städernas offentliga rum. Av studien framkom att utemiljöerna "utgör navet i stadens sociala liv". Reiter undrar om vi behöver en egen "Bedre byrum" för bättre stadsrum? (Reiter 2007-05-16)

"Våra samrådsmetoder och organisationsformer är årsbarn med det svenska folkhemmet"

(Reiter 2007-05-16)

"Det finns egentligen inga hinder för att engagera medborgare i frågor om stadsmiljöns kvaliteter, våra parker, torg och platser. ..."

(Reiter 2007-04-13)

Sportorienterade aktiviteter för ungdomar lyfts fram som genomgående inslag i de flesta projektförslagen, vilket ses som ett samband med att projekten har arbetats fram i dialog med medborgare och då särskilt de unga. Att de flesta förslagen kan genomföras, är slutsatsen enligt en utvärderingsgrupp "utan att kollidera med särintressen eller kollektivets behov av trygghet och tillgänglighet". (Reiter 1997-05-16)

I april 2007 efterfrågar Ole Reiter i ledaren *Problemet alltid någon annans* nya typer av medborgardialog. Han hänvisar till England där: "Särskilt finansiellt stöd utgår sedan flera år tillbaka till upprustning av det offentliga rummet om förslaget har utvecklats i samverkan mellan brukare och förvaltande myndigheter." Reiter efterfrågar ett större engagemang och ansvar hos invånarna för den gemensamma miljön. Han upplever en "annanism" i samhället som står för att det är någon annan som borde ta ansvar. "Det finns egentligen inga hinder för att engagera medborgare i frågor om stadsmiljöns kvaliteter, våra parker, torg och platser. ... Vem tar första steget? Movium vill gärna ha kontakter med dem som tänker i liknande banor." skriver han avslutningsvis. (Reiter 2007-04-13)

Reiter berör även medborgamedverkan i ledaren *En gåtur i staden*, se s 59.

Stadspolitik

I ett par ledare för Movium från 2007 efterfrågar Ole Reiter en stadspolitik (Reiter 2007-03-19, 2007-03-06 och 2007-02-08).

Första gången stadspolitiken berörs (observera att undersökningen endast sträcker sig till 2007) är i ledaren *Bejaka den lekfulla människan!* från februari 2007. Reiter hänvisar till att Movium hösten 2006 lämnat en skrivelse till regeringen om behovet av en stadspolitik. Han menar att människors vistelse i det offentliga rummet minskar samtidigt som andelen ensamhushåll ökar och att fler människor "befinner sig utanför den ordinarie arbetsmarknaden". Han talar om den massiva undersysselsättningen som Europas största dilemma och menar att allt detta har eller borde få konsekvenser för det offentliga rummet och att det är en anledning till Moviums skrivelse om behovet av en stadspolitik. (Reiter 2007-02-08)

Den andra ledaren, från 6 mars samma år har rubriken *Våga ha roligt!* Reiter syftar i den på problematik med otrygghet angående de offentliga rummen och efterfrågar en stadspolitik med strategier för att "bemästra problemen i den offentliga miljön". Han uttrycker också en önskan om att istället för att fokusera på problemen i den offentliga miljön bör man se till möjligheterna. (Reiter 2007-03-06)

Den 19 mars 2007 utgick Reiter från en bok med fotomotiv från Stockholm från 40, 50 och 60-talen i jämförelse med dagens stad i ledarartikeln. Han ser skillnader i rörelser och utseenden. Då skedde den mesta rörelsen till fots och som han uttrycker det "Alla tycks vara medelålders och medelklass", den etniska variationen beskrivs också vara mycket större idag.

Han hänvisar även till Danielle S Allen som han menar argumenterar för det offentliga rummet där människor kan se varandra och mötas för att bygga upp förtroende mellan varandra. Reiter påpekar också att Movium lämnat en skrivelse om att göra stadspolitik med inriktning på det offentliga rummet till nationell politik som man hoppas få svar på. (Reiter 2007-03-19)

Även i en nyhetsartikel från oktober 2007 uppmärksammas behovet av en stadspolitik. Titti Olsson skriver under rubriken *Utveckla stadsrummet!* om ett seminarium med exempel från Oslo, Stockholm och Köpenhamn där utgångspunkten för diskussionen var att det offentliga rummet är centralt för den som vill utveckla en stadspolitik. Städerna beskrivs ha olika mål och medel och att de kan dra lärdomar av varandra. (Olsson 2007-10-09)

I Oslo är identitet ett nyckelord, det sker en stark expansion och satsningar görs för att förbinda bebyggelsen med det omgivande landskapet (det sista beskrivs även vara aktuellt för andra norska städer). Norge beskrivs som nyrikt och med agerande därefter, pengar och resurser finns men beslut tas utan medborgardialog. Vatten sägs vara en kvalitet som ska känneteckna det offentliga rummet. (Olsson 2007-10-09)

I Stockholm beskrivs det vara ekonomin som styr i centrum i kombination med att innerstadens platser planeras för representation och turism. På platser där det finns fler boende ökar dialogen. (Olsson 2007-10-09)

För Köpenhamn är medborgardialogen mycket viktig. Ett omfattande handlingsprogram för det offentliga rummet finns som utgår från en helhet.

Åtkomlighet är viktigt och förtur ges för gående med följden att trottoarer breddas och körfält minskas. "Stråk där människor vistas i vardagen utvecklas." Man beskrivs ha turismen för ögonen men att det är vardagsmiljön som "anslår tonen". (Olsson 2007-10-09)

"Stråk där människor vistas i vardagen utvecklas."

(Olsson 2007-10-09)

Konferens och kursutbud

Konferensen Attraktiva offentliga rum (IQPC 2010) och två informationsblad angående kursutbud dök upp i sökurvalet (Movium 2008-01-07; 2008-06-25 och 2008-01-07). Konferensen anordnades av IQPC i augusti 2009 med föreläsningar och seminarier med teman som identitet och plats, trygghet, tillgänglighet och trafik (IQPC 2010).

Kursutbuden gäller båda för Movium 2008, den ena för våren och den andra för hösten. I Nyhetstexten för våren 2008 hänvisas till ämnesområden som stadsutveckling, grön urbanism, klimatets påverkan, trygghet, folkhälsa och tillgänglighet (Movium 2008-01-07). För hösten gäller detsamma med klimat, stadsutveckling, medborgarengagemang, barns utveckling, förvaltningsfrågor och tillgänglighet som exempel (Movium 2008-06-25). Ämnena sägs angå alla som arbetar med stadens offentliga rum (Movium 2008-01-07 och Movium 2008-06-25).

Även artiklarna (Andersson et al. 2007) (Sandell 2010-02-19) (Olsson 2010-02-24) (Movium 2008-09-23) (Boverket 2009b) (Reiter 2007-10-17) (Reiter 2007) berörde konferenser eller seminarier.

Trender & tendenser

Tema

Utforma & utformning

Aspekten Utforma och utformning handlar om relationen mellan det offentliga rummet och gestaltningen av det, det vill säga utseende, form, proportioner och material. Avsnittet Plats, form och material utgör en stor del av temakapitlet och behandlar texter där gestaltningen varit i fokus.

Under rubriken Tillgänglighet presenteras texter där det offentliga rummet förekommit i relation till tillgänglighetsfrågor. I det avslutande avsnittet Flera funktioner belyses tankegångar om att en plats kan fylla flera behov.

Plats, form och material

I reportaget med titeln *Landskap på gång* i nr 3 av Arkitektur från 2008 ges inledningsvis en reflektion kring landskap idag, varpå sex landskap presenteras. (From 2008a, 2008b, 2008c, 2008d & Stannow 2008a, 2008b, 2008c)

Den inledande texten är skriven av Lena From och utgör ett intro till presentationen av de sex landskapen. I ingressen anslås tonen för de sex efterföljande projekten: "Alla gestaltar det offentliga rummet, som en scen att agera från eller som en möjlighet för tankar i avskildhet. Det gör dem representativa för utvecklingen internationellt just nu, där gestaltningen av det offentliga rummet fortfarande står i fokus." (From 2008a)

From ser en generell internationell trend av omvandling av tidigare industrimark till offentliga rum (landscape urbanism). Hon pekar på Bernard Tschumis vinnande förslag för Parc de la Villette i Paris 1982 som den första signalen för förändring. Hon lyfter fram det bärande i projektet: dess betydelse genom platsen, omvandlingen av industrimark till offentligt rum och tankesättet att parken ska ge möjlighet till integration snarare än att skilja människors aktiviteter, stadens infrastruktur och arkitektur åt. From menar att så tänker vi inte bara park idag utan även stad. (From 2008a)

"... det offentliga rummet fortfarande är en av landskapsarkitekternas viktigaste uppgifter"

(From 2008a) From refererar till Marc Treib i fråga om att det offentliga rummet fortfarande är en av landskapsarkitekternas viktigaste uppgifter. I boken *Territories* ger han en bild av samtidens viktigaste tendenser under rubrikerna: Landskapsurbanismen, Artificiell natur, Ekologi och Historia. From ser en koppling mellan Treibs rubriker och landskapen som presenteras i reportaget. (From 2008a)

From poängterar att landskapsarkitektur är platsspecifik och kontextberoende och artikeln avslutas med en diskussion om arkitekter och landskapsarkitekter och olika synsätt där landskapsarkitektens helhetssyn och förståelse för tidsperspektivet och olika initiativ urskiljer sig. (From 2008a)

Det första landskapet som presenteras utgörs av entréer till Skuleskogens nationalpark vid Höga Kusten. Utformningen av entréernas placering beskrivs ge en bra bild av nationalparkens karaktär och är integrerade i landskapet. För utformningen av dem hänvisas till en "vildmarksestetik" som "känns välbekant utan att vara banal och som är varsam mot naturen". (Stannow 2008a)

För Flatås park i Göteborg poängteras återigen det platsanknutna. Wokshops har hållits med olika intressegrupper samtidigt som konstnärer undersökt hur boende och verksamma upplevde området. Med den nya utformningen hoppas man att parken ska återfå sin status som livfull och identitetsskapande stadsdelspark. Utformningen bygger på ett sammanhållet, plant och grönt parkrum där de ursprungliga trädraderna tas tillvara i kombination med att ett kullandskap förstärks. Aktivitetsytor är förlagda mot skolan och en lugnare karaktär ges åt motsatt håll med sittplatser, planteringar och gräsytor skriver Stannow. (Stannow 2008b)

Torget utanför den nya Kistamässan presenteras i det tredje exemplet. Utmärkande är beläggningsmönstret med vindlande band som ju högre upp man kommer i de intilliggande byggnaderna framträder som tredimensionellt. Genom trädrader, fasta bänkar och podier beskrivs rummets riktning förstärkas. Armaturer i form av master som kan förses med filter ska kunna användas som scenbelysning. (Stannow 2008c)

Det fjärde exemplet handlar om Lugneterrassen i Hammarby sjöstad i Stockholm. Material- och växtval beskrivs ge ett ombonat tillägg till såväl stadsdelen Hammarby Sjöstad som Stockholms stad. Både park och torg skapas på platsen. Hanteringen av trafikdagvatten uppmärksammas då vattnet planeras tas om hand "som en del av en park i en tät stadsmiljö", vilket beskrivs som nytt (s 32). (From 2008b)

I Jönköping blev 120 000 kvm tidigare trafikytor tillgängliga vid tillkomsten av en ny bro och en vision om tillgängliga "vardagsrum" för jönköpingsborna ska forma området (s 34). Promenadstråket beskrivs som en randig matta med olikfärgad granit. Utmed stranden accentueras platser med olika funktioner med finare material. En damm ska vintertid kunna omvandlas till skridskobana. (From 2008d)

Det sista exemplet handlar om omvandlingen av Cyrillusparken i Karlstad. Utformningen har vuxit fram ur ett parallellt uppdrag för den 300 meter långa sandrevel som sträcker sig bortom Värmlands museum ut i Klarälven. Vattenkontakten betonas utmed uddens strandkanter, i parkens inre beskrivs känslan av rum vara viktig och utblickarna sluts. Längst ut eftersträvas en känsla av att "sväva i en fri rymd med bara blått runt omkring" (s 36). (From 2008c)

Dan Hallemar ger en beskrivning av utformningen av Norra Bantorget i Stockholm av Nyréns Arkitektkontor i Arkitektur nr 8 2009. Hallemar berömmar dels den nya utformningen av Norra Bantorget genom att dolda kvaliteter lyfts fram med ett förstärkt frodigt parktorg, avgränsade former kring träden samt släppt fram de givna rörelsemönstren över platsen. Hallemar betonar parktorget som en plats man passerar men han ställer också frågan "Vad ska man göra här?". Hallemar undrar om gräsmattan kommer att besökas av picknick-filtar och sandlådan av barn. Han lyfter fram utformningen av den smala gångvägen som löper i en båge runt parken men ifrågasätter också placeringen av bänkar utmed den vilka han anser står för nära gångvägen. "Om någon sitter på dem går det inte att passera utan att man bryter intimitetsgränsen" skriver Hallemar (s 59). (Hallemar 2009a)

"Gestaltningen behöver inte vara huggen i sten ... Den kan med fördel utvecklas och förändras i takt med sina användare framöver."

(Hallemar 2009a s 59)

Hallemar avslutar artikeln med "Remastringen av Norra Bantorget lyfter fram de fantastiska kvaliteter som finns här. Platsen kommer förhoppningsvis att upptäckas av allt fler. Gestaltningen behöver inte vara huggen i sten som Brantingmonumentet. Den kan med fördel utvecklas och förändras i takt med sina användare framöver." (s 59) (Hallemar 2009a)

Norra Bantorget berörs också av frilandsjournalisten Göran Nilsson i ledaren *Prisat parktorg läker staden* med anledning av utmärkelsen Sienapriset. Han menar att Norra bantorget har blivit ett parktorg. Den gröna ytan är inte större än tidigare, trafikytorna har dock minskat och

Nilsson skriver att Norra Bantorget visar "exempel på att man kan få ut mer av ytan, vilket Bengt Isling ser som en viktig princip för framtiden och kommande förtätningar av staden". Nilsson refererar till Isling: "Bengt Isling menar att man måste programmera ytorna i staden bättre." Isling verkar mena att man bör prioritera vissa ytor framför andra i Stockholm och sälja de mindre viktiga platserna dyrt eller hyra ut marken för att få intäkter till att förbättra kvaliteten på det offentliga rummet som finns kvar. För att göra det möjligt att bebygga vissa platser i staden kan det behövas lägre hastigheter och minskat buller. Isling har en positiv syn på en tätare stad med urbant liv. Han efterfrågar en offensivare parkverksamhet till skillnad från dagens defensiva bevarande som han uttrycker det och landskapsarkitekter med urban inriktning. (Nilsson 2009)

I nyhetsartikeln med titel *Nedslag i Moskvas offentliga rum* ges som titeln antyder en inblick i Moskvas offentliga rum. Gatan beskrivs domineras helt av bilar. Torg och parker skildras i termer av oaser och "platser där man kan finna ro". Som Moskvas största offentliga rum presenteras tunnelbanan med dess långa korridorer och salar. "Här nere i underjorden får Moskoviterna svalka under sommaren och värme på vintern. Men det finns också plats för vila och samtal". skriver Norlin. Det mest kända offentliga rummet, Röda Torget, relateras dock till "en sorts storhet vi inte är vana vid i resten av Europa. Det kanske är ett uttryck för vad som är viktigt i den ryska kulturen." fortsätter Norlin och avslutar artikeln med "Det viktiga är byggnaderna och händelserna som kan äga rum på torget, inte värden som trivsel och hälsa och andra mänskliga förutsättningar. Värden som vi i resten av Europa har börjat designa våra torg och offentliga rum till att uppfylla." (Norlin 2008)

En artikel i Arkitektur från 2007 handlar om Munkellstaden i Eskilstuna, av AQ Arkitekter, en av finalisterna i Arkitekturs Debutpris 20007. Juryns motivering är "En klassisk industrimiljö där strategiskt och originellt valda insatser ger uterummet en ny inbjudande publik karaktär." Gestaltarna själva lyfter fram att utgångspunkten varit det öppna och generella industrilandskapet och den nya gestaltningen ska förtydliga området. Körstråk med friser av stålinfattad smågatsten, trottoarer med rostade HEB-balkar som kantstöd och platsguten betong, liksom gångstråk med infällda plåtar i asfalten och kuber av corten utgör delar av materialanvändningen. Området beskrivs innehålla flera torg- och platsbildningar med exemplet Edvin Nyströms plats som både är angöringsplats för hela området och entrétorg för besökare till konstmuseet. Här nämns asfalt, icke rumsbildande granitmurar och markinfällt trädäck, korslösa korstörnen och infällda mattor med naturstensskott utgöra delar av utformningen. (Malmquist 2007)

"Allt för många platser som byggs är handlingsmässiga imperativ, det står skrivet med stora bokstäver vad man SKA göra där."

(Hallemar 2009b s 79)

Dan Hallemar reflekterar över god utformning och trender i nr 1 av Arkitektur 2009. Han inleder artikeln med att tala om vilken den bästa offentliga punkt, som han uttrycker det, han har varit på de senaste två åren. "Den består av åtta gatlyktor. De står på Olaus Petriskolans skolgård i Örebro och bildar där en liten klunga." Han lyfter fram det utsagda med platsen, att den till skillnad från många andra utformningar inte talar om vad som ska göras på platsen. Han skriver: "Allt för många platser som byggs är handlingsmässiga imperativ, det står skrivet med stora bokstäver vad man SKA göra där. Här finns en genialitet, men inte en tom sådan utan en med flera möjligheter." (s 79). (Hallemar 2009b)

Hallemar säger sig ana en ny trend av att barn är i fokus, men han säger också att trenden kan vara ett önsketänkande från hans sida. För samtidigt, skriver han, som Vasaparken med sin satsning på barnen vann Sienapriset 2007 och Karlstad satsar på bygglekplatser så finns det en mängd förslag på att bebygga skolgårdar i Stockholm. Han tar upp Engelbrektskolan som exempel och skriver att staden lockar med en idrottshall i utbyte mot skolgården, men att en idrottshall är något annat än en skolgård och fortsätter: "En idrottshall är en plats för en planerad verksamhet, inte för det pågående livsnödvändiga låtsaslekande som skolgården kan vara." Han påpekar också bristen i flera stora nya bostadsprojekt i Stockholm, talar om "lekmässiga haveri" och efterfrågar nya tankar om barns närvaro i stora städer. Han avslutar med en koppling till att barnen lika mycket som shoppande kunder bidrar till ett stadsliv. (Hallemar 2009b)

En notis i Arkitektur Nr 7 2007 handlar om utformningen av en plats utanför Barkings stadshus och nya bibliotek i London. Projektet beskrivs utgöra ett av Londons borgmästares initiativ om 100 Public Spaces. Gestaltningen beskrivs som "En sorts mytologisk injektion i ett prosaiskt landskap". Bärande i utformningen är att arboretum, en arkad och en fondvägg av återvunnet tegel och skulpturfragment, en folly. Follyn beskrivs ha skapat en egen fiktiv lokalthistoria. (Redaktionen Arkitektur 2007)

"Men det som gör området motsägelsefullt är kollisionen mellan hyllningen till den urbana gatuoffentligheten å ena sidan och de rumsliga och sociala begränsningarna å den andra."

(Strömberg 2007 s 28)

Ett annat perspektiv på utformning i relation till det offentliga rummet ges i tidningen Plan och artikeln *Kommersens upplevelselandskap*. Offentliga miljöer utgör till viss del en förebild för butiksbyar men till en annan del inte. Kanske kan man säga att till utseendet och ytan är det offentliga rummet en förebild men inte till innebörden och djupet. Strömberg talar om en semi-offentlighet likt köpcentra där utslagna och demonstrationer inte heller är välkomna. Strömberg menar vidare "Men det som gör området motsägelsefullt är kollisionen mellan hyllningen till den urbana gatuoffentligheten å ena sidan och de rumsliga och sociala begränsningarna å den andra." (s 28). (Strömberg 2007)

Strömberg påvisar att det vore lätt att ställa sig kritisk till pseudo-offentliga miljöer. Men hänvisar vidare till Bosse Bergman, konsumtionsforskare, som undrar "om det är fruktbart att försöka förändra den 'privata företagsamhetens och kommersens försvarslogik' och påtvinga den torgoffentlighetens ordning." (s 28). Bergman föreslår att ansvar istället läggs på kommunerna att lockas eller tvingas "skapa genuint publika miljöer" (s 28). Strömberg menar dock att Bergmans förslag inte är i samklang med utvecklingen där offentliga centrummiljöer säljs ut, något som sker i Stockholmsområdet och fortsätter "Frågan är också om de politiska styrmedlen är tillräckligt slagkraftiga för att värna om dessa värden." (s 28). (Strömberg 2007)

Thorbjörn Andersson vill i artikeln *Å yrkets vägnar* betona den då nyligen bortgångne Sven Olov Nybergs insatser vid 1969 års Kasper Salin-prisvinnare. Nyberg ritade utemiljön som beskrivs ha haft en nära relation till byggnaden. Andersson skriver: "Telestyrelsen i Farsta var hans genombrottsprojekt och där utvecklades högst ovanliga kvaliteter i samarbetet mellan arkitekt och landskapsarkitekt." (Andersson 2009)

”Folk söker sig till folk – även om de får sitta på marken eller på containerfynd”

(Persson 2008)

Artikeln *Strandkänsla i storstadspark* handlar om att stranden i Rosenlundsparken i Stockholm tilldelades Sienapriset 2008. I artikeln intervjuas främst inredningsarkitekten Thomas Bernstrand om utformningen. Bernstrand har studerat platser och lyfter fram relationen mellan folk, sittplatser och platsens popularitet, ”Folk söker sig till folk – även om de får sitta på marken eller på containerfynd, konstaterar han.” Han beskrivs ha sökt en bärande idé som skulle locka folk och tänkte att solstolar var något som alla kan relatera till och får associationer av, utformningen i parken är permanent och kan alltså vara solplatser under den varma delen av året och utgöra en skulptur under den kalla. (Persson 2008)

En Gröna Fakta från 2009 handlar om konstgräs och dess användning. Konstgräs beskrivs som relativt nytt och lämpligt i offentlig miljö på utsatta ytor. Men också som ett dyrt material per kvadratmeter. Det anses inte aktuellt på stora heltäckande ytor i det offentliga rummet förutom på idrottsplaner. I texten lyfts också fram att man bör undvika gummigranulat som fyllandsmaterial eftersom det kan innehålla farliga ämnen, sand är därför att föredra. (Hagerman & Johansson 2009)

Tillgänglighet

I minnesanteckningarna från ett möte mellan Boverket och dess samrådsorgan och handikappförbunden i november 2009 framgår att det offentliga rummet diskuteras på mötet angående hygienutrymmen. (Viberg Larsson 2009-11-18)

En annan text var en rapport om Bostadsmarknaden 2009-2010 och bostadsmarknadsenkäten från 2009. En jämförelse mellan enkätsvar från olika år visar att fler och fler kommuner arbetar särskilt mycket med bland annat tillgänglighet i offentlig miljö. (Boverket 2009c)

En av underlagsrapporterna till rapporten ovan gällde Örebro län. Tillgänglighet i offentlig miljö anges som särskilt aktuell fråga i 9 av länets 12 kommuner (Länsstyrelsen Örebro län 2009).

I ledaren *En gåtur i staden* berör Reiter tillgänglighet i fråga om utformningen av de offentliga rummen. Som exempel på hinder för gående tar han bland annat upp ojämnheter i beläggningar, utskjutande trappor, smala trottoarer (Reiter 2007-11-14). (Läs mer på s 57.) Under rubriken *Bilen behövs i staden* relaterar Barbro Larsson till bilismens tillgänglighet (Larsson 2008a). (Läs mer på s 36).

Ett par kurser och konferenser anges också beröra bland annat tillgänglighet (IQPC 2010; Movium 2008-01-07 & 2008-06-25).

Flera funktioner

I anslutning till Moviums jubileumskonferens Odlas staden i januari 2010 hölls ett halvdagsseminarium med kyrkogårdstema. En av föreläsarna, Martin Arfalk landskapsarkitekt på Mandaworks, uppmärksammade om kyrkogården skulle kunna vara ett självklart offentligt rum bland andra i staden. Med hänvisning till Malmö där kyrkogårdar upptar 1 % av stadens yta och debatten om förtätning menar han att det är viktigt att ta tillvara på de gränsytor och planteringar som finns på kyrkogårdar. Han tog även upp att kyrkogårdarna har fått en ny botanisk flora genom "befolkningens multikulturella bakgrund". Även lokaliseringen av kyrkogårdar belystes, från att vara anlagda utanför själva staden är nu kyrkogårdarna omgivna av bebyggelse och "utgör aktiva stråk i stadens flöden." (Sandell 2010-02-19)

"...utgör aktiva stråk i stadens flöden."

(Sandell 2010-02-19)

Trender & tendenser

Tema

Hållbar utveckling & klimat

Det offentliga rummets förekomst i relation till hållbar utveckling och klimat handlar om att det offentliga rummet kan ha kvaliteter ur sociala, ekologiska och ekonomiska uthållighetsperspektiv. Under rubriken Indikator i fysisk planering beskrivs det offentliga rummet som en indikator för hållbar utveckling.

Under rubriken Klimatanpassning belyses det offentliga rummets betydelse för anpassningen till klimatförändringarna. I avsnittet Klimatansvar och stadsutveckling presenteras det offentliga rummet som viktigt för framtida klimatarbete.

Indikator i fysisk planering

Boverket gav 2007 ut skriften *Mål- och planindikatorer som verktyg i fysisk planering* med exempel på utvärderingsarbete från fyra kommuner. Skriften var en del av Boverkets miljömålsarbete med att utveckla indikatorer i fysisk planering. De fyra kommunerna var Malmö, Karlstad, Kalmar och Hofors. För utvärderingen användes två typer av indikatorer, mål- respektive planindikatorer. Skriften berör offentliga platser i relation till att utgöra en del av planindikatorn Urbanitet. Urbanitet i sin tur anges ha hög relevans för både sociala och ekonomiska uthållighetsaspekter och graderingen medel för relevans i förhållande till ekologiska uthållighetsaspekter (graderingen består av låg, mellan respektive hög relevans). (Boverket 2007d)

Begreppet offentlig miljö förekommer i relation till trygghet i skriften, det handlar om att det varit en negativ utveckling angående Trygghet i offentlig miljö mellan 1993 och 2003, och 2001-2003 i Hofors, Kalmar och Malmö. För Karlstad visar symbolerna en negativ utveckling mellan 1993 och 2003, och neutral mellan 2001 och 2003. (Boverket 2007d)

Klimatanpassning

Ole Reiter uttryckte i en ledarartikel för Movium juli 2007 att genom en alltmer utbredd insikt om effekterna av klimatförändringarna och ny forskning lett till en ökad insikt om betydelsen av den offentliga miljön för en ekologiskt hållbar stadsutveckling. Han framhäver särskilt den gröna miljön för detta. Reiter hänvisar till brittisk forskning angående temperaturen på tätbebyggda platser i relation till förutspådda temperaturökningar och grönskans kylande effekt (när vatten avdunstar från vegetationen). Han hänvisar till att de brittiska forskarna menat att betydelsen av grönska är så omfattande att man borde öka grönområdenas andel i städer i samband med att förändringar genomförs i bebyggelsestrukturen liksom att plantera träd och utveckla gröna tak. Reiter påpekar att öka andelen grönt "utgör en kontrast till den åtminstone i Sverige pågående trenden till förtätning i våra städer." (Reiter 2007-07-05)

"... ökad insikt om betydelsen av den offentliga miljön för en ekologiskt hållbar stadsutveckling."

(Reiter 2007-07-05)

I en Gröna Fakta från 2008 med titeln *Stadsplanering i klimatförändringens spår* behandlar författarna stadens offentliga rum som viktiga i planeringen för framtiden. Författarna påpekar att det idag är allmänt accepterat att det kommer att ske stora klimatförändringar och att de offentliga rummen i staden kommer få en ny viktig roll i planeringen. Även författarna till denna text hänvisar till den brittiska forskningen med anledning av att forskarna "fokuserat på stadens grönstruktur och dess möjlighet att lindra effekter av temperaturstigningar och våldsamma skyfall" (s 1). (Bergen et al.2008)

Författarna tar upp två aspekter av att minska klimatförändringarna; begränsning och anpassning. Med begränsning avses att minska växthusgasutsläppen, med anpassning avses att forma städer så att de kan klara av klimatförändringarna. Författarna menar att den senare

av de två det vill säga att anpassning är mycket mindre belyst i klimatdebatten. Debatten handlar snarare om intensivare nederbördsmängder och värme. För både nederbörd och värme är relationen hårdgjort och gröna miljöer väsentliga. Till exempel skapar asfalterade ytor och "hårda" (traditionella) tak att man måste ta hand om dagvattnet någon annanstans än precis där vattnet faller medan vattnet kan tas om hand av gräsmattor och träd kan sänka den omgivande temperaturen. De menar att "gröna områden på ett mycket bra sätt kan bidra till att dämpa temperaturstigningar" och att "en avrinningsstrategi baserad på en kombination av landskaps- och ledningsbaserad avrinning" är en bra strategi mot kraftiga skyfall (s 8). (Bergen et al.2008)

Att anpassa stadens grönsstruktur till klimatförändringarna beskrivs vara en lång process och att man därför bör påbörja arbetet och planera in den gröna infrastrukturen på olika nivåer, från den lokala nivån till "hela stadsregionen" och man betonar att det är viktigt att involvera både offentliga och privatägda ytor. (Bergen et al.2008)

Klimatansvar och stadsutveckling

I en nyhetsartikel presenterade Movium i september 2008 en inbjudan till seminariet Klimatansvar och stadsplanering – men hur? Seminariet var samarrangerat av Movium och Sveriges kommuner och landsting och riktade sig främst till politiker och beslutsfattare och till den som "behöver aktuella argument för en hållbar stadsutveckling" som det uttrycktes. I inbjudan presenteras frågor som "Hur påverkar klimatförändringarna stadsutvecklingen?" och "Kan vi klimatsäkra våra städer?" med avslutningen: "Stadens offentliga rum får en ny viktig roll i denna planering. Kunskaper finns – men vi måste börja agera nu!". (Movium 2008-09-23)

"Stadens offentliga rum får en ny viktig roll i denna planering"

(Movium 2008-09-23)

Trender & tendenser

Tema

Rum för alla

Med aspekten Rum för alla avses relationen mellan det offentliga rummet och rättigheten till det.

I avsnittet Trygghet och jämställdhet tas bland annat problematiken upp med att det finns en upplevd känsla av otrygghet på offentliga platser (vid vissa tidpunkter) och otryggheten begränsar kvinnors (och mäns) tillgång till det offentliga rummet vilket beskrivs som en fråga om jämställdhet. Grundproblematiken beskrivs ligga bortom det fysiska offentliga rummet samtidigt som det menas att det går att förändra det fysiska rummet för att minska känslan av otrygghet. Även frågeställningen om det finns ett samband mellan otrivsel och otrygghet behandlas i avsnittet.

Makt är ett brett ämnesområde. I en av texterna tas frågor som sexualisering av det offentliga rummet och vem som har rätt att uttrycka sig i det offentliga rummet upp. Texter om ett par avhandlingar behandlas också där respektive skribenter pekar ut maktperspektivet och frågan vem som har rätt till staden.

Under rubriken Integration presenteras en text med utgångspunkt i om man kan öka integrationen i samhället genom boendeintegration. En annan aspekt av integration handlar om bristen av fysiska avtryck av nya svenskar i det offentliga rummet.

Trygghet och jämställdhet

I skriften *'Boverket informerar'* från januari 2009 informeras om att Boverket fått i uppdrag från regeringen att leda ett arbete för att stärka tryggheten i stads- och tätortsmiljöer i Sverige. Arbetet beskrivs ske ur ett jämställdhetsperspektiv. Projektet grundar sig i regeringens handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer (åtgärd 28 i skr. 2007/2008:39). Avsikten har varit att regeringen skulle satsa 45 miljoner kronor mellan 2008 och 2010. I samverkan med länsstyrelserna ska Boverket "stödja" ett konkret utvecklingsarbete för att stärka tryggheten i stads- och tätortsmiljöer ur ett jämställdhetsperspektiv. (Boverket 2009-01-16)

Det finns möjligheter att söka pengar för "planerings- och/eller genomförandeinsatser för att stärka tryggheten i stads- och tätortsmiljöer ur ett jämställdhetsperspektiv. Stöd utgår till strategiska och metodutvecklande åtgärder samt fysiska åtgärder." (s 2). De fysiska åtgärderna beskrivs bland annat kunna handla om "att använda öppna lösningar och genomskinligt material i parkeringshus, offentliga hissar, trapphus, eller att planera och genomföra alternativa vägar att förflytta sig där det finns god genomströmning av människor" och "åtgärder som gör det möjligt att tryggt förflytta sig mellan olika målpunkter, till exempel genom att förbättra belysningen och sätta upp tydlig skyltning." (s 2). (Boverket 2009-01-16)

Senare samma år kom en sammanställning från seminarieserien *Alla har rätt att känna sig trygga* som Boverket och länsstyrelserna arrangerade våren 2009. Seminarieserie hölls på tio platser

i Sverige med totalt cirka 700 deltagare med olika bakgrund och professioner. I skriften slås fast att: "Det offentliga rummet ska vara tillgängligt för alla och att röra sig fritt och tryggt är en rättighet, både för kvinnor och för män." (s 13). (Boverket 2009b)

"Det offentliga rummet ska vara tillgängligt för alla och att röra sig fritt och tryggt är en rättighet, både för kvinnor och för män."

(Boverket 2009b s 13)

En rädsla för att bli rånade eller misshandlade beskrivs finnas hos både män och kvinnor när de vistas i det offentliga rummet. Kvinnors rädsla är dock i större utsträckning relaterad till risken att utsättas för sexuellt våld. (Boverket 2009b)

I samma skrift menar man att eftersom den grundläggande orsaken till att kvinnor upplever risken att utsättas för sexuellt våld inte är den byggda miljön så går det heller inte helt "bygga bort" otryggheten. Man menar däremot att det finns faktorer som bidrar till att platser upplevs som trygga och säkra för både kvinnor och män. Faktorer som tas upp är att platsen ska vara överblickbar, den ska ge kontakt med omgivningen, vara befolkad, välskött, orienterbar och att kommunikationsstråk och bebyggelse ska vara blandade. Hänvisningar görs till att "den lummiga och busk- och trädfyllda parken som fungerar som en god mötesplats och förflyttningsled på dagen, kan behöva kompletteras med en alternativ förflyttningsväg intill för att människor på så vis inte ska tvingas passera genom den nattetid då den upplevs som otrygg." med fortsättningen "Det är med andra ord fullt möjligt att skapa tryggare och behagligare stadsmiljöer, vilket i sin tur främjar en socialt hållbar stadsutveckling." (s 13f). (Boverket 2009b)

Resonemanget om att orsaken till problematiken inte finns i den fysiska miljön och att det därför inte heller går att bygga bort problemet återkommer i texterna (Andersson, B. 2009; Andersson, K. 2009; Andersson 2008a och 2008b).

Planera Bygga Bo Nr 2 2009 hade *Tema: planera tryggt och jämställt* (Boverket 2009-04-16). Liknande tema förekom i nr 6 av Bulletinen två år tidigare (2007) med temarubriken Trygg i staden. Göran Nilsson skriver under rubriken *Rädsla är viktigare än brottslighet* att trygghet har varit en viktig fråga för Movium under 2007. Resonemanget om att trygghet är en upplevd känsla känns igen från ovan nämnda artiklar. Dessutom hänvisas till att vissa menar att en del brottsförebyggande arbete "skapar segregation och en exkludering och leder till en privatisering av det offentliga rummet" och "Att den ökade kameraövervakningen leder till ett kontrollsamhälle" (s 5). (Nilsson 2007)

Nilsson skriver också "Sammanfattningsvis gäller att alla berörda tidigt i planprocessen tillsammans diskuterar hur utformningen på bästa sätt kan gagna att människor känner sig trygga och välmående. Och då inte glömma experterna – nämligen de som bor och verkar i området!" (s 9). (Nilsson 2007)

Det offentliga rummet diskuteras i termer av publik plats och i betydelsen av att göra det offentliga rummet öppet för alla i en artikel i Planera Bygga Bo från 2009. Texten handlar om ett utbyggnadsprojekt i Kalmar. Man vill "behålla och till och med öka tillgängligheten för alla, säger Ewa Jansson." (s 1). "Detta ska göras genom att både byggnader och mark får en utformning som förbättrar allmänhetens möjligheter att röra sig i området." (s 1). "Genom att göra det offentliga rummet öppet för alla tror vi också att känslan av trygghet ökar för dem som vandrar i området, säger Staffan Lindholm." (s 2). (Ålenius 2009)

"Genom att göra det offentliga rummet öppet för alla tror vi också att känslan av trygghet ökar för dem som vandrar i området"

(Ålenius 2009)

En annan aspekt av otrygghet belyses i ledarartikeln *Otrygghet leder till otrygghet* av Ole Reiter från oktober 2007. Han undrar om det finns ett samband mellan bristande underhåll och skötsel och otrygghet. Frågor som om fokuseringen på trygghet kan öka upplevelsen av otrygghet finns i texten. Reiter menar att kraven på användning av kameraövervakning ökar, liksom förbättrad belysning och ökad polisnärvaro för att gator och torg ska bli tryggare. Han hänvisar till en artikel i Svenska Dagbladet från hösten 2007 där kameraövervakning på offentliga platser i vissa fall lett till ökad brottslighet och i andra minskad brottslighet. Reiter hänvisar till ett seminarium arrangerat av Movium på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne hösten 2007 där otrygghet diskuterades. Reiter avslutar artikeln med frågan om känslan av "här är det ingen som bryr sig kan" överföras till otrygghet och att man vistas på platsen på egen risk? (Reiter 2007-10-17)

Reiter för ett liknande resonemang i ledaren *En gåtur i staden* från november 2007. Han refererar till en trygghetsvandring i en medelstor stad där syftet var att diskutera en medborgarenkät gällande trygghet och fysisk miljö. Han tar upp problematiken med faktisk trygghet och upplevd trygghet. Under promenadens gång kom samtalen att handla mer och mer om platsers upplevelsemässiga värden, underhåll och skötsel. Eller som Reiter uttrycker det "Eller snarare

”Det är som om att vanliga gator inte är tänkta för gående som är på väg någonstans, flanerar eller strosar för nöjet att uppleva staden i ögonhöjd.”

(Reiter 2007-11-14)

bristen i dessa avseenden.” Han tar bland annat upp ojämnheter i markbeläggning, utskjutande trappor, smala trottoarer som exempel på hinder för de gående. ”Det är som om att vanliga gator inte är tänkta för gående som är på väg någonstans, flanerar eller strosar för nöjet att uppleva staden i ögonhöjd.” skriver Reiter. (Reiter 2007-11-14)

Med hänvisning till perceptionspsykologi menar Reiter att de flesta signaler han upplevde från gåturen handlade om risker, till exempel att ramla eller snubbla, men också känslan av risk med anledning av att inte hinna kontrollera omgivningen. Han frågar sig om det kan finnas ett samband mellan otrivsamma miljöer och stress, stress som i sin tur leder till upplevelse av otrygghet. Han avslutar texten med att konstatera att det inte är ”någon gångvänlig stad vi talar om” och det ”trots att vi vet att förutsättningen för ett vitalt stadsliv, för möten mellan människor, för trygghet i den offentliga miljön är att människor rör sig i utemiljön.” (Reiter 2007-11-14)

I en rapport från Nordregio tas upp det offentliga rummet i relation till trygghet med exempel från bland annat Tyskland, Storbritannien och Kanada. Rapporten från Nordregio (Nordegio 2009).

Även (Larsson 2008b) och (Boverket 2009-07-09) och berör det offentliga rummet i relation till trygghet.

Makt

Carina Listerborn, doktor i stadsbyggnad verksam vid Lunds universitet och Malmö högskola, skriver under rubriken *Makten över kroppen i rummet* en artikel i Arkitekten 2007. Hon beskriver en problematik kring en ökad sexualisering av det offentliga rummet. Hon frågar sig bland annat vem som har makt att förändra det offentliga rummet? Om det finns ett problem eller om man skapar ett problem? Och om man ”egentligen kan tala om ett offentligt rum – tillgängligt för alla?”. (Listerborn 2007)

Listerborn hänvisar till forskning och bakomliggande historia som relationerna man och offentlig och kvinna och privat. Hon efterfrågar nya synsätt och angreppssätt för ett ”annat samhälle i framtiden som öppnar upp för andra genusrelationer.”. (Listerborn 2007)

Hon menar också att debatten om en ökad sexualisering av det offentliga rummet blivit en politisk fråga under 2000-talet då den Socialdemokratiska regeringen uppmärksammat ämnet i sitt arbete. Att det skett en ökad sexualisering av det offentliga rummet rör det dock inte enighet kring skriver Listerborn. Hon hänvisar till queer-forskare som menar att debatten utgår från en heterosexuell norm och att staden inte är särskilt sexualiserad utifrån ett homosexuellt perspektiv. (Listerborn 2007)

Hon hänvisar även till kriminaliseringsdebatten kring graffiti som hon menar har lyft frågan om vem har rätt att "dekorerar och utforma offentliga platser" och fortsätter "Sexualiserade bilder kan uppfattas lika störande och irriterande som graffiti. Varken reklam eller graffiti kan sägas utgå från medborgarnas behov och önskemål." (Listerborn 2007)

Uttryckligen säger hon att den fråga hon genom sin forskning främst har kommit i kontakt med handlar om "kvinnors rädsla för sexuella hot och övergrepp i det offentliga rummet och som påverkar kvinnor att begränsa sin rörelsefrihet. Det är en fråga som idag bland annat har hamnat på planerarnas bord." Listerborn menar att "Sociala och fysiska insatser bör vävas samman, då flera aktörer ofta måste inkluderas, till exempel försäkringsbolag, fastighetsägare, lokaltrafiken" för att skapa det tillgängliga, demokratiska och öppna rum som efterfrågas. Hon avslutar artikeln med "Intresset är väckt, problemet synliggjort och metoder under utveckling, men det är samtidigt viktigt att ha en djupare kunskap kring problemet så att inte 'kvinnors rädsla' blir ytterligare en kategori problem som läggs till övriga." Listerborn menar att man bör relatera frågan till ett större sammanhang för att inte riskera att "konsekvensen blir att vi konserverar problemet istället för att lösa det. För arkitekter är detta en utmaning, att förstå och förhålla sig till en aktuell problematik, och samtidigt kunna tänka sig ett annat samhälle i framtiden som öppnar upp för andra genusrelationer." (Listerborn 2007) (läs mer om Listerborns avhandling i Förstudien s 22.)

"För arkitekter är detta en utmaning, att förstå och förhålla sig till en aktuell problematik, och samtidigt kunna tänka sig ett annat samhälle i framtiden som öppnar upp för andra genusrelationer."

(Listerborn 2007)

Under rubriken *PS Böcker* presenteras ny litteratur i tidskriften *Arkitektur*. I nummer 7 2008 recenserades Lina Olssons avhandling *Den självorganiserade staden. Appropriation av offentliga rum i Rinkeby* av Kristina Grange. I samma artikel uppmärksammas Joakim Forsemalms avhandling *Bodies, Bricks and Black boxes*. Grange lyfter fram maktperspektivet ur de bägge avhandlingarna och vem som har rätt till staden. Hon hänvisar till Olssons studier t.ex. genom hur "marginaliserade grupper genom kreativ självorganisering "approprierar" rum för nya ändamål", Grange fortsätter stycket med "Kanske är det först när stadens offentliga rum tas i besittning på detta sätt som vi förmår bli varse hur marginaliserade våra samhälliga normer kan vara" (s 73). (Grange 2008) (se Förstudie s 22 för mer info om Olssons avhandling.)

Forsemalms avhandling presenteras även under rubriken *Koll på forskning – Vem bestämmer över det offentliga rummet?* i ett nummer av *Planera, Bygga, Bo*. Hans slutsats är "stadsplanerare behöver vidga vyerna över vad eller vem som har makt i en stads omvandling" (s 1). (Redaktionen Planera Bygga Bo 2007)

Integration

I januari 2008 kom rapporten *Social Mix i några länder: Leder boendeintegration till integration i hela samhället?* från Boverket med syfte att visa hur arbetet bedrivs inom EU, USA och Kanada för att öka boendeintegration och minska segregation. I rapporten uttrycks strävan att öka den sociala blandningen. En historisk koppling görs till anläggandet av stora parker under 1800-talet, där syftet bland annat var att "skilda samhällsgrupper kunde se varandra – och kanske till och med lära känna varandra" (s 11). (Boverket 2008d)

Exempel angående den offentliga miljön lyfts fram på fler håll, bland annat används i Danmark en utvärderingsmodell för projekt där förbättrade offentliga rum utgör ett kriterium. Från Frankrike ges exempel på att projekt varit framgångsrika i att skapa bättre utemiljöer, mer kulturaktiviteter och social mix. Den sociala mixen härleds till att medelklasshushåll lockas

av kulturaktiviteter och en förbättrad offentlig miljö. Men, visar rapporten, interaktionen mellan olika sociala och etniska grupper har inte ökat. (Boverket 2008d)

"att stimulera stabila hushåll att flytta in i ett missgynnat område genom att förbättra områdets kvaliteter med satsningar på offentlig miljö, attraktiva bostäder och utökad service..."

(Boverket 2008d s 53)

Avslutningsvis ges en summering där två huvudsakliga sätt att öka social mix anges, dels genom "att stimulera stabila hushåll att flytta in i ett missgynnat område genom att

förbättra områdets kvaliteter med satsningar på offentlig miljö, attraktiva bostäder och utökad service, dels att hjälpa missgynnade hushåll att flytta till områden med bättre kvalitet, fler medelklasshushåll och stabilare sociala förhållanden." (s 53). (Boverket 2008d)

Man menar vidare att "Områdesförbättringar gynnar överlag dem som bor i missgynnade områden, och det gäller både insatser för att förbättra den fysiska miljön och den sociala. Men social mix och bostadsmix är inte några snabba lösningar mot utanförskap, arbetslöshet och segregation." (s 54). Vikten av att skilja på begreppen social mix som åtgärd (på engelska planned social mix) och social mix som tillstånd tas också upp. Slutsatsen presenteras som att bostadsmix troligen är en omväg för att öka den sociala mixen och "förvandla utanförskap till integration i samhället även i Sverige" och att man "istället ska satsa direkt på välfärd, arbete, skola och minskad diskriminering". Koppling till utförsäljning av allmännyttan görs i fråga om att det alltså inte automatisk kommer att leda till en ökad social integration mellan olika grupper på lång sikt. I sista stycket lyfts dock fram att ett gott boende och en attraktiv stadsmiljö "gör livet lättare och roligare att leva" (s 57). (Boverket 2008d)

Spåren efter nya svenskar är för få är rubriken på en ledare från Movium från mars 2007. Ole Reiter, artikelförfattare, efterfrågar avtryck av nya svenskar i det offentliga rummet, till exempel namngivna byggnader, platser, planeringar och minnesmärken. Reiter hänvisar till att Sverige byter befolkning i rekordfart, många människor flyttar till Sverige samtidigt som många flyttar från landet. Reiter menar att invandrarnas historia är en del av vår svenska historia och därmed också borde ges uttryck för. (Reiter 2007-03-30)

Trender & tendenser

Tema

Livsmiljö

Med temat Livsmiljö relateras det offentliga rummet till att utgöra en del av den miljö där vi lever våra liv. Temat består av tre avsnitt; Mötesplats, Boendemiljö samt Stadsdelsträdgårdar.

Mötesplats har varit ett frekvent förekommande begrepp i textstudien där det offentliga rummet beskrivs vara platsen där människor kan möta andra människor, såväl bekanta som obekanta.

Det offentliga rummet har också förekommit i relation till boendemiljöer, där behovet av både det privata och det offentliga och skalan däremellan lyfts fram. Begreppet Stadsdelsträdgård står för trädgårdar uppkomna på initiativ av medborgare på offentlig mark.

Mötesplats

Malmös arbete med Mötesplatser och rörelsemönster presenteras i artikeln *Platser för möten* av Gunilla Kronvall i Plan nr 2 2007. Kronvall, arkitekt på stadsbyggnadskontoret i Malmö stad, redogör i artikeln för hur man arbetar med det offentliga rummet som mötesplats i kommunen. Det offentliga rummet lyfts fram som den plats där människor kan mötas och ges tillfälle att se varandra. Problemet med att vi bor segregerat lyfts fram och risken med att när "människor lever sina liv åtskilda från dem som är olika dem själva ökar risken för främlingskap, fördomar och konflikter." (s 26). (Kronvall 2007)

Kronvall skriver att "Det offentliga rummets utformning och funktioner kan förändras med tiden men kommer alltid att spela en viktig roll för människor och det vardagliga livet." med fortsättningen " Det är i detta offentliga rum som det viktiga är att vi möts. Om våra rörelsemönster är vida, och vi korsar varandras vägar eller uppsöker samma platser, skapas förutsättningar för enkla möten mellan människor. Mötesplatser uppstår alltså där målpunkter och rörelsestråk för olika människor sammanfaller. För att platser för möten sedan ska upplevas som behagliga att uppehålla sig i är det även viktigt hur de och det offentliga rummet utformas." (s 27). (Kronvall 2007)

"Möten mellan människor bör inte nödvändigtvis vara friktionsfria, men får för den sakens skull inte vara otrygga"

(Kronvall 2007 s 27)

Det hänvisas till hållbar utveckling, där vikten av möten och mötesplatser bedöms väsentlig för både social hållbarhet och ekonomisk utveckling. Om att möta den andre, den som är olik oss själva skriver Kronvall bland annat att "Alla är där på samma villkor och alla har lika stor rätt till platsen" med fortsättningen "Möten mellan människor bör inte nödvändigtvis vara friktionsfria, men får för den sakens skull inte vara otrygga" (s 27). (Kronvall 2007)

Kronvall menar bland annat att beroende av våra rörelsemönster ges olika förutsättningar för möten. I Malmö har man intervjuat människor om deras syn på möten och mötesplatser och låtit dem på kartor rita in sina vardagliga rörelsemönster på en karta och platser denne besöker. Med hänvisning till två studerade rörelsemönster som tas upp i artikeln dras slutsatsen att "Dessa två vardagliga rörelsemönster korsar aldrig eller sällan varandra" (s 29). (Kronvall 2007)

Kronvall menar att det behövs olika aktörer för att skapa goda mötesplatser, kommunen beskrivs bidra med "utformningen av det offentliga rummet samt genom att på olika sätt skapa ramar och möjligheter för övriga parter att etablera eller engagera sig" och genom verksamheter och aktiviteter av olika slag (s 31). Kronvall skriver "Den goda platsen för möten skapar vi tillsammans. Det är därför viktigt att alla aktörer som formar staden i sitt arbete är medvetna om vikten av möten mellan människor. Genom att informera, inspirera och kontinuerligt diskutera frågan kan vi hitta nya strategier för hur vi kan skapa goda platser för möten." (s 31) Hon avslutar artikeln med att konstatera att hitta en framgångsrik relation mellan det sociala och det fysiska rummet är en utmaning för arkitektur och stadsbyggnad. (Kronvall 2007)

Bulletinen nummer 1 från 2008 hade titeln *Staden som mötesplats och arena*. Ole Reiter resonerar under artikeltiteln *Gemenskapens stadsliv eller stadslivets gemenskap?* över begreppen *Gemeinschaft* och *Gesellschaft* och efterfrågar ett angreppssätt för de offentliga rummen som kräver både och. Han inleder ingressen med "I debatten om staden talas det om behoven av mötesplatser. Inte minst talar man om det offentliga rummets uppgift som mötesplats." Reiter hänvisar till Catharina Gabrielssons avhandling *Att göra skillnad*. Det offentliga rummet som medium för konst arkitektur och politiska föreställningar från 2006. Han menar att hon i sin avhandling ifrågasätter beskrivningen av det offentliga rummet som mötesplats och framförallt som vardagsrum. Att beskriva det offentliga rummet som ett vardagsrum menar Gabrielsson (enligt Reiter) är att utesluta det som är främmande och annorlunda. Reiter hänvisar till att Gabrielsson citerar en rad forskare som efterfrågar dynamiska offentliga rum med utrymme för det tillfälliga, det spontana och det oplanerade. Reiter håller med om att mindre auktoritära och privatiserade rum vore önskvärt men tror inte att dynamiska rum enbart kan stå för lösningen. (Reiter 2008)

Han diskuterar vidare det offentliga rummets betydelse för det offentliga livet respektive att människor skapar platser. Reiter lyfter fram begreppen *Gemeinschaft* och *Gesellschaft* och menar att *Gemeinschaft* står för gemenskapens stadsliv och *Gesellschaft* står för stadslivets gemenskap och anser att båda företeelserna behövs för det offentliga livet. Han avslutar artikeln med att sammanfatta att det handlar om innehållet i det offentliga rummet snarare än om nya eller annorlunda rum. Att tillgodose människors behov av olika typer av gemenskap, "både gemenskapens stadsliv och stadslivets gemenskap" (8). (Reiter 2008)

I ledaren *Allmänningen är allas plats* från juni 2007 efterfrågar Ole Reiter allmänningen i staden. Han menar att "Det specifika med allmänningen är alltså att den är någonting annat än antingen offentligt eller privat." Reiter inleder ledaren med orden "Staden och särskilt dess offentliga rum, platser, torg och parker, är "mötesplatser" – en sanning som upprepas i alla sammanhang, nästan som ett mantra för stadsbyggandet." Reiter argumenterar för att stadens offentliga rum samtidigt är scen, mötesplats och stridsplats om behov finns och menar att det är en förutsättning för demokrati. (Reiter 2007-06-12)

"Staden och särskilt dess offentliga rum, platser, torg och parker, är "mötesplatser" – en sanning som upprepas i alla sammanhang, nästan som ett mantra för stadsbyggandet."

(Reiter 2007-06-12)

I publikationen *Bostadsnära natur* som gavs ut av Boverket 2007 presenteras grönområden som en del av det offentliga rummet och som demokratiska platser i staden. Parker och andra delar av grönsstrukturen lyfts fram för sina egenskaper att inte vara präglade av näringsliv och handel. De beskrivs locka till sig olika människor med olika inkomst, ålder och etnicitet för rekreation och aktivitet. "Således bidrar dessa platser till ökad integration och social sammanhållning." (s 20). (Boverket 2007a)

2009 års Sienapris gick till omvandlingen av Norra Bantorget i Stockholm av Nyréns Arkitektkontor och Stockholms stad som beställare. Ett reportage om platsen publicerades i Arkitekten i slutet av 2009. I juryns motivering beskrivs Norra Bantorget "för första gången på mycket länge vara en verklig mötesplats för folket". Norra Bantorget beskrivs efter omvandlingen ha blivit den största grönytan på nedre Norrmalm och de stora perennytorna lyfts fram. Beställaren Stockholms stad hoppas att parken kommer att användas av de som bor och arbetar i närområdet för rekreation. Picknick, boule och sandlådelek tas upp som exempel. (Näslund 2009)

Britt-Marie Salmén, arkitekt och projektledare på Trafikkontoret på Stockholms stad, menar att de gårdar som byggs i Stockholms innerstad är små och ger inte utrymme för lek. "Då blir de offentliga platserna ännu viktigare". Hon hänvisar till att man bör känna till platsens historia och kvaliteter och addera dagens behov. Dessutom ska man helst försöka ana framtidens behov.

"Då blir de offentliga platserna ännu viktigare"

Hon tror att det kommer att handla om miljöfrågor framöver, att skapa platser för lugn med eller utan grönska. (Näslund 2009)

(Näslund 2009) Bengt Isling, ansvarig landskapsarkitekt på Nyréns Arkitektkontor, har haft en vilja att skapa ett slutet rum som ändå skulle kännas säkert. Belysning och grönska har varit två andra viktiga delar av utformningen. Isling ser det som att "parken har en skenbar symmetri, men den är balanserad, inte upplöst modernistisk" som han uttrycker det. Parkens utformning kan komma att förändras skriver Näslund. Det finns nämligen en outnyttjad byggrätt där busstationen Rotundan tidigare låg. Salmén anser att tanken med parken kommer att försvinna om bygget blir av och hoppas att parken kommer att fortsätta se ut som den gör nu. (Näslund 2009)

Boendemiljö

Bulletinen nr 2 från 2007 bär titeln *Den nya bostadsgården* och innehåller två artiklar. I den ena frågar sig Ole Reiter om bostadsgården är ett privat eller offentligt rum? (Reiter 2007). I den andra skriver Titti Olsson under rubriken *Vad ska vi ha bostadsgården till?* (Olsson Lieberg 2007b).

Reiter hänvisar till ett seminarium arrangerat av Movium och ger en överblick över hur bostadsgården har gått från att på 40-50-talen varit en halvprivat zon och gatan stått för det offentliga livet, under miljonprogrammet blivit mer halvoffentlig. Idag menar han, med stadsmässighet och ekonomi som ledord finns en tendens av att på grund av de små bostadsgårdar som idag anläggs flyttar tidigare halvprivata aktiviteter ut i det offentliga rummet. Han menar att bostadsgården blir mer offentlig och att det offentliga rummet "privatiseras" som han kallar det, det vill säga att privata aktiviteter förekommer i den offentliga miljön. Han avslutar artikeln med hänvisning till hur värderingar förändrats under tidens gång till man ska slå vakt om de rymliga bostadsgårdarna eftersom vi inte vet hur framtida värderingar kommer att se ut. (Reiter 2007)

Olsson intervjuar bland annat Anders Jönsson, landskapsarkitekt på Andersson Jönsson Landskapsarkitekter AB, som ritat många bostadsmiljöer i Hammarby sjöstad. Han talar om känsla av privat respektive offentligt i bostadsmiljöer och menar att gården ska vara en förlängning av den egna bostadsgården, som ett större vardagsrum. "Om man känner att alla kan titta på en när man är på gården uppstår känslan av att det är en offentlig miljö" säger han (s 5). Han hänvisar också till att olika typer av vegetation kan påverka upplevelsen av det privata respektive det offentliga. "Buskar och träd finns i de offentliga parkerna och på torgen, men sällan perenner. En gård med trädgårdsinslag ger därför något som det offentliga rummet saknar och känns därför också mer privat." menar Jönsson (s 5). Även skalan lyfter Jönsson fram som avgörande för upplevelsen, han menar att en trädgård alltid är mindre än en park och att trädgårdens storlek förstärker känslan av det privata. (Olsson Lieberg 2007b)

Han hänvisar också till rörelsers betydelse med referens till ett projekt där kontoret där han jobbar fått i uppdrag att omgestalta bostadsgårdar. Byggnaderna beskrivs vara tio våningar höga och "gårdsmiljöerna är visserligen inte så stora men andas offentlighet genom att allmänna gångstråk går rätt igenom dem." (s 8). (Olsson Lieberg 2007b)

Den senaste Bulletinen från Movium i skrivande stund är Odla staden från 2009 med artikeln *Varför byggs det så många bostäder men så få städer?* Jakriborg utanför Lund tas upp som exempel, gränsen mellan vad som är offentligt och privat anses tydlig, med gatan som exempel på det offentliga där vad som helst kan hända. Det handlar om relationen mellan det offentliga och det privata. Ett exempel med en kräftskena på en gata tas också upp där zoneringen har betydelse. Thorbjörn Andersson, landskapsarkitekt på Sweco Architects AB, uttalar sig och om menar att skalan mellan det offentliga och det privata i en stadsmiljö är viktig. Där finns de halvprivata och halvoffentliga rummen. Andersson tror att mer "raffinerade" miljöer kan skapas med en fördjupad kunskap om olika slags territorier. David Sim, arkitekt och vd för Gehl Institute Gehl Architects, ger ett historiskt perspektiv på stadsmiljön och menar att man för hundra år sedan hade ett annat behov av att lämna sitt hem för att leva sitt liv. En ökad standard har ändrat behoven. Han hänvisar till fler och fler bilar vilket påverkat de offentliga rummens karaktär. Under samma tid pekar han dock på att även de första förbättringarna kom med Ströget som exempel på gågata med tillkomst på 60-talet. Han menar att gågatans avsikt var ett slags rekreation, att vistas på gågatan gjorde man inte för att man var tvungen utan för att man ville och att gå på stan skulle vara kul. (Olsson & Lenninger 2009)

"Ingen tar det yttersta ansvaret för stadens offentliga rum som motorn i stadsutvecklingen så länge all planering sker sektorsindelad."

(Olsson & Lenninger 2009 s 12)

Frågan i titeln av tidskriften försöker besvaras även i kommunernas organisationer. Anders Svensson, arkitekt och vd för White Arkitekter, menar att det krävs ett övergripande ansvar både på nationell och lokal nivå för stadsplaneringen för att skapa stad. "Det finns svenska städer som är på väg ditåt, där stadsträdgårdsmästaren inte längre vill kalla sig stadsträdgårdsmästare eftersom yrket inte längre handlar bara om att utveckla och förvalta parker och gröna rum, utan om alla offentliga rum. Om stadsmiljön, om livet mellan husen. ... Ingen tar det yttersta ansvaret för stadens offentliga rum som motorn i stadsutvecklingen så länge all planering sker sektorsindelad." (s 12). (Olsson & Lenninger 2009)

Enligt Helsingborgs boendeprogram för 2007-2011 vill man främja mötesplatser för att skapa offentligt liv. I texten påpekas att utformningen av de offentliga rummen och skötseln av dem har stor betydelse för att staden skall vara en "trygg, ren och vacker stad" (s 29). (Helsingborg 2007)

En annan aspekt ges i skriften *Gårdsutveckling i miljonprogramsområden från 2008*, också den utgiven av Boverket. I skriften behandlas förslag på åtgärder för utformningen gårdsmiljöerna i miljonprogramsområden. I skriften hänvisas till Inger Bergström, planforskare vid Stockholms universitet, och att hon menar att det i den traditionella staden är strukturen av de offentliga rummen som ger folkliv och att det är strukturen i miljonprogramsområdena som måste ändras för att bebyggelsen ska överleva. Författarna upplyser om att skriften inte täcker in hela problematiken med strukturen i miljonprogramsområden men att den omfattar en del av den. Andra förslag gäller till exempel zonering med hänvisning till Gehl, det vill säga att platsen ska ge olika grader av offentligt respektive privat intryck. (Boverket 2008c)

Stadsdelsträdgårdar

Två Nyhetsartiklar från Movium berör det offentliga rummet i relation till stadsdelsträdgårdar. Båda utgår från Marie Larssons avhandling och arbetet med avhandlingen, den äldre är från februari 2008 och den nyare från juni 2009. (Olsson 2009-06-23 och 2008-02-21)

I artikeln från 2008 skriver Titti Olsson att det är ovanligt med medborgarinitierade trädgårdar på offentlig mark i Sverige men att några exempel finns och att tre av dem kommer Marie Larsson att studera. För att urskilja dem från offentliga parker och privata trädgårdar kallar Larsson dem för stadsdelsträdgårdar. I artikeln belyses avsaknaden av medborgarinitiativ trots att lagen faktiskt stöttar till det skriver Olsson. Olsson pekar ut ett antal frågor som hon

menar att planerare särskilt borde ta till sig: "Vad finns det för värden i det människor själva skapar och organiserar? Hur tar man på planerarnivå tillvara sådana initiativ? Och hur får man människor att vilja ta initiativ över huvud taget?". (Olsson 2008-02-21)

"Vad finns det för värden i det människor själva skapar och organiserar? Hur tar man på planerarnivå tillvara sådana initiativ? Och hur får man människor att vilja ta initiativ över huvud taget?"

(Olsson 2008-02-21)

I den nyare artikeln påpekas att det ligger i tiden att det offentliga rummet tas i anspråk för odling av människor som vill odla men inte har egen mark att göra det på. Begreppet stadsdelsträdgård för företeelsen återkommer.

Intresset väcktes hos Marie Larsson vid en bostadsgård i Bikkershof Holland där de boende själva anlagt en bostadsgård med stark personlig prägel. Något direkt motsvarande har hon inte stött på i Sverige. Mandelmanns trädgård på Österlen är det närmaste i fråga om personligt uttryck och utanför ramarna för expertens uppfattning om form och gestaltning. Bikkershofsträdgården har blivit en modell för fungerande självförvaltning i Holland med strategisk användning i planeringen. Ett hundratal efterföljare finns. (Olsson 2009-06-23)

I artikeln tas även begreppen place och space upp med förklaringen att place är en plats som tagits i anspråk och gjorts till sin medan den personliga kopplingen är svagare för space. Place sägs vara svårare att finna på en karta till skillnad från space vilket försvårar för planeraren. Exempel på platser som tagits i anspråk för ett eget utrymme finns dock även i Sverige. När människor skapar egna platser på platser kommer kreativa krafter till uttryck menar Larsson enligt Olsson. Krafter som kan komma att påverka människors handlingsmönster och på sikt ge ett mer hållbart samhälle, socialt och ekologiskt. Planerare har mycket att lära av människors egna initiativ tror Larsson. Hon menar att den tillgången är "alltför lite synliggjord i planeringen." Larsson ser sig själv och andra landskapsarkitekter som processledare och betonar vikten av att låta experten ta ett steg tillbaka och skapa platser tillsammans med människor snarare än åt människor. (Olsson 2009-06-23)

Mer om odling i det offentliga rummet finns under rubriken Odling på s 76.

Trender & tendenser

Tema

Aktivitet – agera, observera & reagera

Temat handlar om texter där det offentliga rummet framställts som en plats för både aktörer och observatörer och där det bjuds in till respons och reaktion. I avsnittet Scen och evenemang presenteras det offentliga rummet som ett rum där konsthändelser och andra evenemang kan äga rum.

Lek – en frivillig handling handlar om en annan typ av aktivitet där viljan att vistas i det offentliga rummet är ett egenintresse. I Rum för det tillfälliga efterfrågas ett mindre styrande offentligt rum med utrymme för provisoriska inslag.

Begreppet Gatukonst är brett, det kan till exempel vara klistermärken, graffiti, pärlplattor och instickade lyktstolpar. Det offentliga rummet i relation till Gatukonst står för att det ofta är det offentliga rummet som utgör arenan, frågor som vem som har rätt att göra avtryck i det offentliga rummet diskuteras, liksom relationen mellan människa och plats. En annan typ av arena för det offentliga rummet presenteras under rubriken Odling med agerandet att använda offentlig mark att odla på.

Scen och evenemang

I ett flertal nyhetsartiklar från Movium behandlades det offentliga rummet i relation till att vara en scen och/eller en plats för evenemang. I till exempel artikeln med rubriken *Med staden som scen* tas Metropolisfestivalen i Köpenhamn upp. Københavns Internationale Teater (KIT) är huvudaktör för festivalen, en av dess konstnärliga ledare, Trevor Davies citeras i artikeln genom orden "kulturell akupunktur" som beskrivs stå för de sceniska aktioner som KIT arbetat visionärt med för att driva på stadsutvecklingen i Köpenhamn. Benér menar att det intressanta med festivalen och KIT är att de visar möjligheterna med att använda konst som förmedlare och plattform för nya sätt att skapa levande offentliga rum. (Benér 2009-11-20)

Även fyra andra artiklar från Movium berör staden som scen eller för evenemang (Movium 2009-11-03, Olsson 2009-09-29, Nilsson 2009-05-28 och Jergmo 2008-11-21).

I *Almarna är döda. Länge leve almarna!* handlar det om att almarna på Nya Torg i Ängelholm är sjuka och en konstskola i samarbete med Ängelholms kommun anordnat en workshop där eleverna kommer att omforma almarna på plats. Almarna beskrivs bland annat komma att tala, skrika och viska meddelanden till omgivningen och eftervärlden. I artikeln hänvisas till ett pressmeddelande från Ängelholms kommun och Konstskolan Munka och att man vill "få in konsten i det offentliga rummet, engagera kommuninvånare och belysa ett av stadens torg på ett annorlunda sätt." (Movium 2009-11-03)

"få in konsten i det offentliga rummet, engagera kommuninvånare och belysa ett av stadens torg på ett annorlunda sätt."

(Movium 2009-11-03)

Artikeln *Ljuspunkt Alingsås* handlar om 2007 års version av ljusfestivalen i Alingsås. Evenemanget beskrivs som ett ljusevent. I artikeln behandlas den offentliga miljön i bemärkelsen den offentliga vardagsmiljön och att arrangemangets ljussättning kan sägas vara en kontrast till ljussättningen i den offentliga vardagsmiljön. För stadsbelysning menar Jan Ejhed, professor vid Ljuslaboratoriet vid KTH Syd, att tendensen sedan flera år är att belysningen har blivit en designuppgift från att ha handlat om teknik. Han säger också att det handlat mycket om färg under senare år men att för framtiden anses en återgång till det vita ljuset viktig och att det färgade ljuset används där det finns en tydlig anledning. En tendens som inte syns på ljusfestivalen är till exempel det Ejhed kallar föränderligt dynamiskt ljus. Han beskriver det som att det handlar om att "anpassa sig till situationen där ett viss ljus på vissa delar får ta överhanden under vissa perioder" (s 69). Den svenska workshopledaren Helena Björnberg intervjuas också och beskriver skillnaden mellan att ljussätta natur och byggnader. Att ljussätta byggnader beskrivs handla om att lyfta fram dem i det offentliga rummet medan att ljussätta natur handlar mer om att välja vad som ska accentueras och förmedlas. (Kyander 2007)

Lek – en frivillig handling

Nr 1 av Moviums Bulletinen hade 2007 titeln *Bejaka den lekfulla människan!*, under artikeltiteln *Har vi glömt bort den lekande människan?* resonerar Titti Olsson kring vad lek betyder. Titti Olsson frågar sig hur det kan komma sig att allt färre människor vistas i det offentliga rummet när nästan alla bor i staden. Det talas om behov av offentliga rum som lockar till fantasi, dagdrömmeri och lek. Även dynamiska platser efterfrågas och ytor där vad som helst kan hända. (Olsson 2007a)

Olsson refererar till Johan Huizinga, nederländsk historieprofessor och filosof, som menar att all utveckling sker i form av lek. Lek och kreativitet är en förutsättning för att dynamiskt samhälle. Lek definieras som allt som utförs som en frivillig handling eller sysselsättning och är sitt eget ändamål. Det offentliga rummet måste också kunna rymma de olika roller vi kan ha. Skribenten ger exempel som att vi ska kunna vara både privata och aktiva, observatörer och aktörer, en person på semester eller på väg till jobbet, och alla roller ska ha möjlighet att hitta sin plats i en dynamisk stad. (Olsson 2007a)

”Lek definieras som allt som utförs som en frivillig handling eller sysselsättning och är sitt eget ändamål.”

Orvar Löfgren undersöker tillsammans med andra forskare i etnologi hur och vad människor drömmer om, och var? Han poängterar att vi inte ser samma saker fast vi vistas i samma miljöer. Rekvisita kan behövas för att underlätta dagdrömmeriet, som till exempel en plats att slå sig ner på, en parkbänk där man kan låta tankarna gå. Vatten, ljus och mörker är andra inslag som stimulerar drömmeriet. Lekfullheten tar sig två uttryck enligt Dan Hallemar, journalist och arkitekturskribent. Dels genom ett agerande i form av att någon tar plats i staden för att berätta något och förmedla ett budskap, dels som ett mottagande, genom betraktande och mottagande av budskapet. Hallemar talar om tillfällighetens kultur och menar att det är ingenting nytt, och att det borde kunna fungera som inspiration för det offentliga. (Olsson 2007a)

Olsson refererar till Ole Reiter angående att våra stadsrum är historiska och skapade för en kultur och ett liv som inte längre finns, att stadsrummen är för mycket finrum när behovet av allrum är större. För att svara för behoven av lek behöver stadens offentliga rum vara tillfälliga, provisoriska och dynamiska snarare än statiska, allmängiltiga och långsiktiga. Begreppet flow introduceras, det står för glädje och tillfredsställelse. Reiter spekulerar i om det kan användas i relation till platser. Ett framtidsscenario efterfrågas där stadsmiljön ger en känsla av flow och utrymme finns för att uttrycka kreativitet. (Olsson 2007a)

Artikeln avslutas med att för att bejaka lek och kreativitet måste lust och intuition komma framför plikt och förnuft vilket innebär att vi behöver utmana vår egen tid och våra värderingar. Olsson undrar vilken stad som ger förutsättningar för det? (Olsson 2007a)

Även Reiter resonerar kring begreppet lek. Han refererar också till holländaren Johan Huizinga, och skriver att lek är det som "utförs som en frivillig handling eller sysselsättning". Reiter fortsätter "Poängen är att stadsrummet skall inrymma aktiviteter som appellerar till det lekfulla, till leken". Han menar att det ligger i det offentliga rummets tradition att betona bevarande och stabilitet, men att samhället förändras och för att få folk att återerövra stadsrummet kan bejakandet av det lekfulla hos människan vara ett steg. (Reiter 2007-02-08)

Rum för det tillfälliga

I en Gröna Fakta från 2007 med titeln *Låt livet i staden synas* diskuteras betydelsen av det tillfälliga i miljön. Skriften består av två delar, en längre av Dan Hallemar (Medborgarna lämnar sina spår i staden) och en kortare mer i form av en kommentar till den föregående av Ole Reiter (*Låt livet i staden synas – men hur?*). Hallemar efterfrågar offentliga rum som ger plats för det tillfälliga. Det tillfälliga kan skapas både av medborgare och av kommunen, förutom själva skapandet är möjligheten till betraktande viktigt. Han talar om co-production och att vara en del av den stora berättelsen (s 3). Hallemar menar att det saknas det uppfinningsrika och

"Det verkar finnas tre svar på frågan vad folk vill ha i det offentliga rummet: Träd, bänkar och papperskorgar."

(Hallemar 2007)

lekfulla hos de offentliga platser som byggs idag. Han hänvisar till ett tillstånd av perfektionism vilket han menar ges uttryck för både i heminredning och det offentliga rummet. Han skriver: "Det verkar finnas tre svar på frågan vad folk vill ha i det offentliga rummet:

Träd, bänkar och papperskorgar. Ibland några blommor för att lätta upp." (s 3). Om det inte som han fortsätter handlar det om platser

för ungdomar för då kan det ges utrymme för skejt. Han påpekar dock det paradoxala med Helsingborg och Sundstorget som exempel. Hallemar beskriver torget som lite stelt och perfekt och populärt bland just skejtare men platsen var inte skapad för dem eller som Hallemar menar att gatuchefen uttryckt det "Det var inte för skejtarna som vi byggde om Sundstorget för 20 miljoner." (s 3) (Hallemar 2007)

Hallemar belyser också oron för att "tomma" platser snabbt fylls med innehåll för att inte riskera att byggas igen. Han efterlyser en dialog med medborgarna där man undersöker vad människor har för behov eller önskemål och ger rum för tillfälliga utformningar. Något han beskriver som mer accepterat vad det gäller det tillfälliga är uttryck av sorg på offentliga platser. Hallemar talar om en graffitisering av det offentliga rummet, att acceptansen för det tillfälliga och föränderliga kommer att öka. Texten avslutas med att han ger exempel på tillfälliga lösningar med positiva utfall, en uppblåsbar konsthall i Oslo och skapandet av ett torg på parkeringen utanför Tensta konsthall. (Hallemar 2007)

I en kommenterande artikel av Ole Reiter i slutet av ovan nämnda Bulletin sammankopplar han den ökade acceptansen av graffiti till nya värderingar och individualiseringen i samhället. Reiter efterfrågar en större dialog med medborgarna, möjligheter till nya initiativ för att öka det offentliga rummets kvaliteter. Han uppmanar också till att "bejaka de oväntade, tillfälliga och provisoriska inslagen i stadens offentliga rum". (Reiter 2007)

Gatukonst

Ett antal artiklar och skrifter har berört det offentliga rummet och gatukonst. Alla härrör från Movium, den äldsta är från mars 2009 den nyaste från januari 2010. I ledaren *Gatukonst ger staden identitet* från september 2009 menar Titti Olsson att gatukonsten är här för att stanna. Referenser görs till Malmö, Oslo och Helsingfors där man slopat nolltoleransen mot klotter och istället satsat på att lära sig mer för att bättre förstå. Syftet med gatukonsten framställs vara att ta plats men också att uppmana och bjuda in andra i det offentliga rummet, syftet är inte att ta plats från andra. I texten uttrycks också relationen mellan människa och plats, Olsson skriver: "Staden består av rum. Inget rum blir ett hem förrän man har präglat det själv. När en plats känns som hemma betyder det att man utvecklat en relation till den: staden har blivit en del av ens egen identitet." (Olsson 2009-09-15)

"Staden består av rum. Inget rum blir ett hem förrän man har präglat det själv."

(Olsson 2009-09-15)

En ny bok presenteras i Nyhetsartikeln från Movium *Sätta färg på staden, obeställd kreativitet i det offentliga rummet*. Boken är skriven av Kolbjörn Guwilius och handlar om uttryck i det offentliga rummet. Boken beskrivs kunna fungera som underlag för diskussioner angående "osanktionerad utsmyckning" som skribenten uttrycker det (s 2). Vikten av att försöka förstå lyfts även fram i denna text. (Movium 2010-01-04).

2009 påbörjades ett doktorandarbete av landskapsarkitekten Emma Paulsson med syfte att utforska gatukonsten i det offentliga rummet utifrån aktörens perspektiv. Ett resonemang kring begreppet vardagsrum ges i relation till att alla har rätt till det offentliga rummet, att "Vardagsrummet delas med alla.". Ordet allmänning används i betydelsen att vara allas och samtidigt ingens och att det skulle innebära att både rättigheter och skyldigheter gäller för dem som nyttjar platsen. Frågeställningar kring var gränserna för rättigheter och skyldigheter går presenteras, likväl som vad som menas med det offentliga rummet. Paulsson hoppas kunna "problematisera själva begreppet det offentliga rummet och närma sig det som man skulle kunna kalla en urban allemansrätt". (Olsson 2009-03-04)

Tillsammans med Kolbjörn Guwilius har Emma Paulsson skrivit *Bulletinen Gatans konst* från 2009. I ingressen på sid 2 står det "Gatukonst är ofta en protest mot den anonyma staden och maktstrukturer i samhället. Utövarna vill föra in tecken på mänskligt liv. De tar själva på sig ansvaret för friheten att dekorera staden. Många vill också att andra ska stanna upp och reflektera. De vill att människor reagerar på kommersialiseringen av det offentliga rummet och bristen på engagemang i samhället." Guwilius och Paulsson presenterar problematiken med uppfattningen av mitt och ditt i det offentliga rummet. En aktör som intervjuas menar att det är få som upplever det offentliga rummet som sitt och att det därför är få som är med och formar det. En annan aktör som intervjuas ifrågasätter vad som borde vara lagligt och tycker att det är fel att enbart de som kan betala ska få "sätta upp saker i allas offentliga rum." En viss oro över den ökade kameraövervakningen i offentliga rum nämns i fråga om att kontrollera människor uttrycks. (Guwilius & Paulsson 2009)

Skribenterna hänvisar till att den representativa demokratin med ett fåtal experter som ansvariga för planeringen länge varit norm i Sverige. Men att idealen förändras till att bli mer och mer kommunikativa och som Guwallius och Paulsson uttrycker det: "medborgarnas delaktighet i planerings- och beslutsprocesser ses som en förutsättning för en långsiktig och hållbar stadsplanering." (s 4). (Guwallius & Paulsson 2009)

Författarna hänvisar till att trots att många kommuner försökt få bort gatukonsten har den ökat de senaste åren och de uttrycker en tendens av att den verkar här för att stanna. De menar att det är en del av vår tids kultur och efterlyser utrymme för som de kallar det "denna kulturyttring" (s 5). De poängterar att alla former av gatukonst inte behöver vara tillåtna överallt och att "Det finns många aspekter och intressen att värna om när stadens offentliga rum ska göras tillgängliga för alla." (s 5) Skribenterna menar att det alltid funnits människor som dekorerat det offentliga rummet på ett icke önskvärt sätt med hänvisningar till gamla foton och grottmålningar. De menar dock att omfattningen av det idag är något nytt. Skribenterna påpekar att begrepp som kreativitet, delaktighet och dialog är viktiga för många kommuner idag och undrar om det finns "en positiv kraft i gatukonsten som kan tas tillvara i samhället?" (s 8). (Guwallius & Paulsson 2009)

"Det finns många aspekter och intressen att värna om när stadens offentliga rum ska göras tillgängliga för alla."

(Guwallius & Paulsson 2009 s 5)

Skribenterna påpekar också relationen mellan rättigheter och skyldigheter, att "En högre grad av delaktighet hos invånarna innebär inte bara ökad frihet utan även ökat ansvar för medborgarna." (s 9). Bulletinen avslutas med en hänvisning till ett tyskt forskningsprojekt med syfte att undersöka relationen mellan en stads utveckling och att den kan användas på ett tillfälligt och spontant vis. Resultatet var att "spontan användning av platser är en försummad potential eftersom de platser som på något sätt faller utanför den traditionella planeringen ofta är grogrund för idéer". (s 12). (Guwallius & Paulsson 2009)

Odling

En annan typ av arena för det offentliga rummet presenteras i Bulletinen *Grön komplot* från 2009. Den handlar om odling i staden och att använda offentliga platser för odling. Tidningen består av två artiklar, den första är skriven av två landskaparkitektstudenter som tillsammans med fyra andra studenter är drivande i projektet The Allotment Plot. Som de själva uttrycker det vill "The Allotment Plot ... minska avståndet mellan människa och mat. The Allotment Plot vill visa och mana till kultivering av både mark och människa." (s 3). Referenser görs till att ekologiskt ofta ses som hållbart trots att ekologisk mat till exempel inte säger något om varans transport. Skribenterna hänvisar både till exempel från andra länder och till Sverige. Bland annat tar de upp Guerilla Gardening som startade på 1970-talet i USA med syfte att ta tillbaka makten över staden till invånarna genom grön växtkraft. Skribenterna beskriver det som gatukonst med gröna förtecken. Från Sverige tar de bland annat upp Plantera staden, ett nätverk som bildades i Göteborg 2008 som verkar för en mer levande och trivsamt stad. De försöker få (stadens) planerare att ge mer plats åt invånarna i staden och locka dem till att ta platsen i anspråk. Enligt

nätverket är den offentliga platsen en viktig del av det demokratiska samhället. Även privata ytor diskuteras: Till exempel skulle fyra miljoner människor genom att äta vegansk kost kunna försörjas på ytan av Sveriges villaträdgårdar, fritidsbostadsträdgårdar och koloniträdgårdar. (Andersson & Bratel 2009).

Skribenterna spekulerar om framtiden och menar att "Odlingen håller på att återkolonisera stadsrummet." De resonerar också kring nuläget och gör globala kopplingar, de menar att många människor inte har någon relation till naturen och det vilda och gör liknelsen med ett sjunkande skepp men menar också att det går att ta sig ur detta. (Andersson & Bratel 2009)

Den andra artikeln belyser fyra kommuner där odlingen börjat gro i de offentliga rummen. I till exempel Sölvesborg talas om en publik uteplats där det finns möjlighet till grillning och odlingsytor. Stadsträdgårdsmästare Kristina Höjer talar om nytta och nöje sida vid sida och refererar till den viktorianska köksträdgården som förebild. Det är kommunen som kommer att ansvara för odlingen men många äldre bor i området och eventuellt vill de vara med och sköta odlingen påföljande säsong. I Eslöv resonerar gatuchef Rolf Carlsson kring möjligheten att invånarna ska förstå värdet av det hemodlade och närodlade med odlingar av The Allotment Plot i en park som väntar på upprustning. Lars

Johansson, stadsträdgårdsmästare i Uppsala, menar att det är viktigt att uppmärksamma att det går att odla, speciellt i större städer.

Han säger att han "vill få människor att förstå att de får lov att vara med och påverka och sköta det offentliga rummet" (s 13). I Malmö

finns odlingskärl på S:t Knuts torg som stadsträdgårdsmästare Gunnar Ericsson hoppas att ska uppmuntra till samtal och egna initiativ för odling. 2009 ingår The Allotment Plot i Malmöfestivalen, festivalen har ekologiskt matkoncept, för både ingredienser, vatten och transporter. (Olsson 2009)

"... vill få människor att förstå att de får lov att vara med och påverka och sköta det offentliga rummet."

(Olsson 2009 s 13)

Trender & tendenser

Två röster om det offentliga rummet

Titti Olsson är journalist, redaktör och kommunikationsansvarig på Movium. Thorbjörn Andersson är landskapsarkitekt på Sweco Architects och professor i landskapsarkitektur vid institutionen för stad och land, SLU. Båda har det offentliga rummet som arbetsfält.

Titti Olsson - journalist, redaktör och kommunikationsansvarig på Movium

Utifrån begreppen det offentliga rummet och trender och tendenser bad jag Titti berätta vad hon associerade till. Hon svarade med att säga att det offentliga rummet är i fokus idag för att utveckla staden som livsmiljö, en livsmiljö där man lever, alltså både kan bo, arbeta och som ger upplevelse. Hon upplever också att staden är i fokus, att stadskärnan ökat i fokus. Hon talar om att man under 50 och 60-talen planerat främst för bilismen men idag har större fokus än tidigare på stadskärnan.

Någon gång under 60-talet dök den första gågatan upp i Köpenhamn säger hon. Hon nämner att visst finns det externa köpcentra fortfarande men poängterar företeelsen med citysamverkan där kommun och näringsidkare samarbetar för ett attraktivt city. Hon belyser också att vi i Sverige är sent urbaniserade.

Olsson menar att det är det offentliga rummet man ska utveckla om man är en slug planerare. Hon hänvisar till David Sim på Gehl Architects som under Moviums 30 årsjubileum i januari sa att "Människor är små, långsamma, känsliga och sociala varelser."

- Där har du det offentliga rummet, säger Titti Olsson.

"... det offentliga rummet som
motorn i en stadsutveckling..."

Hon fortsätter med att berätta om att Gehl Architects utfört mätningar som visar att om man ger mer plats för bilar leder det till mer bilar, ger man mer plats till gående och cyklande leder det till fler gående och cyklande och lyfter fram Köpenhamn som exempel på där antalet cyklister ökat. Att planera för gångtrafikanter och gående är att planera för de små, långsamma varelserna. Olsson menar att det är större gehör idag för det offentliga rummet och att det talas om det offentliga rummet som "allas". Hon återkopplar till Holger Blom (stadsträdgårdsmästare i Stockholm mellan 1938 och 1971), en stor strateg enligt Titti, och menar att han planerade Stockholm utefter att man skulle uppleva det man behövde i sin närmiljö. Som nutidsexempel lyfter hon fram Malmö där man på ett par decennier kommit långt i fråga om att ge staden en både stärkt och ny identitet genom att satsa på bra parker, torg och stråk. Som exempel på aktiviteter i gaturummen nämner hon gatukonst och skate.

När jag frågar henne om det går att säga något om tidsperspektivet lyfter hon fram ett par framstående landskapsarkitekter (Karin Åkerblom, Carl Arnö, Ole Andersson och Lars Hågbbrandt) som hon menar har arbetat för det offentliga rummen under 10-15 års tid. Ett arbete som det nu börjar ges uttryck ifrån. Karin Åkerblom arbetar som Processledare för stadsutveckling sedan 2008 och Titti berättar att Carl Arnö nu har en liknande tjänst i Umeå. Hon nämner att vid ett samtal med Ole Andersson, stadsträdgårdsmästare i Helsingborg, i höstas (2009) sa han att han hade svårt att sätta ord på sin befattning, att han jobbade med så mycket mer än parker och grönska. Hon påpekar att han är en av dem som arbetat ända sedan 90-talet med dessa frågor. Hon uttrycker det som en typ av trendspaning att se till namn och titlar. Hon menar att det är stadsträdgårdsmästare som burit arbetet med det offentliga rummen och talar om dem som eldsjälar och om en ny era som visar sig i organisationen. Malmö är

återigen ett bra exempel där man gått från det sektorsindelade till en bredare organisation. Olsson talar om det offentliga rummet som motorn i en stadsutveckling. Hon betonar också bristen av en stadspolitik.

Jag frågar om hon känner till några utländska exempel, men det anser hon att hon inte kan svara på. Men hon tar på nytt upp Danmark och Gehl Architects och deras tankar om människor som små, långsamma, känsliga och sociala varelser. Hon menar att har man den bilden som utgångspunkt planerar man för människor. Gehl Architects har arbetat med både stora städer och små orter. Hon tar upp exempel på deras tillvägagångssätt genom att beskriva hur de till exempel kan stänga av en gata under ett antal söndagar och hur det uppstår en diskussion bland dem som vistas i området med följden att människor själva känner att de vill ha mer av det. Titti berättar om att Gehl Architects nu har i uppdrag att omvandla Broadway. De räknade antal gående och antalet i bil och det visade sig att två tredjedelar rörde sig i gaturummet till fots medan en tredjedel färdades med bil. Det påpekades för borgästaren att två tredjedelar av dennes väljare fanns i gaturummet frågade hur denne skulle hantera det.

”Det handlar mer om innehållet säger hon, om att människor går ut och tar plats.”

- Gehl är skickliga på att ha det offentliga rummet i fokus, säger Titti.

Vi återkommer till tidsperspektivet och Titti summerar att hon tror att det var i början av 90-talet som man började sätta fokus på det offentliga rummet. Ett fokus som man nu ser avtryck av i organisationsförändringar på kommuner genom att man ser till hela stadens offentliga rum. Någonting är på gång som hon uttrycker det, människor på kommuner har börjat få i uppdrag att se på hela den offentliga miljön.

Titti påpekar också en trend av att människor vill bo i staden och tar upp förtätningsdebatten som exempel på att folk vill bo kvar i staden.

- Och staden som bostadsmiljö måste fungera för små, långsamma, känsliga och sociala varelser, det måste vara mer än till exempel kontor.

Jag frågar henne om hon vågar sig på en framtidsspaning och hon svarar att det här är något vi kommer att få se mer av, man kommer behöva ändra på de kommunala organisationerna och inte ha det uppdelat efter olika funktioner. Det handlar mer om innehållet säger hon, om att människor går ut och tar plats.

Hon återkommer till Malmö och hänvisar till Gunnar Ericson, stadsträdgårdsmästare och chef för stadsmiljöavdelningen i Malmö. Och att något som det generellt tar 10 år för en ny park att uppnå tog vid Stapelbäddsparken, med plats för skate med mera, i Västra hamnen i Malmö endast 1 år. Hon avslutar med orden:

- När det blir så bra, då vill man ju ha mer av det.

Thorbjörn Andersson - landskapsarkitekt Sweco Architects & professor i landskapsarkitektur vid institutionen för stad och land, SLU

Jag bad även Thorbjörn berätta vad han associerar till utifrån begreppen det offentliga rummet och trender och tendenser. Han svarar att han får fyra typer av associationer. Den första handlar om att "Det offentliga rummet är nödvändigt för ett samhälle, det är en plats där möten äger rum" säger han. Han betonar att det inte behöver vara möten med människor man redan känner. Han nämner Daniaparken i Malmö som exempel och att där kan skinheads och gamla damer sitta tillsammans och i bästa fall se att den andre inte är så farlig. Thorbjörn kallar det en lektion i social samvaro och menar att det är det gemensamma som definierar samhället.

- Det offentliga rummet är viktigt både fysiskt och symboliskt säger han.

Den andra associationen handlar om ett historiskt perspektiv, att det offentliga rummet varit viktigt i många tusen år. Han tar upp tavlan "Skolan i Aten" av Rafael som exempel. Han beskriver motivet med Platon och Sokrates samtalandes i mitten och andra filosofer liggandes runt om den öppna hallbyggnaden där man kan se delar av himlen och menar att man förstår att det inte handlar om någon föreläsning utan att det är en bild av det kreativa samtalet.

- Det är kreativt, socialt och tillåtande och allting är inte programmerande, säger Thorbjörn.

Han säger att han själv försöker rita platser där det är programmerat till lägsta nivå så att man inte tar över uppmärksamheten för människor och nämner på nytt Daniaparken. Han säger att det viktigaste när han ritade den var att man inte fick bada där, att det fanns väldigt starka strömmar i vattnet men att nu kommer det folk från halva Skåne dit för att bada. Han menar att parken ändå fungerar för bad med tanke på utformningen med den låga programmeringen.

Som fjärde association hänvisar han till vad som hänt under hans tid som yrkesverksam.

Han menar att det hänt otroligt mycket på 30 år och säger att när han började kunde man

höra uttryck som "rita inte in några bänkar här för det är ändå fel sorts människor

**"Det offentliga rummet är viktigt
både fysiskt och symboliskt"**

som sitter på dem" och menar att så ser det inte ut idag. Han säger att parkerna

uppfattades som problem under större delen av 80-talet. Han tar upp ett exempel

från idag angående en park på Södermalm där slitaget varit så stort att man lagt

konstgräs för att klara trycket. Den offentliga parken har fått ett otroligt starkt lyft, säger han.

Han tar upp Hamnparken i Jönköping som exempel från 1999 med en kostnad på 6-7 miljoner, 2002 blev Daniaparken färdig för 50 miljoner. Nu arbetas det med Hyllie torg i Malmö och den kommer kosta 100 miljoner. När han pratar med beställare brukar han nämna att omvandlingen av strandpromenaden i Barcelona kostade 100 miljoner euro. Pengar kan vara ett svårt mått säger han men det säger någonting om att det anger samhällets höjda ambitioner för de offentliga rummen. Han nämner Piazza san Marco i Venedig och det stora torget i den gamla delen av Prag och frågar sig vad de städerna skulle vara utan dessa platser. Om man skulle fråga någon vad det viktigaste på Manhattan är tror han att folk skulle svara Central Park.

Thorbjörn kommer tillbaka till vad han sagt om att de offentliga rummen alltså är viktiga demokratiska rum, att de är en del av städers ställning och image. Han återkommer till 80-talet och säger att man då såg torg som parkeringsplatser och park som platser i väntan på exploatering. Han använder själv ibland uttrycket att parker är byggnation för att visa att parker är något avsiktligt anlagt. Thorbjörn berättar om Sandgrundsparken i Karlstad och menar att man för 10-15 år sedan inte hade gjort en sådan park utan hänvisat till att pengarna måste gå till till exempel skolböcker. Det är en svår argumentation säger han, båda satsningarna behövs ju. De offentliga rummen har fått ett mycket större anseende säger han.

Jag frågar om han kan utläsa några tidsmarkörer för det som hänt, om förändringen skett plötsligt eller mer successivt. Han svarar att han upplever en gradvis förändring av statusen men att vid varje åtgärd som till exempel i Karlstad så händer något snabbt. Han talar om att förändringar sker i spiraler, både positiva och negativa. Han talar om en tidsmarkör i form av aktiviteter, att det händer saker. I till exempel Karlstad har man en eldfestival, konserter och en tulpanfestival. Han menar att det är viktigt att man laddar de offentliga rummen med innehåll och tar upp Malmö som exempel.

”...viktigt att man laddar de offentliga rummen med innehåll...”

- Malmö stad är kanske den mest progressiva angående offentliga rum, säger han.

Han berättar att Malmö har en avdelning enbart för evenemang. Han lyfter också fram Malmö med att vara först med att bilda en Stadsmiljöavdelning. Han nämner att andra kommuner till exempel har Fritidskontor, ”tänker man att man enbart vistas i parkerna på sin fritid då” funderar han. Det kanske bara är ord säger han, men något säger det väl, resonerar Thorbjörn.

Han återkommer till att förändringar sker i spiraler, att det offentliga rummet fått en ändrad status steg för steg men att det kan gå fort kan bli en nedåtgående eller uppåtgående spiral. Han tar upp uteliggare och barnfamiljer som exempel, är det många uteliggare på en plats genererar det fler resonerar han, detsamma gäller för barnfamiljer. Givetvis är det synd om uteliggarna menar han men det kanske inte ryms inom den här diskussionen, lägger han till. Folk vill se folk säger han.

Thorbjörn kommer in på förändringar i tiden i form av material och idéer. Angående material säger han att ljussättning ju är viktigt idag, att det har med säkerhet, trygghet och stämning att göra. Han har alltid med en ljussättare idag, tidigare satte landskapsarkitekten enbart ut belysningsstolpar efter visst antal meter. Han säger att det är mycket trä idag, att tidigare kunde man inte det. Han gör en liknelse med modernismen och att man då ville ha underhållsfritt men att allt ju kräver skötsel. Angående växtmaterialet säger han att det exploderat, var inte tänkbart med vare sig perenner eller klätterväxter förut, ansågs för skört och för den privata miljön. Och att det på 60- och 70-talen var det korta växlistor som gällde.

Angående idéer säger han att något han försöker lära ut när han undervisar är att det inte handlar om att försöka lösa problem utan att skapa idéer, och menar att mycket av svensk landskapsarkitektur har saknat idéer. Han säger att det håller på att förändras, att de som kommer ut från utbildningen nu kommer att ha en annan insikt. Han säger att det gamla hängde nog också samman med modernismen, att placera ut olika saker här och där. Han

två röster om det offentliga rummet

“...idag handlar det också mycket om
sinnesstimulans, att parken och torgen ska
försörja med dofter, känslor med mera...”

kommer in på sinnesstimulans och säger att idag handlar det också mycket om det, att parken och torgen ska försörja med dofter, känslor med mera och alltså stimulera våra sinnen.

Han säger också att vi i Sverige tittat mer och mer utåt, att vi lär oss av andra delar av världen och att de också tittar på oss. Att han tycker att svensk landskapsarkitektur har ett ganska gott rykte utomlands. Thorbjörn kommer in på att det såklart finns moden även inom landskapsarkitektur som det minimalistiska, det sparsmakade och det ekologiska men att det är svårt med mode. Han gör en koppling till arkitekter och menar att vi i alla fall har det lättare då vi har en plats att förhålla oss till. Thorbjörn menar att man måste hitta ett värde i de platser man jobbar med, och att det är något som hjälper en, att det blir en typ av skyddsnät med att förhålla sig till platsen.

På ett seminarium jag själv var åhörare på våren 2009 uttryckte Thorbjörn landskapsarkitekter som det offentliga rummets försvarare, jag frågar honom om det. Han säger att det offentliga rummet ju måste ha utrymme, att landskapsarkitekter försvarar det offentliga rummet i fysisk bemärkelse men även innehållsmässigt genom att visa vad man kan göra där.

Jag ber honom titta 10-15 år framåt i tiden och undrar om de associationer han fått nu kommer vara rådande även då? Han funderar och säger att det är svårt att se in i framtiden, men att han tror att det offentliga rummet kommer att bli rikare, till exempel att invandrare kommer att bidra med att fylla det. Han funderar också över om det offentliga rummet kommer vara mer jippobaserat. Han tar upp Kungsträdgården som exempel då någon ville stänga av för att göra ett evenemang och ta inträde men att det fick man inte. Han säger att samhället i stort blir mer och mer kommersiellt och att han tror att det kommer gälla även för de offentliga rummen. Han tror inte att torgen kommer att stå tomma längre.

“Då är ju inte det offentliga
rummet offentligt längre”

Thorbjörn tror att vi kommer ha färre bilar vilket ger mer tillgängliga ytor. Han säger att i början av 90-talet rev man i Barcelona byggnader för att skapa parker och tar upp att det idag ju finns en trend av att människor flyttar från landsbygden in till städerna och menar att det kommer att ställas krav på de offentliga rummen på andra sätt än förr. Kanske kommer man strukturera om städerna och riva hus säger han. Han tror att de offentliga rummen kommer att få en ännu viktigare roll i städerna i och med att städerna växer och att man försöker få städerna att bli mer mänskliga och mer roliga att vara i.

Sedan kommer det säkert att svänga igen påpekar han. Men hur är svårt att säga. Han beskriver svängningarna som en typ av zick-zackrörelse. Det är möjligt att man kommer att tröttna på de stora shoppingcentrumen funderar han och att man vill ha något mer unikt framför det likartade, vilket ju också kommer att ge mer unika platser. Han tar upp ett exempel om att det på 70-talet fanns *en* uteservering på Söder i Stockholm och att idag finns säkert tusen. Han berättar att det också kan bli problem och tar Lilla torg i Malmö som exempel. Där har det blivit problem med uteserveringarna, de tar upp stor del av ytan och:

- Då är ju inte det offentliga rummet offentligt längre, säger Thorbjörn Andersson.

Trender & tendenser

Malmö & det offentliga rummet

I textstudien förekom Malmö som exempel vid flera tillfällen.

Bland annat lyftes Malmö stad fram med anledning av tilldelningen av Sveriges Arkitekters Planpris 2008 för kommunens arbete med de offentliga rummen (Lauri 2008).

Det väckte min nyfikenhet och jag tog kontakt med Maria Isling, landskapsarkitekt på Malmö stad och som arbetar med Malmös offentliga rum.

Maria Isling - landskapsarkitekt Malmö stad

Malmös arbete med det offentliga rummet handlar bland annat om Malmö som parkernas stad, om arbete utefter nya koncept som den skuldfria parken Bulltoftaparken, nya koncept för kommande turistmål, temalekplatser, spontanidrottsplatser och skateparker. Det handlar även om arrangemang som ljusfestivalen Malmö by light och Valborgsfirande och arbetet med strategiska program som till exempel Stadsmiljöprogrammen med till exempel Stadens golv, Utrustningsprogram, Policy för uteserveringar, Upprustning och förnyelse (där Stadens ljus är ett tema). Delaktighet och inflytande är ytterligare en del i arbetet. Det är med andra ord många delar som ligger bakom den helhet som Malmö lyckats skapa angående sitt arbete med de offentliga rummen. Ämnesområdena ovan är hämtade från presentationsdokumentet Malmö – strategi för offentligt rum, en presentation som Maria Isling, landskapsarkitekt på Malmö stad, skickat mig efter ett telefonsamtal där jag presenterat mig och mitt examensarbete och att jag var intresserad att få veta mer om Malmös arbete med de offentliga rummen.

I presentationen tas även Gatukontorets 8 målområden ”som skall leda till en ’trygg, rättvis och hållbar’ ”stad upp. ”Strategi offentligt rum” beskrivs främst gälla inom 5 av områdena, de är Grön stad, Välskött stad, Attraktiv stad, Trygg stad samt Delaktighet & inflytande. Vid telefonintervjun frågar jag Maria Isling om bakgrunden till målen. Hon svarar att de är gatukontorets gemensamma mål för 2009-2011 och att de används som riktlinjer för vad man arbetar med. Hon beskriver det som att de används i dialogen med politikerna, att arbetet som genomförs varje år ska stämma överens med målen.

Maria tar upp Stadsmiljöprogramsarbetet, det började 1995 och då var termer som trygg, attraktiv offentlig miljö viktiga. Åsikterna om vad som är viktigt ändras med tiden säger hon, och tar upp hållbarhet som exempel på något som är nytt.

- Attraktiv och välskött har varit viktigt länge, säger hon.

”Attraktiv och välskött har
varit viktiga länge”

Jag tar vid vid Stadsmiljöprogrammet och frågar om någon annan kommun hade stadsmiljöprogram när Malmö började med sitt arbete. Maria svarar att Linköping hade tagit fram ett. Hon berättar att hon ser relationen mellan ett sånt här dokument och förankring som viktig och lyfter fram att man i Malmö tog fram dokumentet inom kommunen. En omorganisation skedde på gatukontoret 1993. ”Man samlade organisationen”, säger hon och ”tre år senare bildades Stadsmiljöavdelningen”. Hon beskriver dokumentet som ett enande policydokument för olika yrkeskompetenser inom den nya avdelningen.

I intervjun med Thorbjörn Andersson tog han upp att Malmö har en egen avdelning enbart för evenemang. Jag nämner detta för Maria. Hon berättar då att Malmöfestivalen sedan början av 2000-talet är en del av Gatukontorets organisation. Avdelningen har vuxit mycket, från att till en början varit ett halvt dussin är de idag runt 20 medarbetare. Hon säger att Gatukontoret redan sedan tidigare hade arbetat med till exempel barnens skog och barnens blomstergata. Nu arbetar de även med bland annat Valborgsfirande, Nationaldagsfirande, båtävlingar respektive hästtävlingar.

- Jag brukar säga att förutom att Gatukontoret har ansvar för att ta hand om och utveckla det offentliga rummet så fyller vi det med innehåll.

Hon ser fördelar med det nära samarbetet. Diskussioner finns om att skapa ett evenemangsbolag som i Göteborg för att komma närmare näringslivet, kanske är det något som det kommer att bli något av med framöver funderar hon.

Jag kommer tillbaks till presentationen hon skickade och frågar om hon kan berätta något mer om den återkommande rubriken *Nya koncept*. Hon berättar att man kan se det som att man jobbar med nya angreppssätt och tar upp lekplatser som exempel.

Där är det nya konceptet att arbeta med temalekplatser. Arbetet med att ta fram ett Lekplatsprogram började 1996, när idén med att jobba med temalekplatser kom upp utvecklades arbetet. Det var lättare att få med sig barnen i dialogen samtidigt som det också blev möjligt att tänka friare för landskapsarkitekterna. Maria beskriver det som ett konceptuellt sätt att arbeta. Hon tar även upp Stapelbäddsparken som exempel som har blivit en fantastisk plats säger hon. Nu har man skapat ytterligare två skateparker i Malmö. De är populärt bland ungdomar säger hon och är ett sätt "att få dem att ta sig an det offentliga rummet".

"Jag brukar säga att förutom att Gatukontoret har ansvar för att ta hand om och utveckla det offentliga rummet så fyller vi det med innehåll."

Jag frågar vidare om Bulltoftaparken som också tas upp under rubriken *Nya koncept* i presentationen. Jag frågar henne vad det innebär att den ska vara skuldfri? Hon svarar att man tillsammans med SLU Alnarp försöker sköta parken på ett så miljövänligt sätt som möjligt. Till exempel med betande kor, solpanel och i år ska en vattenkvarn komma igång säger hon. Målet är att skapa en ekologiskt hållbar park.

Eftersom jag är ute efter att försöka finna en förändring i tiden ber jag att få återkoppla till omstruktureringen. Hon säger att hon tror att det handlar om rätt person på rätt plats vid rätt tillfälle och som väcker en fråga. Maria lyfter fram Gunnar Ericson (Stadsträdgårdsmästare och Avdelningschef för Stadsmiljökontoret) för det han gjort för Malmö stad, att han utvecklar och förnyar Gatukontoret. Hon lyfter också fram att han är skicklig på att få politiken att förstå att de offentliga platserna är viktiga, och i slutänden är det ju politiken som blir vinnare säger hon. Hon tar även upp att kommunstyrelsens ordförande är arkitekt och att det säkert har haft sin betydelse.

Jag frågar henne om hon kan nämna någon effekt av kommunens arbete.

- När jag flyttade hit 1980 var Malmö en ganska grå och trist stad, säger hon. Sedan hände något i början av 90-talet när det blev beslut om bro och högskola och den offensiva satsningen på det offentliga rummet.

När hon pratar med folk idag upplever hon att det är många som säger att det är otroligt vad Malmö har gått igenom. Hon tar också upp att det är många unga som flyttar till Malmö, att det är en stad med högt i tak.

Malmö & det offentliga rummet

- Malmö har fått bättre självförtroende, säger hon. Malmö har blivit en lite kaxigare stad.

Hon tror att andra städer har förstått betydelsen av Malmös arbete med de offentliga rummen och tar upp att kommuner kommer på besök för att höra om Malmös arbete som exempel.

Jag frågar henne hur de ser på framtiden. Det är ju intressant, svarar hon och nämner att det är flera i de ledande befattningarna som närmar sig pensionsåldern samtidigt som de stora prestigeprojekten som citytunneln och Stortorget är på väg att slutföras. Arbetet kanske kommer att handla mer om att ta hand om det man har. Hon nämner dock att projektet med att anlägga en botanisk trädgård är på gång och det sträcker sig 15-20 år framåt i tiden. Dessutom beror det ju så klart på den kommunala ekonomin med menar hon. Jag frågar henne 'och de offentliga rummen de är ...?'. Javisst, de betyder fortfarande jättemycket säger hon. Hon avslutar med att säga att den stora utmaningen för Malmö är integration och segregation och att det är möjligt att det är det som kommer bli det nya, att hitta nya sätt att jobba med integration.

"Som nutidsexempel lyfter hon fram Malmö där man på ett par decennier kommit långt i fråga om att ge staden en både stärkt och ny identitet genom att satsa på bra parker, torg och stråk."

ur telefonintervju med Titti Olsson 2010

"Malmö stad är kanske de mest progressiva angående offentliga rum"

ur intervju med Thorbjörn Andersson 2010

Texter från textstudien där Malmö omnämns

Adlers, Christina. (2008) Kollektivtrafik och gångstråk förenar växande Malmö. *Planera Bygga Bo* Nr 6

Andersson, Karin & Bratel, Johanna. (2009) Grön komplot – staden koloniserad av grönsaker. *Movium Bulletin* Nr 2

Boverket. (2007c) *Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Underlagsrapport till fördjupad utvärdering av God bebyggd miljö 2007*

Guwallius, Kolbjörn & Paulsson, Emma. (2009) Gatans konst. *Movium Bulletin* Nr 1.

Kronvall, Gunilla. (2007) Platser för möten. *Plan* Nr 2

Lauri, Tomas. (2008) Mer plats för vimmel: Planpriset 2008. *Arkitekten*

Olsson, Titti. *Movium*. Gatukonst ger staden identitet (2009-09-15)

Olsson, Titti. (2009) Uppsala, Sölvesborg, Malmö, Eslöv. *Movium Bulletin* Nr 2

Redaktionen Arkitektur. (2008) Sticket. Prisregnet... *Arkitektur* Nr 8

Ståhle, Alexander. (2009) Den gröna storstaden. *Arkitekten* Nr 3

Trender och tendenser

Reflektion

Vilka är de övergripande trenderna?
Vad beror det på? och Vad innebär det?

Med utgångspunkt i textstudien och intervjuerna diskuteras i det här avsnittet övergripande trender och tendenser för det offentliga rummet.

Det händer med det offentliga rummet

Vad är det alltså som händer? Med stöd i textstudien menar jag att det som händer med det offentliga rummet visar sig inom sex temaområden. Jag anser även att informationen som framkom i intervjuerna är samstämd med textstudiens resultat. Dessutom gav intervjuerna ett tidsperspektiv för vad som händer med det offentliga rummet.

TRENDER OCH TENDENSER I FORM AV SEX TEMAN:

- Arbete för & med det offentliga rummet
- Utforma & utformning
- Hållbar utveckling & klimat
- Rum för alla
- Livsmiljö
- Aktivitet - agera, observera och reagera

Utifrån textstudien och de tre intervjuerna har jag utläst genomgående drag mellan olika temaområden och material från intervjuerna för att urskilja mer övergripande trender och tendenser för vad som händer med det offentliga rummet

ÖVERGRIPANDE TRENDER OCH TENDENSER:

- Det offentliga rummet är aktuellt
- Att ta det offentliga rummet i anspråk
- Rätten till det offentliga rummet
- Att skapa platser som inbjuder till egna initiativ
- Dynamiska platser med utrymme för det oväntade & förväntade
- Att fylla det offentliga rummet med innehåll
- Relation mellan Offentlig & Privat & skalorna emellan

Mellan de övergripande trenderna och tendenserna finns flera samband, man kan kalla det att de går i varandra. En del trender kan beskrivas som parallella i förhållande till varandra. Andra är underordnade respektive överordnade andra trender. Jag har försökt förtydliga dessa samband genom hänvisningar mellan styckena där de övergripande trenderna och tendenserna presenteras.

Det offentliga rummet är aktuellt

Att det offentliga rummet anses viktigt (till exempel Adlers 2008, Boverket 2007a, Bergen et al. 2008, Näslund 2009 och intervju med Andersson 2010) ser jag som ett starkt argument för att det offentliga rummet är aktuellt. Jag menar även att omfånget texter (som var mycket större än jag trodde det skulle vara) är ett tecken på att det offentliga rummet är i fokus. Jag upplever att det offentliga rummet anses viktigt både idag och i visionerna om framtiden. Det vill säga det finns både en övergripande trend och tendens till att det offentliga rummet är aktuellt och kommer att vara aktuellt.

Att ta det offentliga rummet i anspråk

Ett övergripande perspektiv anser jag också handlar om att ta det offentliga rummet i anspråk. Att ta rummet i anspråk kan till exempel handla om att använda det offentliga rummet, engagera sig i en plats, lämna avtryck på en plats, känna sig tillfreds på en plats och/eller identifierar sig med platsen.

Jag upplever en stark vilja hos planerare och andra som uttalar sig i texterna för att man vill att människor ska ta sig an platser. Sambandet med att känna sig stolt över sin stad och att identifiera sig med sin stad har nämnts (Olsson 2010-02-24) och jag anar fler uttryck för det.

Medborgarmedverkan kan ses som en del av att människors möjlighet till delaktighet i det offentliga rummet ökat. Jag ser det som en metod för att öka människors inflytande över det offentliga rummet i ett planeringsstadium. Utrymmet för de egna initiativen för medborgarna beror givetvis av hur metoden är utformad.

Det är inte enbart en vilja om att människor ska ta rummet i anspråk som visat sig i studien, utan även exempel på att människor tar rummet i anspråk. Gatukonst kan till exempel handla om att vilja ta plats och samtidigt uppmåna och bjuda in andra i det offentliga rummet (Olsson 2009-09-15). Egna initiativ till privat odling i det offentliga rummet kan också ses som exempel på en vilja hos människor att använda det offentliga rummet.

Rätten till det offentliga rummet

Ett perspektiv på att ta det offentliga rummet i anspråk är rätten till det offentliga rummet. Jag menar att för att kunna ta rummet i anspråk behöver man också kunna känna att man har en rätt att göra det. Jag upplever samhällsdebatten om trygghet som en del av detta. Trygghet relateras till jämlikhet i fråga om att det "offentliga rummet ska vara tillgängligt för alla och att röra sig fritt och tryggt är en rättighet, både för kvinnor och för män" (Boverket 2009b).

Makt är en annan del av rätten till det offentliga rummet. I textstudien framkom ställningstaganden som "stadsplanerare behöver vidga vyerna över vad eller vem som har makt i en stads omvandling" (Redaktionen Planera Bygga Bo 2007 s 1). Vem har makt att påverka det offentliga rummet? Vem tar sig rätten att påverka? är exempel på frågor relaterade till ämnet. Jag upplever också att diskussionen om integration och segregation utgör en del av rätten till det offentliga rummet. Till exempel diskussionen om att lämna avtryck i form av exempelvis namngivna platser och minnesmärken (Reiter 2007-03-03).

Jag ser diskussionen om det offentliga rummet som mötesplats som en del av rätten till det offentliga rummet. Det handlar bland annat om att man i det offentliga rummet har möjlighet att möta bekanta och obekanta. Det offentliga rummet ska vara ett rum för alla.

Även att skapa platser där man kan vistas utan att det kostar något (Larsson 2008) ser jag som en del av rätten till det offentliga rummet. En annan typ av ekonomisk aspekt förekommer i relation till att man kan betala för att uttrycka sig genom exempelvis reklam. Men agerande sker

också i form av vad en skribent kallar osanktionerad utsmyckning (Movium 2010-01-04) det vill säga till exempel klistermärken, instickade lyktstolpar och graffiti.

Det förekommer även en diskussion angående rätten till det offentliga rummet när det gäller vad man får och inte får göra i det offentliga rummet. Det vill säga en annan del av maktperspektivet belyses. Att använda offentlig mark för odling är exempelvis ett sätt att ta plats i det offentliga rummet, att sätta upp klistermärken ett annat och graffiti ett tredje. Tolerans och uppmuntran är olika för olika initiativ. Jag tror dock att det i stor utsträckning handlar om att om man upplever att någon tar plats från en själv så har man också svårt att acceptera det. Jag tror att det finns en fråga om estetik angående vad som accepteras eller inte. Ytterligare ett perspektiv kan handla om att en del inslag av osanktionerad utsmyckning är lättare respektive svårare att avlägsna än andra vilket kan påverka uppfattningen om vad som accepteras och inte. Även denna aspekt snuddar vid begreppet makt och vem som har och vem som tar sig makt att påverka.

Jag ser en koppling mellan rätten till det offentliga rummet och ett tillgängligt offentligt rum. Begreppet tillgänglighet har nämnts, främst med anledning av ekonomi och fysiska barriärer och enbart i liten utsträckning funktionshinder av olika slag. Diskussionen om fysisk tillgänglighet är relativt begränsad. Antingen är tillgänglighet i bemärkelsen tillgänglighet för funktionshindrade så pass integrerad i relationen till det offentliga rummet att det inte omnämns specifikt eller så har min metod med sökandet på begreppet 'offentligt rum' inte omfattat ämnet ordentligt. Eller förs det med andra ord en inte tillräckligt omfattande debatt om det offentliga rummet och tillgänglighet?

En annan aspekt av ett tillgängligt offentligt rum är arbete för att skapa ett offentligt rum som är tillgängligt under hela året. Östersund nämndes som exempel, man arbetar där med att de offentliga rummen ska vara attraktiva även under vinterhalvåret (Boverket 2007a).

Att skapa platser som inbjuder till egna initiativ

Jag tror att man vill skapa platser som inbjuder till egna initiativ så att folk lättare har möjlighet att ta det offentliga rummet i anspråk. Jag upplever att det finns åsikter som menar att dessa platser saknas. Till exempel Dan Hallemar uttrycker att allt för många platser har en utformning som talar om vad man ska göra på platsen (Hallemar 2009b). Jag ser även diskussionen om att ge rum för det tillfälliga som en del av att skapa platser som inbjuder till egna initiativ. (Se mer om att ge rum för det tillfälliga under rubriken Dynamiska platser med utrymme för både det oväntade & det förväntade nedan.)

Dynamiska platser med utrymme för både det oväntade & det förväntade

Med dynamiska platser menar jag att studien tyder på att platser ska kunna förändras och anpassas efter tidens och människors förändrade behov och önskningar. Angående det oväntade menar jag att aktiviteter kan utspela sig i form av installationer och andra evenemang. Eller att utformningen kan vara föränderlig, till exempel att den kan vara gestaltad på ett sätt ett år och på ett annat ett annat år. Med begreppet det förväntade syftar jag på att det också är

viktigt med en gestaltning där man kan känna igen sig, som innehåller återkommande inslag och utformning. Till exempel som Gunnar Ericson uttryckte det angående att en del platser ska vara "oföränderliga, konservativa" (Lauri 2008).

Planering är komplicerat. Jag tänker bland annat på Eivor Buchts ord om att man ska tänka i korta tidsperspektiv för att världen förändras så fort. Å andra sidan lyfts Malmös arbete med de strategiska programmen fram på flera håll och att de lyckats skapa långsiktiga lösningar. Kanske är inte ordvalet fel utan det handlar kanske snarare om vad som läggs in i begreppsanvändningen. Kanske betyder långsiktigt just det att lösningarna är flexibla och förändras med tiden, världen och människorna.

Jag ser även ett samband mellan dynamiska platser och önskan om mer plats för det tillfälliga, de tillfälliga uttrycken och händelserna. Det tillfälliga kan leda till dynamik samtidigt som dynamik kan inspirera till nya tillfälliga uttryck. Jag upplever att det förekommer en övergripande trend av att platser bör utformas med utrymme för föränderlighet.

En viss kontinuitet har också lyfts fram som viktig för till exempel lugn och igenkännande. Antagligen handlar det om en balans mellan det överraskande och det förväntade. Enligt vissa verkar det förväntade och styrande vara vanligast idag och det finns en önskan om det där andra, om det oväntade och icke styrande. Exempel där det uttryckligen framgår att det efterfrågas en föränderlig gestaltning finns också. Dan Hallemar uttrycker detta med orden "Gestaltningen ... kan med fördel utvecklas och förändras i takt med sina användare framöver." (Hallemar 2009 s 59).

Thorbjörn Andersson pekar på något liknande angående att ytor ska programmeras till lägsta nivå (intervju med Andersson 2010). Jag tolkar det som att en plats utformning ska vara så pass lågt styrande att den kan leda till flexibla användningsområden. Jag upplever ställningstagandet som en typ av långsiktigt tänkande i kombination med en förväntad föränderlighet. En föränderlighet vi idag dock inte vet så mycket om eftersom det handlar först om morgondagens behov.

Att fylla det offentliga rummet med innehåll

Jag ser en trend att planerare vill fylla det offentliga rummet med innehåll. Innehållet är evenemang och andra aktiviteter som lockar människor att ta det offentliga rummet i anspråk. Diskussionen om innehåll framkom särskilt tydligt i telefonsamtalet med Maria Isling angående arbetet med Malmös offentliga rum. Titti Olsson var inne på något liknande när hon i ledaren om Moviums framtida arbete skriver "Det handlar i framtiden inte längre om yta utan om innehåll." (Olsson 2010-02-24). Även i telefonsamtalet med Olsson omnämnde hon innehåll i fråga om framtiden och att människor ska gå ut och ta plats. Jag tolkar det som att skribenterna menar att man vill tillföra ytterligare en dimension till det offentliga rummet genom att bjuda in till aktivitet och evenemang. Innehåll i form av evenemang och aktiviteter har rimligtvis ett kortare "aktuellt" tidsperspektiv än övrig utformning, därför ser jag även ett samband mellan trenden att fylla det offentliga rummet med innehåll med att skapa dynamiska platser.

Relation mellan Offentlig & Privat & skalorna emellan

Det verkar även förekomma en diskussion där det offentliga rummet ställs mot det privata. Liksom att skalorna där emellan, de halvprivata och de halvoffentliga platserna, uppmärksammas. Jag upplever att diskussionerna verkar handla om att det privata och det offentliga går in i varandra samtidigt som det finns en önskan om att hålla dem åtskilda. Diskussionen handlar främst om aktiviteter och utformning och snuddar endast vid ämnet ägande. Till exempel i skriften *Bostadsnära natur* av Boverket (2007a) menar man angående ägande att det sker en minskning av offentliga ytor och allmän platsmark i städerna. Även för ägande (som i sig är en typ av makt) finns en skalgradering mellan det offentliga och det privata. Till exempel samverkansformer mellan offentligt och privat befinner sig någonstans emellan liksom att detaljplaner kan styra över privat mark.

Angående aktiviteter finns det en beröringspunkt med dynamik, att platser och behov och tiden förändras. Att vi vet att tiden har förändrats och behoven och uttrycken likaså och att vi därför bör tänka på att även framtiden kommer vara annorlunda jämfört med idag. Dagens behov om vad som är offentligt och vad som är privat kommer troligen inte se precis detsamma ut som i framtiden.

Det förekommer även en diskussion om offentligt jämfört med privat i fråga om boendemiljöer. Diskussionen handlar främst om uttryck, det vill säga att man genom utformningen vill signalera något angående om det är en offentlig eller privat plats eller en plats någonstans där emellan. Upplevelsen av offentligt kontra privat förekommer till exempel i (Reiter 2007) och (Olsson Lieberg 2007b). Jag tror att de bakomliggande avsikterna till att förtydliga vad som är offentligt respektive privat och skalorna emellan handlar om en typ av trygghet i vad man kan förvänta sig av platsen. Jag menar att det finns ett samband mellan en plats förmedlade uttryck och identifikationen man kan känna på platsen. Jag menar att i en miljö som andas stark offentlighet som till exempel något specifikt stort torg i en specifik stad kan göra att jag känner mig trygg i vad jag förväntar mig av platsen. På samma sätt kan en småskaligare gata i ett bostadsområde som också kan utgöra en del av det offentliga rummet uttrycka något annat. Något annat som jag som besökare kan identifiera mig med på just den platsen. Vi har olika behov och ställer olika krav på olika platser och agerar därefter.

Motsättningar respektive förstärkningar samt problematik

Jag tror att motsättningar mellan trender och tendenser och förstärkningar mellan desamma både kan vara nära förbundna och befinna sig långt ifrån varandra. Man kan beskriva det i form av en balans mellan olika intressen. Jag menar till exempel att fylla rummet med innehåll och att inbjuda till att människor tar egna initiativ skulle kunna fungera och till och med förstärka varandra. Men det skulle även kunna uppstå motsättningar till följd av att innehållet är för starkt styrande så att de egna initiativen uteblir.

Andra typer av förstärkningar kan handla om att det finns samband mellan trenderna och att trenderna går i varandra. Om man kan tala om att trenderna skulle ha någon typ av mål skulle det i så fall kunna handla om att förstärkningarna ha parallella mål. Till exempel att rätten till det offentliga rummet har ett samband med att ta rummet i anspråk.

Något jag upplever som problematiskt är diskussionen om trygghet och upplevelsen av otrygghet i det offentliga rummet. Jag syftar på att man menar att grundproblematiken till den upplevda otryggheten i de offentliga rummen inte beror på utformningen av de fysiska rummen. Men att det ändå går att förändra de fysiska rummen för att minska känslan av otrygghet (se avsnittet Trygghet och jämställdhet s 56). Å ena sidan håller jag med om att om det enbart handlar om en upplevd känsla av otrygghet och kan man minska den känslan finns det motiv för att ändra den fysiska utformningen. Men det faktum att det inte är grundproblematiken man kommer åt känner jag obehag inför.

Därför händer det just nu

‘Varför händer det just nu?’ var min följdfråga till huvudfrågan ‘Vad händer med det offentliga rummet?’ och i särskilt fokus för de tre intervjuerna.

Historiskt betydelsefullt

Thorbjörn Andersson belyste det historiska perspektivet. Han menade att det offentliga rummet varit historiskt viktigt i många tusen år. Han hänvisade till det kreativa, sociala och tillåtande offentliga rummet. Och poängterade vikten av att allting inte är programmerande. Angående att det inte ska vara programmerande tolkar jag som att det offentliga rummet inte ska kännas styrande. Att Thorbjörn valde att lyfta fram det historiska perspektivet ser jag som ett tecken på att han menar att det historiska perspektivet är betydande för vad det offentliga rummet är idag.

Successiv förändring över de senaste decennierna

De tre intervjuade, Titti Olsson, Thorbjörn Andersson och Maria Isling, menade alla att det hänt något de senaste decennierna som givit avtryck i vad som händer idag.

Det offentliga rummet under 80-talet betraktades mer som problem än som tillgångar. Andersson pratade om att han upplevt en stor förändring de 30 år han varit yrkesverksam och tog upp att man under 80-talet såg torg som parkeringsplatser och parker som platser i väntan på exploatering.

Isling berättade att Malmö var en ganska trist stad när hon flyttade dit på 80-talet. ”Sen hände något i början av 90-talet när det blev beslut om bro och högskola och den offensiva satsningen på det offentliga rummet.” Hon menar att detta bidragit till att ändra Malmö och självförtroendet i relation till staden. ”Malmö har fått bättre självförtroende” och ”Malmö har blivit en kaxigare stad” som hon sa.

Andersson har upplevt en gradvis förändring av det offentliga rummets status och pratade om en ändrad status för de offentliga rummen och beskrev förändringarna i form av spiraler. Han menade att det offentliga rummet fått en ändrad status steg för steg och att förändringen kan ske fort i en uppåtriktad eller nedåtriktad spiral. ”De offentliga rummen har fått ett mycket större anseende.” Jag ser ett samband mellan förändringen i en spiralform och Titti Olssons ord ”När det blir ... bra, då vill man ju ha mer av det.”

Organisationsförändringar

Olsson menade att man började sätta fokus på det offentliga rummet i början av 90-talet. Det har resulterat i organisationsförändringar på kommuner. Helhetsperspektivet har ökat. ”Någonting är på gång” som hon uttrycket det, ”människor på kommuner har börjat få i uppdrag att se på hela den offentliga miljön.”

Andersson menade något liknande. Han tog upp att Malmö varit först med att bilda ett stadsmiljökontor. Kanske är det bara ord sa han, men uttryckte ändå att man kan se en skillnad i begrepp som gått från ett Fritidskontor till ett Stadsmiljökontor med syftning på att perspektivet har breddats.

Betydelsefulla personer

Angående omstruktureringen i Malmö uttryckte sig Isling som att det handlade om "Rätt person på rätt plats vid rätt tillfälle som väcker en fråga." Uttrycket kan tolkas som att det är slumpen som styr men jag skulle vilja vända på tolkningen och mena att det kan handla om ett samspel mellan betydelsefulla faktorer. Att det är just den personen som agerar på en plats där förutsättningarna är de rätta när tidpunkten är rätt i tiden och att frågan är strategiskt rätt.

Olsson är inne på något liknande i fråga om att det är vissa personer som burit det här som hon uttryckte det. Olsson framhöll stadsträdgårdsmästarnas roll för utvecklingen av det offentliga rummet.

Ändrade begrepp

Andersson var inne på att ändrade begrepp kunde påvisa något om ett skifte i värderingar (se stycket Organisationsförändringar på föregående sida).

Olsson var inne på något liknande när hon talade om ändrade yrkestitlar som en typ av trendsparing. Att stadsträdgårdsmästarerollen kommit att handla om stadsutveckling för mer än det gröna.

Staden som livsmiljö

Olsson tog även upp att det offentliga rummet är i fokus idag för att utveckla staden som livsmiljö. Hon betonade att det är en miljö där man lever, alltså båda kan bo, arbeta och som ger upplevelse.

Höjda ambitioner

Andersson tog upp att det satsats mer och mer pengar på det offentliga rummet de senaste tio åren. Pengar kan vara ett svårt mått men kan ändå säga något om samhällets höjda ambitioner som han uttryckte det.

Sammanfattningsvis ser jag det som att det har skett ett skifte i värderingen av det offentliga rummet de senaste decennierna. Att vissa personer har varit drivande och att man kan se förändrade synsätt i form av organisationsförändringar och yrkestitlar på kommuner. Att se staden som livsmiljö har också haft betydelse för att det offentliga rummet är aktuellt. Och som Titti Olsson uttryckte det "När det blir ... bra, då vill man ju ha mer av det."

TRENDER - TRENDER
& TENDENSER - DET OFFENTLIGA RUMMET

Diskussion & Slutord

Jag undrade och ville veta, vad vet jag nu? är den inledande frågan till det här delen av uppsatsen.

Avsnittet består av kommentarer och reflektioner angående arbete och mål med uppsatsen. Till exempel diskuteras resultatet i förhållande till det förväntade resultatet, metodval och nya frågor som arbetet väckt.

Avsnittet avslutas med ett slutord angående identifierade trender och tendenser för det offentliga rummet.

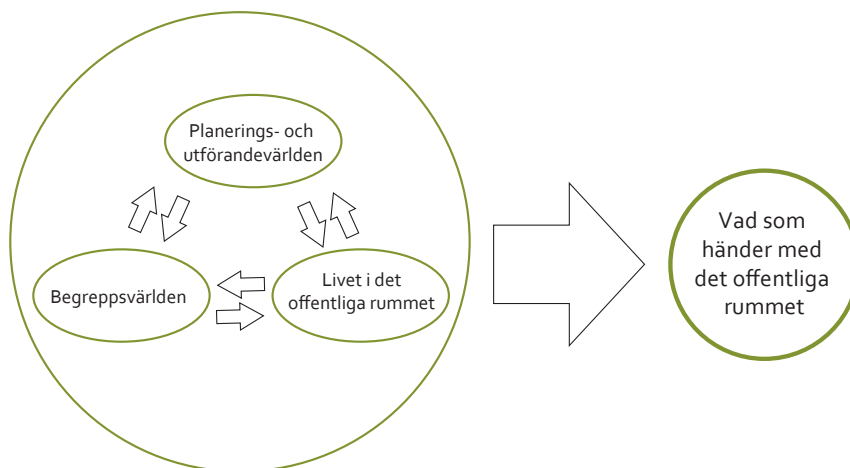
Diskussion

Jag undrade och ville veta, vad vet jag nu?

De tre 'världarna'

Min ambition för det här arbetet var att angripa *Begreppsvärlden* och *Planerings- och utförandevärlden* (se s 14). Till min förvåning visade sig dock studien att handla till stor del om den värld jag kallade *Livet i det offentliga rummet*. Det är just människorna i det offentliga rummet som varit centralt under en stor del av studien.

Jag hänvisade till de tre världarna som påverkanfaktorer beträffande vad som händer med det offentliga rummet. Efter att ha utfört studien upplever jag dem fortfarande som påverkansfaktorer men jag upplever samtidigt att de påverkar varandra på ett sätt som jag inte hade föreställt mig innan studien. Studien har påvisat att tankarna och åsikterna inom begreppsvärlden påverkas av vilket liv man upplever i offentliga rum, liksom den fysiska utformningen påverkar hur man kan vistas i ett offentligt rum. Bakomliggande föreställningar om till exempel trygghet kan påverka utformningen som alltså kan påverka livet på platsen och så vidare. Figuren nedan illustrerar hur jag efter att ha utfört studien upplever att relationen mellan de olika påverkansfaktorerna och 'Vad som händer i det offentliga rummet' ser ut.

Jag anser att 'Vad som händer med det offentliga rummet' påverkas av *de tre världarna*. Efter att ha utfört den här studien anser jag att de tre världarna även påverkar varandra inbördes vilket i sin tur påverkar vad som händer med det offentliga rummet.

Vad visade inte studien? Vad är inte en trend?

Vilka ämnen och frågor framkom inte? Vad var inte en trend enligt studien? Frågorna är befogade och svårbesvarade. Min utgångspunkt har varit att det som skrivits och det som sagts (materialet från intervjuerna) är delar av vad som är trender och tendenser för det offentliga rummet. Att däremot ta ställning till vad som inte är trender och tendenser har jag inte underlag för. Utan att ta ställning till vad som *inte* är trender och tendenser ges på nästa sida perspektiv av vad som inte framkom i studien i förhållande till mina förväntade resultat.

Vad visste jag? Vad trodde jag?

Jag hade givetvis mina funderingar och förväntningar angående ämnen och frågeställningar som jag trodde att jag skulle komma i kontakt med innan studien utfördes. Nedan följer ett resonemang angående ett antal ämnesområden som jag trodde att jag skulle komma i kontakt med under studien i relation till resultatet från studien.

Jag förväntade mig en större diskussion om fysisk tillgänglighet till det offentliga rummet. Till exempel tillgänglighet för barn, äldre och funktionshindrade. I stället handlade tillgänglighetsfrågorna i stor utsträckning om trygghet och rätten till det offentliga rummet.

Några källor har berört ämnet det offentliga rummet i relation till förtätning (Boverket 2007a, Nilsson 2009, Reiter 2007-07-05, Sandell 2010-02-19, Ståhle 2009 & intervju med Olsson 2010). Med bakgrund i mitt kandidatarbete (Henrikson & Weibull 2008) som handlade om förtätning och där debatten ofta gällde olika typer av offentliga ytor trodde jag att diskussionen om förtätning skulle vara mer framträdande än vad studien visade. En förklaring till att inte fler källor berörde förtätning kan vara att den debatten är vanligare i andra typer av textkällor än de jag studerat, till exempel att diskussionen är vanligare i dagspress. En annan förklaring kan vara att det inte är det specifika begreppet det offentliga rummet som används utan ord som park eller torg eller namnet på den aktuella platsen. En tredje förklaring är förstås att diskussionen inte förekommer i särskilt stor utsträckning i skriven form.

Jag trodde också att det skulle gå att urskilja en starkare ekologisk trend angående det offentliga rummet. Jag tänkte bland annat på klimatfrågor. Ett par artiklar hade det perspektivet men de var relativt få.

Den ekonomiska aspekten har varit mycket mindre närvarande än förväntat. Ämnet har förekommit, till exempel att det kan vara lättare att få pengar till nysatsningar än skötsel och underhåll (Gunne 2009) och att utformningen av de offentliga rummen tillåts kosta mer idag än tidigare som Thorbjörn Andersson sa när jag träffade honom. Men jag bedömer ändå inslaget pengar och ekonomi som relativt begränsad.

Jag trodde att fler exempel på samarbete mellan offentlig och privat sektor skulle ha framkommit i studien. Till exempel i fråga om skötsel och investeringar. Jag tänkte mig en koppling till ökad privatisering. Och en annan koppling till att det blivit viktigare för till exempel fastighetsägare och affärsinnehavare att ha en attraktiv angränsade miljö till sina lokaler till följd av ökad konkurrens.

Jag anade att sociala frågor skulle vara i fokus, dock inte i den vida utsträckning som studien visade. Skulle texterna och informationen från intervjuerna delas in i de tre hållbarhetsfaktorerna sociala, ekologiska respektive ekonomiska skulle den sociala delen uppta större delen.

Mellanrum - Offentligt rum

Angående slutsatsen att det offentliga rummet är aktuellt har en tanke slagit mig om det finns ett skifte från att de offentliga rummen har varit framställda som mellanrum till att ha blivit något mer. Jergeby uttryckte till exempel 1996 att: "Den offentliga utemiljön i våra städer är rummen mellan husen" (s 11). Jag ifrågasätter inte användningen av begreppet mellanrum i en dåtid men upplever att det idag är något annat. Jag tänker mig att det offentliga rummet gått från att vara definierat av något annat till att ha blivit tydligare definierat utifrån vad det själv är. Ämnet är inte vidare utforskat men skulle kunna ligga till grund för en problemformulering. Till exempel 'Är det offentliga rummet tydligare definierat utifrån vad det är idag än vad det inte är? En annan intresseväckande fråga är givetvis också: 'Vad var de offentliga rummen innan de blev mellanrum?'.

Appropriation och att appropriera

Jag kan inte låta bli att fundera över Lina Olssons avhandling och begreppet 'appropriation' (2008). Min kunskap om begreppet är begränsad men som Olsson uttrycker det på s 219 "Appropriation av rum är att man tar rummet i anspråk, tillägnar sig det och på så vis göra det till sitt." Finns det inte ett samband mellan begreppet och vad som framkommit som trend och tendens i min studie? Att det finns en vilja att människor ska använda det offentliga rummet, ta det i anspråk och känna en delaktighet i de offentliga rummen? Med andra ord att appropriera det offentliga rummet?

Metod och källor – reflektioner och kommentarer

Ett aktivt sökande efter det offentliga rummet

Mitt tillvägagångssätt för både textstudie och intervjuer har bestått av ett aktivt sökande efter det offentliga rummet, därmed finns fog för att ifrågasätta mitt resultat angående att det offentliga rummet är aktuellt. Det kan anses som inte helt överraskande att ett ämne som någon fördjupar sig i under ett par månader upplevs som aktuellt av den som undersökt ämnet. Att de jag intervjuat också upplever att det offentliga rummet är aktuellt är heller inte särskilt förvånande eftersom det offentliga rummet ingår i deras arbetsfält. Trots dessa befogade åsikter bedömer jag dock att jag har belägg för att mena att det offentliga rummet är aktuellt. Att en del skribenter bokstavligen pekat ut att det är så, de intervjuade Titti Olsson och Thorbjörn Andersson har gjort det och omfånget textmaterial där begreppet använts menar jag styrker min slutsats.

Mitt tillvägagångssätt har varit ett bland flera tänkbara

Det här ämnesområdet hade givetvis kunnat angripas på andra sätt, även samma frågeställningar hade kunnat besvaras på andra vis. Jag tänker dels på mitt val att utgå från texter där begreppet 'det offentliga rummet' eller liknande har använts. En liknande textstudie hade kunnat utföras men där utgångspunkten varit en definition av begreppet 'det offentliga rummet' hos 'utforskaren' själv och inte som i mitt fall hos 'avsändaren'. Jag tror att mer tid

hade krävts till att ta fram urvalet texter i en sådan studie än vad den gjorde i mitt fall (trots att jag hade vissa problem med sökmotorer). Betydligt fler texter hade nog framkommit i artikelstudien med en sådan metod vilket troligtvis hade givit mer information om utformningen av det offentliga rummet (eftersom de texter som kom från artikelstudien till stor del berörde det). Jag tror generellt att antalet funna texter hade varit betydligt större, på gränsen till ohanterligt många. Konsekvensen hade rimligen blivit att en kortare tidsperiod studerats.

Enbart intervjuer hade också varit en tänkbar metod. Jag upplever dock att jag haft stöd i de texter jag läst när jag utfört intervjuer så jag tror att jag känt en större osäkerhet för vad jag skulle fråga om jag inte gjort textstudien. Resultatet skulle givetvis bero av vilka som intervjuades. Till exempel om det enbart varit de som arbetar med det offentliga rummet ur olika perspektiv, eller även de som nyttjar det. Eftersom min avsikt med de intervjuer jag utförde till stor del handlade om att fokusera på tidsaspekten tror jag att tidsperspektivet är något som framkommit tydligare om jag enbart valt intervjuer som metod.

Frågeställningarna hade till exempel även kunnats besvaras med andra metoder som analyserande av plandokument som illustrationsplaner och bygghandlingar och/eller studier av nyanlagda offentliga rum. Den typen av studie tror jag hade givit mer material angående själva utformningen av rummen, som materialval och gestaltningen av rummet. Bakomliggande tankar om till exempel trygghet och relationen till gatukonst tror jag inte hade framkommit i samma utsträckning.

Inför examensarbetet bar jag med mig erfarenheter angående bland annat textanalys och sökmotorer från mitt kandidatarbete. Dessa erfarenheter har jag haft stor nytta av i det här arbetet. Kandidatarbetet lockade till vidare fördjupningar i textmaterial och jag tror att jag hade haft svårare att genomföra det här arbetet utan kandidatuppsatsen i ryggen.

Källområden och ambition att fånga en bredd

Jag anser att de olika källområdena har svarat för den bredd jag eftersträfvade. Jag har upplevt en skillnad i skala och representation. Tidskrifterna Arkitektur och Arkitekten har främst berört det offentliga rummet med exempel på nyanlagda och förbättrade platser ofta i förhållande till en persons åsikt. I tidskriften Plan har planeringsperspektivet framkommit mer. I texterna från Boverket är det mer visioner som kommit till uttryck, likaså för Movium som även ofta haft en koppling till fysiska exempel.

Antal träffar för Artikelstudien

Metoden att använda ämnesordssökning för artikelstudien orsakade en del huvudbry. Jag hade förväntat mig ett mycket större textmaterial i den delen av studien. Jag har upplevt att relativt få texter från de studerade tidskrifterna som berör det offentliga rummet har något av ämnesorden 'offentliga rummet' eller 'offentlig miljö' applicerade hos sökmotorn Artikelsök. Med tanke på var tyngdpunkten låg för de texter som ingick i textstudien tror jag att aspekten Utforma & utformning hade varit mer omfattande om texturvalet från artikelstudien varit större i omfång.

Ändrat angreppssätt på kommunperspektivet

Som beskrivits i metodavsnittet ändrade jag angreppssätt på kommunperspektivet från att ha planerat att studera översiktsplaner från ett par kommuner till att ta reda på mer om Malmös arbete med de offentliga rummen. Jag tror att studerandet av översiktsplaner hade kunnat visa på en ambition (eller avsaknad av ambition) hos de studerade kommunerna att arbeta för och med det offentliga rummet. Med Malmö som utvalt exempel för ett framgångsrikt arbete blev undersökningen i stället en fördjupning av det kommunala perspektivet. Jag tror med andra ord att de båda studierna inte hade givit samma resultat men att båda är rimliga metoder för att finna trender och tendenser för det offentliga rummet. Av tidsbegränsning var jag tvungen att välja och valde alltså att inspireras av information som kom till min kännedom under arbetets gång och ta reda på mer om det.

Andra källor för textstudien

Jag hade gärna även studerat skriften Arkitektur och politik utgiven av Sveriges Arkitekter för att försöka tolka trender och tendenser.

Hade tidspannet sträckt sig längre tillbaka i tiden hade jag velat undersöka tidskrifterna Area och Utblick landskap bland annat för att se om diskussionen om de offentliga rummen har förändrats sedan de tidskrifterna upphörde.

Givetvis hade även dagspress kunnat studerats för att utläsa trender och tendenser men eftersom jag hade för avsikt att utgå från en planerares perspektiv valdes dagstidningar bort. Jag tror dock att det en studie av dagspress hade kunnat ge en annan intressant aspekt angående trender och tendenser till exempel utifrån vad medborgare har för åsikter om det offentliga rummet.

Bloggar och andra Internetforum med koppling till stadsplanering hade varit ytterligare intressanta källområden för studien. Min uppfattning om bloggar är att de ofta har en stark koppling till nuet, därför tror jag att en studie av bloggar skulle kunna ge ett spännande perspektiv på nutiden.

Tidsperspektiv

När började nu? När slutar nu? Det är frågor jag ställt mig men inte kan ge något entydigt svar på. Ambitionen var (som nämns i metodavsnittet) att studera en längre tidsperiod i textstudien för att försöka se om det gick att utläsa någon skillnad i 'nu' och 'nyss' och utläsa skillnader mellan olika tidpunkter. Insikten om examensarbetets tidsbegränsning ledde till avgränsningen drygt tre år. I intervjuerna framkom tidsbegrepp som att det skett skillnader i tidsperspektiv av decennier, det stöder mitt val att det som skrivits de tre senaste åren är en del av nutiden men öppnar samtidigt för frågan om vad som skrevs de sju åren dessförinnan?

Landskapsarkitektens yrkesroll

En utgångspunkt för det här arbetet var att jag såg det offentliga rummet som en del av min framtida arbetsplats som landskapsarkitekt. Det ser jag det fortfarande som. Jag anser att det är värdefullt att se det man gör i ett vidare sammanhang, därför tror jag att det här arbetet kan vara intressant att ta del av för andra landskapsarkitekter.

Att vara landskapsarkitekt är för mig att utgå mellan relationen mellan människa och plats, den utgångspunkten tycker jag att har stärkts ytterligare genom det här arbetet. Jag tror att de trender och tendenser jag formulerat i den här undersökningen kommer att fungera som något av en checklista i yrkesrollen som landskapsarkitekt i diskussionen och planeringen av offentliga rum. Jag upplever att jag efter det här arbetet har en större insikt i frågor som 'Vad vill jag med den här platsen?' 'Varför?' och 'På vilket sätt kan jag uppnå det?'. Mina referensramar har vidgats.

Nya frågor

Jag undrade och ville veta, nu vet jag mer och undrar mer...

Ja, jag tror att jag har fått kunskaper om trender och tendenser för det offentliga rummets varande och framtid i stadsplaneringssammanhang som har varit mitt syfte med det här examensarbetet. Jag har insett bredden av vad som diskuteras om det offentliga rummet och de gemensamma nämnarna. Jag tror att min fördjupning i det offentliga rummet har givit mig ökade kunskaper för att diskutera det offentliga rummets betydelse för stadslivet och roll i stadsplaneringen argumentera för detta. Men att veta mer innebär efter det här arbetet också att vilja veta ännu mer.

- Jag skulle vilja undersöka en längre tidsperiod för att bättre överblicka förändringar och försöka jämföra och tyda nutiden.
- Jag skulle vilja göra fler intervjuer för att höra hur fler människor resonerar kring det här ämnet.
- Jag skulle vilja veta mer om relationen mellan begreppen 'mellanrum' och 'offentligt rum'
- Jag skulle vilja veta mer om begreppet 'appropriation', dess historia och bruk och förhållande till det offentliga rummet.
- Jag skulle vilja bredda perspektivet och se hur diskussionen om det offentliga rummet ser ut internationellt.
- Jag skulle vilja veta mer om begreppet mötesplats. Vad menar de som använder begreppet? Vilka använder det? Vad får begreppet för uttryck i det offentliga rummet?
- Jag skulle vilja jämföra mina resultat med de fysiska offentliga rum som finns där ute. Jag skulle vilja ta reda på hur utformningen av de offentliga rummen och hur livet i det offentliga rummet ter sig utifrån de tankar och åsikter som finns om det offentliga rummet.

Det här är i nuläget mina frågor men det behöver givetvis inte vara mina svar som ges. Jag skulle gärna ta del av material om någon annan skulle vilja fördjupa sig i något av ovanstående ämnen. Den sista punkten har jag dock oundvikligen redan påbörjat. Det här arbetet kommer följa mig i planering för och i min vistelse i det offentliga rummet.

Slutord

Utifrån textstudien har trender och tendenser för det offentliga rummet visat sig inom sex temaområden. Informationen som framkom i de tre intervjuerna är samstämmiga med textstudien. Dessutom gav intervjuerna ett tidsperspektiv för vad som händer med det offentliga rummet. De sex temaområdena är: Arbete med & för det offentliga rummet, Utforma & utformning, Hållbar utveckling & klimat, Rum för alla, Livsmiljö samt Aktivitet - agera, observera och reagera.

Med utgångspunkt i de sex temaområdena och materialet i de två andra studierna har övergripande trender och tendenser för det offentliga rummet identifierats. Övergripande trender och tendenser är att det offentliga rummet är aktuellt och att det kommer fortsätta att vara det den närmaste framtiden. Från planerarens sida finns en vilja att människor ska ta det offentliga rummet i anspråk liksom det finns en vilja hos människor att ta rummet i anspråk. Angående att ta rummet i anspråk finns en relation till rättigheten till det offentliga rummet. Ett samband med att skapa platser som inbjuder till egna initiativ förekom också. I fokus förekommer även att fylla det offentliga rummet med innehåll som evenemang och aktiviteter. Dynamiska platser efterfrågades med utrymme för föränderlighet och plats för både det oväntade och det förväntade. Relationen mellan offentligt och privat och skalorna däremellan förekom också i diskussionen om det offentliga rummet.

Figuren till höger illustrerar att de tematiska trenderna och tendenserna som till exempel Utforma & utformning och Livsmiljö tillsammans med de övergripande trenderna och tendenserna utgör de delar av trenderna och tendenserna för det offentliga rummet i stadsplanerings sammanhang.

Referenser

Litteratur

Badersten, Björn (2002). *Medborgardygd: den europeiska staden och det offentliga rummets etos*. Diss. Lund : Univ., 2002

Berglund, Ulla (1996). *Perspektiv på stadens natur: om hur invånare och planerare ser på utemiljön i staden*. Diss. Stockholm : Tekn. högsk.

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2000). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur

Ellenius, Allan (red.) (1992). *Det offentliga rummet: förfall och återupprättelse : internationellt symposium 5-6 april 1990*. Uppsala: Univ.

Gabrielsson, Catharina (2006). *Att göra skillnad: det offentliga rummet som medium för konst, arkitektur och politiska föreställningar*. Diss. Stockholm : Kungliga Tekniska högskolan, 2007
Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kth:diva-4271>

Hellquist, Thomas. (1992) Det sinnliga stadsrummet. I: Ellenius, Allan (red.) *Det offentliga rummet: förfall och återupprättelse : internationellt symposium 5-6 april 1990*. s. 43-53. Uppsala: Univ.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Kärrholm, Mattias (2004). *Arkitekturens territorialitet [Elektronisk resurs] : till en diskussion om territoriell makt och gestaltning i stadens offentliga rum*. Diss. Lund : Univ., 2004
Tillgänglig på Internet: http://www.lub.lu.se/luft/diss/tec_795/tec_795_transit.html

Listerborn, Carina (2002). *Trygg stad: diskurser om kvinnors rädsla i forskning, policyutveckling och lokal praktik*. Diss. Göteborg : Chalmers tekniska högsk., 2002
Tillgänglig på Internet: <http://publications.lib.chalmers.se/records/fulltext/349.pdf>

Mårtelius, Johan. (1992) Den europeiska staden är återupprättad. I: Ellenius, Allan (red.) *Det offentliga rummet: förfall och återupprättelse : internationellt symposium 5-6 april 1990*. s. 27-42. Uppsala: Univ.

Nolin, Catharina (1999). *Till stadsbornas nytta och förlustande: den offentliga parken i Sverige under 1800-talet*. Diss. Stockholm : Univ.

Olsson, Lina (2008). *Den självorganiserade staden [Elektronisk resurs] : appropriation av offentliga rum i Rinkeby*. Diss. Lund : Lunds universitet, 2008
Tillgänglig på Internet: <http://www.lu.se/o.o.i.s?id=12588&postid=817877>

Ståhle, Alexander (2008). *Compact sprawl: exploring public open space and contradictions in urban density*. Diss. Stockholm: Kungliga Tekniska högskolan, 2008
Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kth:diva-9193>

Examensarbeten och andra uppsatser

Lund, Magdalena. (2005) *Hybridlandskap : nya möjligheter för offentliga platser i staden*. Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för landskapsplanering

Reuterbrand, Ewa & Wallström, Monica. (2000) *Stadens offentliga mellanrum : ett examensarbete i ämnet landskapsarkitektur*. Uppsala. Sveriges Lantbruksuniversitet, institutionen för landskapsplanering

Henrikson, Ann & Weibull, Eva. (2008) *'Förtätning inom stadsplanering' : en studie av syftning och framställning i svensk dagspress*. Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för stad och land. Tillgänglig http://ex-epsilon.slu.se:8080/archive/00002567/01/F%C3%B6rt%C3%A4tning_inom_stadsplanering.pdf

Databaser

Artikelsök. <http://sob.btj.se/sb/FrontServlet?jump=asok> [2010-03-10] hämtning av träfflista för Arkitekten, Arkitektur och Plan

Arkitekturs artikeldatabas. <http://www.arkitektur.se> [2010-03-10] hämtning av träfflista för Arkitekten via skärmsidan Register

Sveriges Arkitekters webbplats. <http://www.arkitekt.se/s590> [2010-03-10] sökning träfflista för Arkitekten

Föreningen För Samhällsplanering. <http://planering.org/component/search/offentlig.html?ordering=&searchphrase=all> [2010-03-10] sökning träfflista för Plan

Textstudie

Adlers, Christina. (2008) Kollektivtrafik och gångstråk förenar växande Malmö. *Planera Bygga Bo* [online] Nr 6. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Om_Boverket/Dokument/planera_bygga_bo/2008/Nummer_6/Artikelarkiv/Kollektivtrafik_och_gangstrak.pdf [2010-02-23]

Andersson, Birgitta. (2008a) *Fördjupning av bakomliggande problematik*. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Planera/Dokument/planeringsfragor/jamstalld_trygg/fordjupning_av_bakomliggande_problematik.pdf

Andersson, Birgitta. (2008b) *PM Trygghet i stads- och tätortsmiljöer ur ett jämställdhetsperspektiv*. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Planera/Dokument/planeringsfragor/jamstalld_trygg/pm_trygghet.pdf

Andersson, Birgitta. (2009) Kvinnor stängs av från offentliga rum – Ojämslällda villkor begränsar rörelsefriheten. *Planera Bygga Bo* [online] Nr 2. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Om_Boverket/Dokument/planera_bygga_bo/2009/Nummer_2/Artikelarkiv/Kvinnor_stangs_avfran_offentliga_rum.pdf [2010-02-23]

Andersson, Karin & Bratel, Johanna. (2009) Grön komplotl – staden koloniserad av grönsaker. *Movium Bulletinen* Nr 2. Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/publikationer/pdf/Movium-Bulletinen%202%202009.pdf>

Andersson, Kerstin. (2009) Förverkliga ditt trygghetsprojekt. *Planera Bygga Bo* [online] Nr 2. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Om_Boverket/Dokument/planera_bygga_bo/2009/Nummer_2/Artikelarkiv/Ledaren_Kerstin_Andersson.pdf [2010-02-23]

Andersson, Klas; Boulliant, Anna-Karin; Hägren, Ulrika; Jansson, Dan; Larsson, Barbro; Lönnbom, Ingemar; Morell Britt-Lousie & Nilsson, Marianne. (2007) Från diskriminering till slagregn – Mötet om framtidens stadsbyggande. *Planera Bygga Bo* [online] Nr 4. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Om_Boverket/Dokument/planera_bygga_bo/2007/Nummer_4/Artikelarkiv/Fran_diskriminering_till_slagregn.pdf [2010-02-24]

Andersson, Thorbjörn. (2009) Å yrkets vägnar. *Arkitekten* [online] Nr 1. Tillgänglig: <http://www.arkitekt.se/s34339> [2010-03-16]

Benér, Theresa. Movium. Med staden som scen. Hemsida [online] (2009-11-20) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/lasmer.cfm?403> [2010-03-03]

Bergen Jensen, Marina, Holgersson, Bengt & Pauleit, Stephan. (2008). *Gröna Fakta* Nr 6

Bergman, Bosse. (2007) PS Böcker: "Att göra skillnad. Det offentliga rummet som medium för konst, arkitektur och politiska föreställningar. *Arkitektur* Nr 3, s 64

Boverket. (2007a) *Bostadsnära natur – inspiration och vägledning*. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2007/Bostadsnara_natur.pdf

Boverket. (2007b) *God bebyggd miljö – fördjupad utvärdering av miljömålsarbetet 2007*. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2008/God_bebyggd_miljo_fordjupad_2007.pdf

Boverket. (2007c) *Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Underlagsrapport till fördjupad utvärdering av God bebyggd miljö 2007*. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2007/kulturhistoriskt_vardefull_bebyggelse_07.pdf

Boverket. (2007d) *Mål- och planindikatorer som verktyg i fysisk planering – Exempel från fyra kommuners utvärderingsarbete*. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2007/Mal_och_planindikatorer_som_verktyg_i_fysisk_planering.pdf

Boverket. (2007e) *Planeringsunderlag – Underlagsrapport till fördjupad utvärdering av God bebyggd miljö 2007*. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: <http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2007/planeringsunderlag.pdf>

Boverket. (2008a) *Beslutsunderlag vid detaljhandelslokalisering – en kvalitativ studie av åtta fall åren 2004 och 2005*. 1. uppl. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2008/Beslutsunderlag_vid_detaljhandelslokalisering.pdf

Boverket. (2008b) *Bra dialog ger bra resultat – Kommunala översiktsplaner och regionala utvecklingsprogram*. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2008/Bra_dialog_ger_bra_resultat.pdf

Boverket. (2008c) *Gårdsutveckling i miljonprogramsområden*. 1. uppl. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2008/Gardsutveckling_i_miljonprogramsomraden.pdf

Boverket. (2008d) *Social Mix i några länder* [Elektronisk resurs]: *leder boendeintegration till integration i hela samhället?* (2008). Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2008/Social_mix_i_nagra_lander.pdf

Boverket. (2008e) *BBR avsnitt 3 och 8; Konsekvensutredning*. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Bygga_o_forvalta/Dokument/Bygg-%20och%20konstruktionsregler/BBR_avsnitt_1/Konsekvensutredningar/2008/konsekvensutredning_bbr_15_3_8.pdf

Boverket. (2009-01-16) *Boverket informerar – om åtgärder för trygghet i städer och tätorter ur ett jämställdhetsperspektiv*. Boverket. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Om_Boverket/Dokument/nyhetsbrev/boverket%20informerar/2009/2009_1.pdf

Boverket. Uppsala län, Trygghetsskapande jämställdhetsarbete i det offentliga rummet. Hemsida [online] (2009-07-09) Tillgänglig: <http://www.boverket.se/Planera/planeringsfragor/planera-tryggt-och-jamstallt/Projekt-som-fatt-stod/Projekt-som-lansstyrelserna-har-beviljat/Uppsala-lan/> [2010-02-23]

Boverket. Artiklar ur Planera Bygga Bo 2/2009. Hemsida [online] (2009-04-16) Tillgänglig: <http://www.boverket.se/Om-Boverket/Planera-Bygga-Bo/Artikelarkiv/Artiklar-ur-Planera-Bygga-Bo-12009/> [2010-02-23]

Boverket. (2009a) *Planer som styrmedel för att minska samhällets klimatpåverkan*. Boverket. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Planera/Dokument/planeringsfragor/klimat/Planer_som_styrmedel_for_att_minska_samhällets_klimatpaverkan.pdf

Boverket. (2009b) *Alla har rätt att känna sig trygga – dokumentationen från seminarieriet 2009*. Boverket. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Planera/Dokument/planeringsfragor/jamstalld_trygg/webb-dokumentation-alla-har-ratt-att-kanna-sig-trygga-2009.pdf

Boverket. (2009c) *Bostadsmarknaden 2009-2010 Med slutsatser från bostadsmarknadsenkäten 2009*. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2009/bostadsmarknaden_2009_2010.pdf

Boverket. (2009d) *Bilaga med Boverkets synpunkter på förslag till ny plan- och bygglag*. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Lag_o_ratt/Dokument/090819_bilaga_PBL_remiss.pdf

From, Lena. (2008a) Landskap på gång. *Arkitektur* Nr 3, s 24

From, Lena. (2008b) Landskap på gång. Cyrillusparken, Karlstad. *Arkitektur* Nr 3, s 34-35

From, Lena. (2008c) Landskap på gång. Lugnetterrassen, Stockholm. *Arkitektur* Nr 3, s 32-33

- From, Lena. (2008d) Landskap på gång. Stadsrum, Norra Munksjön, Jönköping. *Arkitektur* Nr 3, s 34-35
- Grange, Kristina. (2008) PS Böcker: "Den självorganiserade staden". *Arkitektur* Nr 7, s 73
- Gunne, Nina. (2009) Mellan grönt och blått i Köpenhamn. *Arkitekten* [online] Nr 6/7. Tillgänglig: <http://www.arkitekt.se/549995> [2010-03-15]
- Guwallius, Kolbjörn & Paulsson, Emma. (2009) Gatans konst. *Movium Bulletin* Nr 1, Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/publikationer/pdf/Bulletin1%202009.pdf>
- Hagerman, Therese & Johansson, Gustav. (2009) Konstgräs – ett grönt alternativ. *Gröna Fakta* Nr 6
- Hallemar, Dan. (2007) Medborgarna lämnar sina egna spår i staden. *Gröna Fakta* Nr 3
- Hallemar, Dan. (2009a) Inblick 2: Norra Bantorget, Stockholm *Arkitektur* Nr 8, s 58-61
- Hallemar, Dan. (2009b) PS Kolumnen: Konsten att skapa en lyckad plats. *Arkitektur* Nr 1, s 79
- Hellquist, Thomas. (2008) Vi blir privata i offentliga rum. *Planera Bygga Bo* [online] Nr 1. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Om_Boverket/Dokument/planera_bygga_bo/2008/Nummer_1/Artikelarkiv/Vi_blir_privata.pdf [2010-02-23]
- Helsingborg. (2007) *Helsingborg Boendeprogram 2007-2011*. Tillgänglig: <http://www.boverket.se/Global/Boende/Dokument/Intressanta%20exempel%20p%C3%A5%20riktlinjer/Helsingborg.pdf>
- IQPC. Välkommen till konferensen *Attraktiva offentliga rum!* Hemsida [online] (2010) Tillgänglig: <http://www.iqpc.se/ShowEvent.aspx?id=182786&langtype=1033> [2010-03-03]
- Jansson, Dan. (2009) Verktyg behövs för att främja medinflytande *Planera Bygga Bo* [online] Nr 5. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Om_Boverket/Dokument/planera_bygga_bo/2009/Nummer_5/Artikelarkiv/Verktyg_behovs.pdf [2010-02-26]
- Jergmo, Fredrik. Movium. Allt ljus på Malmö. Hemsida [online] (2008-11-21) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/lasmer.cfm?271> [2010-03-04]
- Kronvall, Gunilla. (2007) Platser för möten. *Plan* Nr 2, s 26-31
- Kyander, Kristiina. (2007) Upplyst ljusevent. *Arkitektur* Nr 8, s 64-69.
- Larsson, Barbro. (2008a) Bilen behövs i staden. *Planera Bygga Bo* [online] Nr 6. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Om_Boverket/Dokument/planera_bygga_bo/2008/Nummer_6/Artikelarkiv/Bilen_beh%C3%B6vs.pdf [2010-02-23]
- Larsson, Barbro. (2008b) Ny satsning: Planera för kvinnofrid. *Planera Bygga Bo* [online] Nr 5. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Om_Boverket/Dokument/planera_bygga_bo/2008/Nummer_6/Artikelarkiv/Bilen_beh%C3%B6vs.pdf [2010-02-23]
- Lauri, Tomas. (2008) Mer plats för vimmel: Planpriset 2008. *Arkitekten* [online] Nr 11. Tillgänglig: <http://www.arkitekt.se/546100> [2010-03-16]
- Lenninger, Anna. Movium. Hur upplever flickor det offentliga rummet? Hemsida [online] (2007-11-01) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/lasmer.cfm?159> [2010-03-05]
- Lenninger, Anna. Movium. Mina träd och andras. Hemsida [online] (2008-06-12) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/Ledaren/lasmer.cfm?60> [2010-03-05]
- Listerborn, Carina. (2007) Makten över kroppen i rummet. *Arkitekten* [online] Nr . Tillgänglig: <http://www.arkitekt.se/530021> [2010-03-16]
- Länsstyrelsen Örebro län. (2009) *Läget på bostadsmarknaden i Örebro län 2009*. Tillgänglig: <http://www.boverket.se/Global/Boende/Dokument/Regionala%20analyser%202009/%C3%96rebro%20l%C3%A4n%202009.pdf>
- Malmquist, Joakim. (2007) Arkitekturs Debutpris 2007 - Finalisterna. Munktelstaden, Eskilstuna. *Arkitektur* Nr 6, s 50-53

Movium. Almarna är döda. Länge leve almarna!. Hemsida [online] (2009-11-03) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/lasmer.cfm?398> [2010-03-03]

Movium. Klimatansvar och stadsutveckling – men hur? Hemsida [online] (2008-09-23) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/lasmer.cfm?251> [2010-03-04]

Movium. Kursprogrammet är här! Hemsida [online] (2008-06-25) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/nyhetsarkiv.cfm> Sökning "offentlig" [2010-03-04]

Movium. Moviums nya KURSPROGRAM är här! Hemsida [online] (2008-01-07) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/nyhetsarkiv.cfm> Sökning "offentlig" [2010-03-04]

Movium. Sätta färg på staden, obeställd kreativitet i det offentliga rummet. Hemsida [online] (2010-01-04) Tillgänglig: http://www.movium.slu.se/publikationer/pdf/Nyheter/sattafargpastaden-_smakprov.pdf [2010-03-03]

Nilsson, Göran. (2007) "Rädsla är viktigare än brottslighet". *Movium Bulletinen* Nr 3/4. Tillgänglig: http://www.movium.slu.se/publikationer/pdf/Bulletin_0712.pdf

Nilsson, Göran. Movium. Prisat parktorg läker staden Hemsida [online] (2009-12-15) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/lasmer.cfm?409> [2010-03-03]

Nilsson, Kaj Göran. Movium. Popcorn och Oudolf-inspiration omdanad Londonpark. Hemsida [online] (2009-05-28) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/lasmer.cfm?343> [2010-03-03]

Nordregio. (2009) Att stärka tryggheten i stads- och tätortsmiljöer ur ett jämställdhetsperspektiv. En förstudie av ett antal länders arbete. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Planera/Dokument/planeringsfragor/jamstalld_trygg/nordregios_forstudie.pdf

Norlin, Måns. Movium. Nedslag i Moskvas offentliga rum. Hemsida [online] (2008-12-16) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/lasmer.cfm?281> [2010-03-04]

Näslund, Elisabet. (2009) En grön oas mitt i vimlet. *Arkitekten* [online] Nr 12. Tillgänglig: <http://www.arkitekt.se/s52023> [2010-03-15]

Olsson Lieberg, Titti. Movium. Utveckla stadsrummet! Hemsida [online] (2007-10-09) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/lasmer.cfm?153> [2010-03-05]

Olsson Lieberg, Titti. (2007a) Har vi glömt bort den lekande människan? *Movium Bulletinen* Nr 1. Tillgänglig: http://www.movium.slu.se/publikationer/pdf/Bulletin_070501.pdf

Olsson Lieberg, Titti. (2007b) Vad ska vi ha bostadsgården till? *Movium Bulletinen* Nr 2. Tillgänglig: http://www.movium.slu.se/publikationer/pdf/Bulletin_0706.pdf

Olsson, Titti. Movium. Hemkänsla uppstår i medborgarinitierade trädgårdar. Hemsida [online] (2008-02-21) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/lasmer.cfm?194> [2010-03-04]

Olsson, Titti. Movium. Stadsparken – ett open space. Hemsida [online] (2008-11-10) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/Ledaren/lasmer.cfm?63> [2010-03-04]

Olsson, Titti. Movium. Personlig gata. Hemsida [online] (2009-03-04) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/Ledaren/lasmer.cfm?37> [2010-03-03]

Olsson, Titti. Movium. Stadsdelsträdgård – odlingen där brukaren tar initiativet. Hemsida [online] (2009-06-23) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/lasmer.cfm?357> [2010-03-03]

Olsson, Titti. Movium. Gatukonst ger staden identitet. Hemsida [online] (2009-09-15) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/Ledaren/lasmer.cfm?71> [2010-03-04]

Olsson, Titti. Movium. Upplev din egen stad! Hemsida [online] (2009-09-29) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/lasmer.cfm?381> [2010-03-03]

Olsson, Titti & Lenninger, Anna. (2009) Varför byggs det så många bostäder men så få städer? *Movium Bulletinen* Nr 3-4. Tillgänglig: http://www.movium.slu.se/publikationer/pdf/Movium-Bulletinen_3_2009.pdf

Olsson, Titti. (2009) Uppsala, Sölvesborg, Malmö, Eslöv. *Movium Bulletinen* Nr 2. Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/publikationer/pdf/Movium-Bulletinen%202%202009.pdf>

Olsson, Titti. Movium. Movium går mot nya strategier och mål. Hemsida [online] (2010-02-24) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/lasmer.cfm?423> [2010-03-02]

Persson, Kerstin. (2008) Strandkänsla i storstadspark *Arkitekten* [online] Nr 11. Tillgänglig: <http://www.arkitekt.se/s46097> [2010-03-16]

Persson, Kerstin. (2009) Stockholms parker söker ny mästare. *Arkitekten* [online] Nr 4. Tillgänglig: <http://www.arkitekt.se/s49478> [2010-03-15]

Redaktionen Arkitektur. (2007) Först & främst Barking folly. *Arkitektur* Nr 2, s 7

Redaktionen Arkitektur. (2008) Sticket. Prisregnet... *Arkitektur* Nr 8, s 12

Redaktionen Arkitektur. (2010) Kort om arkitektur. Wolodarski om Wolodarski. *Arkitektur* Nr 1, s 20-23

Redaktionen Planera Bygga Bo. (2007) Koll på forskning – Vem bestämmer över det offentliga rummet?. *Planera Bygga Bo* [online] Nr 4. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Om_Boverket/Dokument/planera_bygga_bo/2007/Nummer_4/Artikellarkiv/Koll_pa_forskning.pdf [2010-02-24]

Reiter, Ole. Movium. BEJAKA DEN LEKFULLA MÄNNISKAN! Hemsida [online] (2007-02-08) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/Ledaren/lasmer.cfm?31> [2010-03-09]

Reiter, Ole. Movium. VÅGA HA ROLIGT! Hemsida [online] (2007-03-06) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/Ledaren/lasmer.cfm?34> [2010-03-09]

Reiter, Ole. Movium. Förtroendefulla relationer skapar gott stadsliv. Hemsida [online] (2007-03-19) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/Ledaren/lasmer.cfm?36> [2010-03-08]

Reiter, Ole. Movium. Spåren efter nya svenskar är för få. Hemsida [online] (2007-03-30) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/Ledaren/lasmer.cfm?37> [2010-03-08]

Reiter, Ole. Movium. PROBLEMET ALLTID NÅGON ANNANS. Hemsida [online] (2007-04-13) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/Ledaren/lasmer.cfm?38> [2010-03-08]

Reiter, Ole. Movium. Utveckla dialogen med medborgarna. Hemsida [online] (2007-05-16) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/Ledaren/lasmer.cfm?47> [2010-03-08]

Reiter, Ole. Movium. ALLMÄNNINGEN ÄR ALLAS PLATS Hemsida [online] (2007-06-12) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/Ledaren/lasmer.cfm?49> [2010-03-08]

Reiter, Ole. Movium. GRÖN STAD – klimatsäker stad. Hemsida [online] (2007-07-05) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/Ledaren/lasmer.cfm?54> [2010-03-08]

Reiter, Ole. Movium. Otrivsel leder till otrygghet. Hemsida [online] (2007-10-17) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/Ledaren/lasmer.cfm?52> [2010-04-08]

Reiter, Ole. Movium. En gåtur i staden. Hemsida [online] (2007-11-14) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/Ledaren/lasmer.cfm?38> [2010-03-08]

Reiter, Ole. Movium. Staden och landsbygden behöver varandra! Hemsida [online] (2007-12-21) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/Ledaren/lasmer.cfm?54> [2010-03-08]

Reiter, Ole. (2007) Bostadsgården – ett privat eller offentligt rum? *Movium Bulletinen* Nr 2. Tillgänglig: http://www.movium.slu.se/publikationer/pdf/Bulletin_0706.pdf

Reiter, Ole. (2007) Livet i staden får synas – men hur? *Gröna Fakta* Nr 3

Reiter, Ole. (2008) Gemenskapens stadsliv eller stadslivets gemenskap? *Movium Bulletinen* Nr 1. Tillgänglig: http://www.movium.slu.se/publikationer/pdf/Bulletin_0801%20Klar.pdf

Sandell, Angela. Movium. Kyrkogården – föränderlig i tid och rum. Hemsida [online] (2010-02-19) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/lasmer.cfm?54>

www.movium.slu.se/nyheter/lasmer.cfm?420 [2010-03-03]

Strömberg, Per. (2007) Kommersens upplevelselandskap. *Plan* Nr 4, s 23-28

Spetz, Roger. (2009) När och fjärran. *Arkitektur* Nr 6, s 56-61

Stannow, Matilda. (2008a) Landskap på gång. Entréer till Skuleskogens nationalpark, Höga Kusten. *Arkitektur* Nr 3, s 25-27

Stannow, Matilda. (2008b) Landskap på gång. Flatås park, Göteborg. *Arkitektur* Nr 3, s 28-29

Stannow, Matilda. (2008c) Landskap på gång. Samband, torg i Kista, Stockholm. *Arkitektur* Nr 3, s 30-31

Ståhle, Alexander. (2009) Den gröna storstaden *Arkitekten* [online] Nr 3. Tillgänglig: <http://www.arkitekt.se/s48941> [2010-03-15]

Viberg Larsson, Lena. (2009-11-18) *Minnesanteckningar från möte den 28 oktober 2009 med Boverkets samrådsorgan och handikappförbunden*. Boverket. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Om_Boverket/Dokument/sa_styrs_boverket/rad_expertgrupper/samradsorgan/Samr%C3%A5dsorganet%2009%2010%2028.pdf

Ålenius, Martin. (2009) Otillgänglig mark blir tillgängliga bostäder. *Planera Bygga Bo* [online] Nr 4. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Om_Boverket/Dokument/planera_bygga_bo/2009/Nummer_4/Artikelarkiv/Otillg%C3%A4nglig_mark_blr_tillg%C3%A4ngliga.pdf [2010-02-22]

Opublicerat material - Intervjuer och underlag för intervjuer

Andersson, Thorbjörn. Landskapsarkitekt Sweco Architects & professor i landskapsarkitektur vid Institutionen för Stad och land, SLU. Samtal 2010-03-30.

Isling, Maria. Landskapsarkitekt Malmö stad. Telefonsamtal 2010-04-13.

Malmö stad. *Malmö - strategi för offentligt rum*. Presentationsbilder mottagna från Maria Isling 2010-04-07.

Olsson, Titti. Journalist, redaktör och kommunikationsansvarig på Movium. Telefonsamtal 2010-03-22.

Texter som också studerats men som inte hänvisas till i uppsatsen

Hemsida där artiklar för Planera Bygga Bo Nr 1 2008 visas

Boverket. Artiklar ur Planera Bygga Bo 1/2008. Hemsida [online] (2009-02-05) Tillgänglig: <http://www.boverket.se/Om-Boverket/Planera-Bygga-Bo/Artikelarkiv/Artiklar-ut-Planera-Bygga-Bo-12008/> [2010-02-23]

Hemsida med hänvisning till Boverket informerar, består av samma text som i Boverket informerar 2009:1

Boverket. 2009:1 - om åtgärder för trygghet i städer och tätorter ur ett jämställdhetsperspektiv. Hemsida [online] (2009-02-13) Tillgänglig: <http://www.boverket.se/Om-Boverket/Nyhetsbrev/Boverket-informerar/Ar-2009/20091---om-atgarder-for-trygghet-i-stader-och-tatorter-ur-ett-jamstalldhetsperspektiv/> [2010-02-24]

Nyhetsartikel med hänvisning till Gröna Fakta Nr 3 2007

Movium. LIVET i staden ska synas. Hemsida [online] (2007-05-02) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/nyhetsarkiv.cfm> (sökning offentlig) [2010-03-05]

Nyhetsartikel med hänvisning till Bulletinen Nr 2 2007

Movium. BOSTADSGÅRDEN ett privat eller offentligt rum? Hemsida [online] (2007-08-08) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/nyhetsarkiv.cfm> (sökning offentlig) [2010-03-05]

Nyhetsartikel med hänvisning till Bulletinen Nr 3 2009

Movium. Bulletinen, Odlas Staden nr 3-4 2009. Hemsida [online] (2009-12-18) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/nyhetsarkiv.cfm> (sökning offentlig) [2010-03-03]

Nyhetsartikel med liknande innehåll som Movium (2010-01-04)

Movium. Sätta färg på staden. Hemsida [online] (2009-10-06) Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/nyhetsarkiv.cfm> (sökning offentlig) [2010-03-03]

Bilaga Granskningsguide

Granskningsguide – Textanalys

Titel

Källområde

Specifik källa

Publicering/Nr/Skrivet

Upphov

Datum för granskning

Kom ihåg: Huvudfrågor för uppsatsen och Syfte

Vad händer med det offentliga rummet? Varför händer det just nu?

Att studera trender och tendenser för det offentliga rummets varande och framtid i stadsplaneringssammanhang i Sverige.

Vad? Hur? Och Varför?

Begreppsanvändning (vad?): offentligt rum offentlig plats offentlig yta offentlig miljö annat.....

Definition (hur och varför?):

Synonymer eller liknande ord:

När? Tidsperspektiv

Nämns någon tidsmarkör? då/dåtid nu/nutid sen/framtid

Var?

Nämns någon viss plats eller område?

Vem/Vilka?

Avsändare

Vem uttalar sig? / Vem tillfrågas? skribenten andra

Mottagare

Vem riktar sig texten till?

Granskningsguide – Textanalys

Vem är i fokus? stadens invånare besökare barn äldre
funktionshindrade nyinflyttade planerare andra.....

fortsättning Vad? Hur? Och Varför? (innebördsaspekt)

Vad beskrivs hända med det offentliga rummet? Varför händer/beskrivs det just nu?

Vad handlar texten om? Vad diskuteras/presenteras?

Offentligt rum i relation till...

Varför? Med anledning av? (Kontexten)

Hur? På vilket sätt framförs texten? (t.ex. argumenterande, uppmanande, informerande)

Eventuell argumentering

Övrigt

TENDENSER - TRENDER &
DET OFFENTLIGA RUMMET

TRENDER & TENDENSER